

BEREY GÉZA:

**A MAGYAR
ÚJSÁGÍRÁS
ERDÉLYBEN
1919-1939**

19 4 0

ABLAKA GYÖRGY KÖNYVNYOMDÁJA SZEGED

ELŐSZÓ

Az erdélyi magyar kisebbségi újságírás és az általános kisebbségi sajtóviszonyok tárgyalása közben nein törekedhettem sem teljességre, sem következetességre. Ennek legfőbb oka a transszylván kisebbségi helyzet, amelyben a magyarság nem ura szabadakaratának, önrendelkezési joga pedig egyáltalán nem volt és most sincs. Általános szempontokat mindennütt igyekeztem érvényesíteni, annak felismerésével, hogy minden kisebbségi megmozdulás, egyúttal politikum is. A magyar közlélek magyar lelkekből áll: munkásokból, parasztokból, urakból, tanultakból, iparosokból, kereskedőkből, gyárosokból; a magyarság csupa magyarból. Ki terelje őket szoros és magasabb alakulatba, ha nem a magyar sajtó elsősorban? A történeti korok minden emberének, tehát minden betűszántónak szigorú kötelessége, hogy az esetlegesektől az általánosra fordítsa szemét és akaratát, hogy érezze és megmondja a nyomtatott betű sugalló erejével: minden összefügg a sejtől az emberig, talán felemelkedhetünk azon a lét-rán, amit a sors számunkra lebocsátott. Ne ingadozzunk!

Ez teszi érdekessé a szakmai kérdések sokaságát is. Az egymásbafonódás alternatív áramereje biztos mederben fut körben, kisebbségi életünk bármelyik hasadási felülete ugyanazt a képet tükrözi vissza. — A lelkiismeret naponkénti megvizsgálása, az önbírálat remeteszerű folytonossága.

Az olvasó a Romániához csatolt területet egészben Erdélynek érzi e könyv lapjainak forgatása közben. Tudjuk, hogy csupán földrajzi meghatározás ez, amelyet a párizskörüli békediktátumok ránkoktrojáltak. Igyekeztem azonban a naptári keltezesek mellett a pszichológiai dátumot is feltüntetni lap jelentések formájában, míg az egészen közeli események bírálatát kisebbségi életünk vezetőinek állásfoglalása határozta meg.

Erdély 1939.

A SZERZŐ.

„Célunk nem az, hogy számos úgynevezett jóakarókat és barátokat szerezzünk, kik egy nap egekbe emelni, másnap pedig sárral lennének hajlandók bennünket hajigálná, amint t. i. hiúságoknak kedvezünk, vagy ellenezünk, hanem, hogy használjuk. S ezért igazat fogunk mondani mindenkor és mindenütt, akár tessék, akár nem.”

Széchenyi: Hitel.

Kisebbségi sorsba jutott erdélyi magyarság húsz éves küzdelme a politikai, gazdasági, kulturális és szellemi élet síkján, csüggedése, reménye, öröme vagy bánata, sérelmei és feljajdulása a magyar sajtóban tükröződik vissza.

Az összeomlás után az események drámai gyorsasággal peregtek. Alig múlik el az őszirózsás forradalom kábulata: december 1. Gyulafehérváron a románok nemzetgyűlést tartanak. Erdélyből egyetlen lap sem küldte el munkatársát. Néhány nap múlva a „Kolozsvári Hírlap” közölt színes tárcacikket a sorsdöntő gyűlésről Isac Emil, későbbi művészeti felügyelő elmondása alapján.

Pedig sok feljegyzésre érdemes, kijelentés hangzott el Gyulafehérvár előtt, a gyűlésen és utána. Hogy csak a fontosabbakat említsük:

»A román nemzet kötelezi magát, hogy a területén lakó többi néppel szemben respektálni fogja a wilsoni elveket és kész minden népnek a szabad nemzeti fejlődés feltételeit biztosítani«. (A román nemzeti tanács válasza Jászi Oszkárnak Aradon, 1918 nov. 15-én.)

»Magától értetődik, hogy teljes nemzeti, politikai és kulturális szabadságot biztosítunk az összes többi népeknek«. (Maniu Gyula (beszédéből 1918 nov. 17-én.)

»Az erdélyi és magyarországi román nép nem óhajt uralkodni más népek felett. Kész tehát, mint a demokrácia megtestesülése, teljes nemzeti szabadságot nyújtani mindenkinek és megadni mindenegyes egyénnek, aki a román területen lakik, az életfeltételek teljes egyenlőségét, mint az emberi lét egyetlen eszközét.« (Goldis László proklamációja a »Románul« című aradi lap 1918 nov. 17-én.)

»Miután megszereztük Erdély felett az; uralmat, adjuk meg mindazoknak, akikkel együtt lakunk a szabadságot, hogy kívánságait kifejezésre juttassák.« (Vlad Aurél íbeszéde a gyulafehérvári nemzetgyűlést előkészítő értekezleten.)

»Ha nem mondjuk ki Erdély autonómiájának fenntartását, akkor nem alkalmazkodtunk a wilsoni elvekhez«. (Pop Ciceo beszéde ugyanott.)

»Az összes románok egyesülése egyazon államban csak akkor lesz állandó és csak akkor fogja ezt továbbra is a világ történelme garantálni, ha meg fog felelni mindazoknak a követelményeknek, amiket az élet új koncepciója, az idők szelleme előír. A civilizációnak ez az új koncepciója kötelességünké teszi, hogy ne [büntessük az utódokat az apák vétkeiért és így biztosítani kell minden népet és minden együttlakó embert ugyanazokról a jogokról és kötelességekről«. (Goldis László beszéde a gyulafehérvári nemzetgyűlésen.)

»Hogy ellenségeink intrikái elnémuljanak, a határozati javaslatiban körvonalaztuk azokat az elveket, amelyek bennünket vezérelnek. Mi a nemzeti egység megvalósításaiban az emberi szabadság diadalát látjuk és ezen a területen az összes nemzetek és egyének szabadságát akarjuk trónra ültetni. Nem akarunk elnyomottakból elnyomók lenni. Nem vesszük el az együttlakó népek népi egyéniségét és minden ember szabadon választja meg nyelvét és hitét, amelyben, úgy a magánéletben, valamint az állammal való viszonylatában élni akar. Nem akarjuk elszívni senkinek az erejét, amint elszívták a mienket. Hiszünk a mi életrealitásunk és (becsületünk erejében és nem akarjuk kifosztani mások erejét.« (Manin Gyula beszéde a gyulafehérvári gyűlésen.)

*

Nem a mi feladatunk, hogy ezeknek a megrázó heteknek, hónapoknak a történetét megírjuk. Mindezt csak abból az alkalomból említjük meg, hogy innen kellett elindulni annak a sorsnak, amely a tegnap többségét, a ma kisebbségévé változtatta át s ami az erdélyi magyar sajtót általában kisebbségi magyar népünk lelkiismeretévé avatta.

Jöttek az átmeneti idők. kivételes állapotok, katonai cenzúra. A lapok első oldala tele van a katonai parancsnokság rendeleteivel. Kolozsváron a román csapatok bevonulásának napján jelenít meg a „Keleti Újság” első száma. Budapesttel nem lehet összeköttetést kapni s a hírszolgálat gyatra, de mindegy ez! A közönség mohón falja. Most látszott meg, hogy egy nép életében mekkora szerepet játszik a sajtó. Ez volt az egyetlen szerv, amelyen keresztül a magyarság lélekezett. A sajtó jelentett mindent még később is» amikor politikai szervezkedésről szó sem eshetett.

És a magyar sajtó felismerte történelmi hivatását.

*

A zavaros idők első újságíróáldozata Hámory-Hilf László, a nagyváradi „Tiszántúl” felelős szerkesztője volt. Nagyváradra 1919. április 20-án érkeztek meg a román megszálló csapatok, éppen húsvét másodnapján. Aznap délután zuhogni

kezdett az eső és 6—8 napig esett. A város külső részei víz alá kerültek. A falvakból háztetőket, kerítéseket sodort magával a Kőrös. Május első napjaiban a „Tiszántúl”-ban árvíz riport jelent meg. A riport bevezetése arról szólt, hogy hűsvét másodnapján Nagyvárad határában gyülekezett piszkos-színű felhők és a szennyes áradat pusztulással fenyegeti mindazt, amit a tűzvész vörös lángjaitól sikerült megmen-teni. Tulbure George görögkeleti pap, cenzor, a lapot nem engedte megjelenni, a cikket „egyéni fordításban” átküldte a hadbíróshoz és a nyomozás során kiderült, hogy a „kopfot” Hámory-Hilf László felelős szerkesztő írta. Május 13-án a szerkesztő már a hadbíróshoz állt, amely Bendescu őrnagy elnökletével súlyos ítéletet hozott; Hámory-Hilf Lászlót hathónapi fogházra ítélték, nyomban letartóztatták és Tecuciba szállították, ahol az Arestul Preventivben töltötte ki büntetését. November 13-án szabadult.

*

Egy nemzet életében húsz év a másodperc töredéke a mindenség homokóráján, egy nemzetkisebbségre minden másodperc évszázados átok súlyával nehezedik. Így vált igazsággá az a felismerés, hogy a kisebbségi kérdés — sajtókérdés.

Az erdélyi magyar sajtó húsz éve, három, egymástól élesen elkülöníthető korszakra osztható.

A változás váratlanul érte a magyarságot s míg a politikai és gazdasági szervezkedés egyelőre késik, a lapok már levonják az új helyzet konzekvenciáját s megindul a pót-lás. Kolozsvár a központ. A lapokat a „Dacia” hírszolgálati iroda látja el félhiva[ltalos híryanaggal. Aztán ez megszűnik. Külfölddel teljesen megszakad az érintkezés, a román megszálló csapatok a Tiszánál vannak. Szatmár, Nagyvárad, Arad, Temesvár lapjai így jelentik az eseményeket: „Keleti Újság”, „Újság”, „Ellenzék” írja ... Csak ez „autentikus”... A papírhány mindjobban érezhetővé válik. Kék, zöld, barna, sárga úgynevezett csomagoló papírra nyomják a napilapokat.

Közben a Regát is szentesíti az erdélyi román vezető politikusok ígéret-zuhatagát:

»Egy nép, mint a mienk, amely bátorságának jelét adta a vereség és a győzelem idején egyaránt, a legnagyobb felfogásnak fogja tanúbizonyságát adni. Az új román állam szervezetében testvéri és baráti életet fog találni mindenki, aki Nagyrománia békés virágzásához hozzájárul. Senkit sem fogunk kérdezni hogy honnan jött, hanem hogy hová megy«. (Bratianu Jonel beszéde a nagy-szebeni Nagy Tanács ülésén 1919 augusztus 4-én.)

A páriskörűli béke-konferenciákhoz is van néhány ígérete Bratianu Jonelnek. 1919 május 6-án tett előterjesztésében a következőket mondotta:

»A román állam az ő vallási és etnikai kisebbségeinek a legszélesebb politikai és vallási jogokat adja«.

»A közigazgatási decentralizáció biztosítani fogja az összes kisebbségeknek a legszélesebb jogokat és legteljesebb szabadságot«.

Ugyanez év június 17-én pedig:

»Románia álláspontja az, hogy minden kisebbségnek, amely új határai között lakik, nyelvre, fajra, vallásra és nemzetre való tekintet nélkül, a többi román állampolgárokkal egyenlő jogokat ad«.

Július 5-én a békeszerződéseket előkészítő konferencia nyílt ülésén Bratianu Jonel Románia nevében a következőket mondotta:

»Az újonnan alakított államot ereje az összes népelemeknek az ország kormányzásában leendő mennél szélesebb részvételétől függ. Ebből következik annak a szükségése, hogy minden különbségtevést meg kell szüntetni, amely csalódást kelthetne a bennelakó vallási és etnikai kisebbségek között. E tekintetben a nagyhatalmak véleményét teljesen osztom«.

*

Újrománia választ 1919 őszén. Maniu teljes gyülekezési és sajtó szabadságot ígér. Take Jonescu kijelenti, hogy a Maniu kormány mindenkorra eltöröli a cenzúrát.

Lap jelentések.

Visszahonosító vonatok indulnak minden városból.

Kolozsváron megjelenik az új földesurak magyarnyelvű napilapja az „Új Világ” és Ü. Maurer Béla igazgató a magyarság gyors beilleszkedését hirdeti az új államalakulatba s ccélből Nagyszebenben gyűlést rendez. Nem rajta múltott a kezdeti teljes fiaskó ...

A papírhiány szinte elviselhetetlen, a szatmári „Szamos” bejelenti, hogy hetenként négyszer csupán két oldalon képes megjelenni. A cenzúra jóvoltából nagy fehér ablakok díszelnek a kolumnákon. A Maniu kormány nem törölte el a cenzúrát. A hírszolgálat irányított és elriasztóan gyatra. A közállapotok nem különben. Kortörténeti adat a következő hirdetés, ami öt-hat erdélyi újságban látott napvilágot:

„Az Est” ára minden elárusítónál hatvan fillér. Többet nem követelhetnek”

„Keleti Újság” írja: A román nemzetgyűlés megtartotta első ülését. Ezután a cenzúra — ha lehet — még szigorúbb.

Érdekes a „Székely Hírlap” december 2. jelentése: „Hivatalos helyről nyert értesülés szerint a levélcenzúrát a bel-földi postaforgalomban meg fogják szüntetni.

A lapok színes riportokat írnak a hazatért hadifoglyok csodálatos történeteiről. Budapesten a Tisza-gyilkosság nyomozása folyik.

Néhány lapot betiltanak Erdélyben, mert az állam és hadsereg sértések perének bírósági tárgyalását közlik. Szatmáron hatvan, Nagyváradon és Aradon nyolcvan fillér, Kolozsváron egy korona 1a¹ lapok példányonkénti ára.

Lap jelentések.

Hogyan lehet útlevelet szerezni külföldre?

December 16-án Kolozsváron letartóztatják a Roboz fi-
véreket és Garbai Sándort, akik a román hadsereg védelme
alatt jöttek Budapestről Kolozsvárra és gyalázkodó röpirat-
tot adtak ki Magyarországgal ellen.

1920. Ferdinand király amnesztiába részesítette a hadbí-
róságokon elítélt újságírókat.

Január 21. A „Szamos” című szatmári lapot tíz napra
betiltották.

Február 20. Szatmáron tizenhárom magyar gépíronőt el-
bocsájtottak a város szolgálatából.

Lap jelentések:

Horthy Miklós admirális Magyarország kormányzója!

Kolozsváron „Új Kelet” című zsidó hetilap napilappá
alakulását tervezik, az önálló erdélyi zsidó nemzeti mozga-
lom vezetésére. Munkatársak: Kaezér Illés és Jobbágy Dá-
vid emigráns újságírók.

A közállapotokra igen jellemző Morariu Teofil esete. A
bukaresti román lapok május első napjaiban tudósításokat
közöltek arról, hogy Budapesten „az ébredők” elfogták, meg-
vakították és élve a Dunába dobták Morarin Teofil orvostan-
hallgatót, a neves nagyváradai származású román atlétát. A
lapok cikkei nyomán Bukarestben nagy tüntetések voltak
Magyarországgal ellen. Körülbelül egy hónappal később Mora-
riu Teofil megérkezett Nagyváradra és az Elit-kávéház terra-
szán nevetve cáfolta meg a róla terjesztett hamis híreket. A
nagyváradai újságírók közül Barza Ferenc dr., a „Nagyvára-
di Friss Újság” munkatársa interjút csinált Morariu Teofil-
lal. Emiatt a lapot a cenzúra hat hétre betiltotta. Az in-

dokolás — természetesen csak szóbeli — az volt, hogy egy kisebbségi lap nem hazudtolhatja meg a román közvéleményt,

Az élet halad tovább.

*

„Brassói Lapok” jelenti: Dr. Bernády György ismert marosvásárhelyi politikus Bukarestben járt önálló erdélyi magyar párt alakítási ügyben.

Lap jelentések:

A magyar békeszerződést pénteken, június 4-én délután fél öt órakor a Simonyi-Semadam magyar kormány megbízottai: dr. Benard Ágoston népjóléti miniszter és dr. Drasche-Lázár Alfréd meghatalmazott miniszter a versaillesi Grand Trianonban aláírták. Pénteken reggel a magyarországi lapok a nemzeti gyász jeléül nem jelentek meg.

Sorsunk megpecsételődött.

Lapjelentések:

Scotus Viator Erdélybe érkezett.

A legnyomorúságosabb helyzetben az aninai bányában katasztrofális beomlás sok magyar családot juttat koldusbotra. A nagyváradai újságírók június 27—28-án ünnepséget rendeznek és ennek jóvedelmét az aninai özvegyek és árváknak juttatják. Az első kisebbségi társadalmi megmozdulás ez!

Pedig sem a lapok, sem az újságírók helyzete nem rózsás. Június 28-án a kolozsvári „Ellenzéket” tíz napra, július 12-én a szatmári „Szamost” négy napra betiltják. Kisebb városokban még rosszabb a helyzet. Lokális kis királyok a sajtó-terror soha nem tapasztalt formáit alkalmazzák.

Augusztus 6-án tragikus hirtelenséggel meghalt dr. Zentai Leó, a sepsiszentgyörgyi „Székely Nép” szerkesztője, ő a kisebbségi sorsba jutott magyar újságírás első hősi halottja.

A sorozatos lapbetiltások miatt végül is a lapkiadók a kormányhoz fordultak. Meglepő hamar mutatkozott meg az eredmény és a prefektusok utasítást kaptak, hogy az előzetesen megcenzúrázott lapokat nem lehet betiltani, mert a cenzornak előzetesen jogában áll bármilyen cikket törölni. Némiképpen enyhült is a helyzet

Szeptember 7. Az újságok példányonkénti ára 1 lej.

*

Dátumok kerülnek forgalomba és repatriáló vonatok indulnak naponta. Az emberek lázasan kezdenek olvasni. A nyomdai gépek alig győzik a munkát. A nagy összeomlás megható tünete volt ez a lázas olvasás. A betű: gyógyszer, narkózis, időtöltő, búfelejtő és oknyomozás.

Hol csúszott be hiba?

S miután az eddigi szellemi centrum: Budapest, fájdalomosan messze esett, s nem volt hozzáférhető, az erdélyi sajtónak kellett kielégíteni az óriásivá vált érdeklődést. A lapok példányszámai ugrásszerűen emelkedtek.

Lezajlik az első népszámlálás is az új államalakulatban. A magyarság meghökkenve látja, hogy a zsidó vallásúak zsidó nemzetiségűek lettek. A lapok megemlítik, de tiltakozás sehol sem hallatszik. Hiszen a zsidók nemzeti alapon való szervezkedése ekkor már hónapok óta folyik.

Lap jelentések december 11-én:

Halálos bombamerénylet a bukaresti szenátusiban. —
Az esküt nem tett magyar tisztviselők sorsa.

Vannak olyanok, akik magyar történelem köteteit vonják felelősségre. Lázás hibakeresés közben szellemi főtáplálék: az újság. Miután Budapest kikapcsolódott a versenyből, az új helyzetben lévő nyerstermékeket a lapkiadók kitűnően kezdik kiaknázni. új lapvállalatok nőtték a romok felett, a régiek kiszélesedtek, egyes vidékeket, vagy országrészeket háloztak be.

Amikor a könyvolvasás a külföldi piac elérhetetlensége, majd drágasága miatt szűkebb keretek közé szorul, a lapok igyekeznek fővárosi magaslatra emelkedni, lassanként átveszik az irodalmi, tudományos és művészeti kiszolgálás jókora hányadát is.

Lap jelentések:

Megrongálták a kolozsvári Mátyás-szobrot.
Lerombolták a szatmári Kölcsey-szobrot.
Eltávolítják az aradi vértanúk szobrát.
Lerombolták a nagykarolyi Kossuth-szobrot.

Mindezt „ismeretlen tettesek”.

A magyar sajtó remekül birkózik a cenzurával és a széthullott magyar kévét igyekszik összekötözni, az elernyedtt lélekbe önbizalmat csepegtetni. Különösen a határszéleken küldetésszerű munkát végez a magyar újság, pedig a szuronyok mögött hatalmaskodó, dölyfös és rosszakaratúan tudatlan cenzúra, a sziguranca viszketeg sok régi és kitűnő lapot elpusztít.

Aztán homályosodik a nézőtér és a szín változik.

*

A lap-vállalkozás életútja önmagában visszatérő görbe vonal. Az első újságvállalathoz fűződő érdek tisztán és kizárólag üzleti volt. A híreket pénzért árusították. És mivel

a hírek megszerzése nagy költséggel nem járt, az érdeklődés pedig kielégítő volt — az üzlet kifizetődött. Az újságírás történetéből tudjuk, hogy a kiadási szabadalom, Nyugaton már a XVIII. században is tekintélyes pénzértéket jelentett. Pedig akkor politikai szempontok érvényesülését teljesen kizárta a szigorú lap-ellenőrzés.

Amidőn az ősi forma kiélte magát és az időszaki sajtó szellemi irányzatok hordozójává vált, a helyzet gyökeresen* megváltozott. A hírátvitelből politikai eszmék hirdetése fejlődik ki és ez jövedelmez.

Erdélyben a kisebbségi magyarság öncélúsága és a nemzeti eszmék hirdetése remek üzlet is egyúttal s az eredmény többé-kevésbé meg is felel a munkának. A fejek felemelkedtek az ősi televényről, igyekeztek az új viszonyokba szegődni, az emberek munkához láttak, mozgás indult meg. A végtelenség arányaihoz mérten semmi ez, de viszonylagos pusztulásunkhoz szabva jelentősen sok.

Amikor a hirdetésüzlet fellendül, a kiadók óvatosabbá válnak. Most már elsősorban üzletnek tekintik vállalatukat, „donkisotti szélmalom-harcra” többé nem szívesen vállalkoznak. S amikor a példányszámok bizonyos maximumot elértek, a kiadók többé nem a lap értékültségét adják el olvasóiknak, hanem olvasókörüket a hirdető feleknek. Arra az álláspontra helyezkednek, hogy korszerű lap nem élhet meg többé csupán előfizetőkből. Innen magyarázható aztán, hogy egyik-másik kisebb városban megjelenő lapnak akkora hirdetési állaga van, hogy új előfizetések szerzése tovább már nem cél. Természetesen ez a metamorfózis rendkívül óvatosan történt meg. Nem is egyidőben. Hiszen az erdélyi magyarság politikai és gazdasági megszervezése még mindig késik, nincs egységes irányító szerv, csupán kalandos próbálgatások. A lapok a cenzúra keretei között mind erőtlenebbül teszik szóvá a magyarság sérelmeit. Még nincs szabvány, amihez igazodni lehetne. Amit az egyik városban a cenzúra keresztül bocsát, nem biztos, hogy a másik városban napvilágot láthat. A kiadók féltik lap vállalatukat, más példán okulva, nem szívesen kockáztatják nagy-szerűen kiépült hirdetési storkjukat, amely a konjunktúra növekedésével egyre nagyobb jövedelemmel kecsegtet. Halatlan ügyes légtornászás kezdődik meg a nemzeti és üzleti érdekek közötti szakadék felett. Nem kétséges, hogy az előbbi enyhén alárendelt szerephez jut.

Az érem másik oldalát nézve, tárgyilagos ítélettel meg lehet állapítani, hogy visszatért az idő, amikor az újságírás kisiklott elemeknek szolgált menedékhelyül, amikor nemcsak apró helyi lapokban, hanem Erdélyszerte olyanok váltak hangadóvá, akiket sem képzettségük, sem pedig értelmi

és erkölcsi értékük nem képesített arra, hogy a közvélemény és elsősorban a kisebbségi sorsba jutott magyarságnevében ténykedjenek. Az emigráns újságírók rövid erdélyi vendégszereplése kétségtelenül nagyvonalúságot hozott a vidéknek számító erdélyi sajtóberkekbe, de mérhetetlen károkat okozott nemzeti szempontból. A később kifejlődő „janicsár-újságíró” típus az emigránsok soraiból került ki.

Azután még valami. A talajvesztettség demoralizál; ez kétségtelen, valamint az is, hogy a talajvesztett ember — descartesi értelmezésben — mindenhez elég rátermettséget érez magában. Legalább is a külszín ez volt, amikor a nagy rosta megkezdte első munkáját az állami és városi hivatalokban. Voltak olyanok, akik kitanultak valami mesterségei és iparossá vedlettségüket önérzetesen fitogtatták és mártírnak érezték magukat. Sokan mások pedig „ámenetileg” redakciókban kerestek elhelyezkedést, amíg a „román kaland” véget ér. Ezek az átmeneti újságírók minden esetben csak kárára voltak a nehezen eszmélő erdélyi magyarságnak. A kiadók látták ezt jól, de a meglévő helyzet jó volt és kényelmes.

*

1921. A lapok hírt adtak az erdélyi magyarság politikai és gazdasági szervezkedéséről. Dr. Grandpierre Emil, a Károlyi-kormány volt kormánybiztosa és Sándor József, az EMKE főtitkára hívták össze az alakuló gyűlést Kolozsvárra. Kimondták a pártalakulást és alakuló bizottságot küldtek ki — gróf Bethlen György, dr. Dózsa Ferenc, dr. Ferencz József unit. püspök, dr. Groisz László, az „Ellenzék” főszerkesztője, dr. Hirschler József rk. plébános, dr. Kolozsvári Gábor, Költő Gábor, Nagy Károly ref. püspök, dr. Paál Árpád, a „Keleti Újság” szerkesztője, dr. Papp József, Sándor József, Rác Endre újságíró, gróf Teleki Arvéd, Dalnoki Kovács Áron s dr. Zágony István, a „Keleti Újság” szerkesztője. A közgyűlés határozati javaslatának 5. pontja az erdélyi sajtót érintette: „Hogy a magyar sajtó a szervezkedés munkájában egyöntetűen közreműködhessek, a közgyűlés sajtó-bizottságot választ, amelynek tagjai: dr. Balogh Arthur, a „Kolozsvári Hírlap” felelős szerkesztője, Szentimrei Jenő és Olajos Domokos, a „Keleti Újság” munkatársai. A sajtó-bizottság köteles a szervezkedés kérdését az erdélyi sajtóban ébren tartani és a lapokat a szükséges értesítésekkel ellátni.

Közben egy hónapra betiltják a „Brassói Lapok”-at. Most már tűrhetetlen a sajtó-terror, a lapok tüntetően közlik a gyulafehérvári határozatok III. pontját, amely így szól:

»Teljes nemzeti szabadság az összes ittlakó népnek. Minden nép maga végzi a közigazgatást, az oktatást és a

bíráskodást, saját nyelvén, saját kebeléből választott fiai által és minden nép jogot nyer a törvényhozásban és a kormányban való képviselőre tagjai számának arányában. Tökéletes tiszta demokratikus uralom a közélet minden ágában. Egyenlő, közvetlen, titkos, aránylagos szavazati jog a parlamentben és a községi választásoknál. Az ipari munkásnak ugyanaz a jog és előnyök biztosítatnak, amelyek a leghaladottabb nyugati államokban érvényesek. Teljes sajtó, gyülekezési és egyesülési szabadság és minden emberi gondolat szabad terjesztése».

Ki szerez érvényt a gyulafehérvári határozatoknak? Csak a magyar kisebbség beszél ma már erről, s a felfelé fejlődő sovíniszta román sajtó visszhangzik nyomában. Nincs benne köszönet. S emellett még Goga Octavian kivetni valót talál az erdélyi magyar sajtóban. Íme az „Ellenzék” hasábjain tett ironikus nyilatkozata:

»A magyar sajtónak ma, amikor a magyar nép nem politizál és megnyilatkozásának a sajtó az egyetlen fóruma, nagy és felelősségteljes kötelességei vannak. A magyar népet mindaddig, amíg részt nem vesz a parlamenti életben, a sajtója kell vezesse. Az együttélő népeknek békében kell élniök. A magyar sajtónak ezért tárgyilagos kritikával keli kísérmie a politikai eseményeket. Ezt meggyőződésem szerint az eddiginél kevésbé agresszív hangon és modorban is teheti. A politikai allegóriát is meg lehet bocsátani, lia a tehetség kétségtelen jeleit látjuk benne. De ehhez Tompa Mihály kellene, akinek tehetsége úgy látszik ma hiányzik. Az írás vagy politika, vagy irodalom legyen. De az olyan allegorizálás, amely még csak nem is irodalom, nem szolgálja a közeledés ügyét. Erre pedig ma szükség van«.

*

Bár a kisebbségi hír lapkiadás Erdélyben üzleti alapokra helyezkedett, az impériumváltozás harmadik évében még alig van olyan lap, amelyet már eredetileg azzal a szándékkal alapítottak, hogy üzletet csináljanak belőle. A körülmények és az egyre félelmesebb jólét-tobzódásban kibontakozó konjunktúra hatása alatt váltak a lapok üzletiessé. A régebbi napilapokat, mint a kolozsvári „Estilap” (VIII. évf. főszerk. dr. Fischer József), a „Kolozsvári Hírlap” (XX. évf. főszerk. dr. Balogh Arthur), a kolozsvári „Küzdelem” a szociális demokrata párt lapja (XII. évf. főszerk. Klein Jakab), a nagyváradi „Tiszántúl” (XXV. évf. főszerk. dr. Krüger Aladár) — bizonyos politikai irányok hívták éleire. Az „Estilap”, „Kolozsvári Hírlap” és a „Tiszántúl” az impériumváltozás második évében, a „Küzdelem” 1921-ben szűnt. A megszálláskor megindult „új Nagyvárad” néhány

hetet ér csak meg, Ü. Maurer lapja, az „új Világ” 1920-ban érdeklődés híján beszünteti megjelenését. A „Szatmári Hírlap” megjelenése után fél évvel megbukik, de nem sokáig él Székely János lapja sem, a kolozsvári „5 órai újság”, erre a sorsra jut Nagyváradon dr. Rozvány Jenő kommunista lapja, az „Erdélyi Népszava”, míg a nagyváradi „Szabadság” 1921 óta „Nagyvárad” címen jelenik meg tovább.

A politikai és társadalmi hetilapok közül 1919-ben megszűnt: „A Hétfő” (Kvár. IV. évi. szerk. E. Nagy Lajos), „Erdélyi Munkás” (Kvár. VIII. évi. szerk. Russ György), 1920-ban: a „Csikvármegye” (Gyergyószentmiklós, XVI. évf. szerk. Puskás István) 1921-ben a „Népakarat” (Kvár. XII. évf. szerk. Jordáki Lajos). Az új alapítások közül 1919-ben a „Nagyváradi Munkás Újság” (szerk. Zsolt Béla, Gara Ákos és dr. Szántó Dezső), a „Friss Posta” és „Hétfői Hírlap” Kolozsvár és Osvát Kálmán dr. „Erdélyi Levelek” című hetilapja.

Lap jelentések:

Romania belépeti a Kisantant Államok közé.

Székely János kolozsvári újságíró sokirányú tevékenysége mellett felvetette az újságírók megszervezését Erdélyben. Eredeti elgondolása szerint csupán szakmai testületről lett volna szó, Erdélyi és Bánsági Népkisebbségi Újságírók Szakszervezete elnevezéssel. Később a szakszervezet csupán szervezet maradi, nehogy politikai színezetet lássanak benne Bukarestben.

Az ideiglenes vezetőség temetéssel kezdte működését. Az előkészítő bizottság titkára Ámon Ottó kolozsvári újságíró elhunyt a közgyűlés előtti héten.

Miután a kormányzat ismét a liberális párt kezébe került, szeptember elején a kormány-rendelet ismét szigorú cenzúrát léptetett életbe, helyenként különleges megszigorításokkal. Brassó kivételével az összes városokban a helységek román elnevezését lehetett írni. A magyar helységnevek használatát a cenzúra szigorúan törölte.

Szeptember 18-án rendkívül nyomasztó hangulatban zajlott le az „Erdélyi és Bánsági Népkisebbségi Újságírók Szervezete” első kongresszusa Kolozsváron. A tisztikar így alakul: Elnök: dr. Paál Árpád (Kolozsvár), ügyvezető alelnök:

Székely János (Kolozsvár), ellenőr Dénes Sándor (Szatmár).

*

Régi lapokat nézegetek. Megpróbálom magam elé idézni a kisebbségi élet negyedik évének küzdesekkel teli lelkivilágát. Egy bizonyos: a magyar kisebbség politikai és gazdasága mozgalma Erdélyben: szabadságharc, új honfoglalás. Its ennek a küzdelemnek a legnagyobb tényezője, a magyar sajtó.

Egyelőre két magyar párt is van, mindegyiknek van lapja is. Lényeges aktivitásról azonban szó sincs.

Január 15.-én közölte a Hivatalos Lap a cenzúra eltörléséről szóló rendeletet, de ez a kisebbségi újságírást még erősebb béklyóba szorította. A rendelet szerint az újságok a határon belül nem esnek cenzúra kötelezettség alá, de a lap szerkesztőit és a cikkek íróit szigorú büntetéssel sújtják minden olyan cikkért, amely 1. a koronát sérti, 2. a kormányzó rezsimet támadja, 3. a hadsereg ellen szól, vagy a kiadott rendeleteket támadja.

A „Szamos” ezzel kapcsolatban így ír:

»A cenzúrarendelet az újságírók körében nagy felháborodást keltett, mert az a vélemény, hogy nemcsak nem törölték el a cenzúrárt, hanem ellenkezőleg a sajtószabadságot még jobban lábbal tiporták, mint eddig és az újságírás elé még nagyobb akadályokat gördítettek. Az Erdélyi és Bánsági Népkisebbségi Újságírók Szervezete egységes állásfoglalásra készül.«

De nemcsak a magyar sajtó tiltakozott. A román, főleg a regáti sajtó tajtékzott csak igazán. Még a félhivatalos Román Távirati Iroda is a kormány ellen fordult.

Ezen a ponton találkozott először a többségi és kisebbségi sajtó.

*

Nyolc oldalas lapoknál komoly gondot okoz a hirdetések elhelyezése. A kolumnás közgazdasági rovat is hirdetés, legritkább esetben megbízható és messziről érzik rajta a pausálé. Mindamellet úgy hangzik, mintha a szerkesztőség legszentebb meggyőződését fedné. Erkölcsi szempontból maga a tény is kifogásolható, hogy a közönséget megtévesztik. Az előfizető olyan dolgokat olvas lapja véleményeként, amelyek megfizetett önreklámok. Kisebbségi szempontból eme erkölcstelenség romboló erejét ott mutatta meg, amikor a dekonjunktura legválságosabb napjaiban egzisztenciák és vagyonok semmisültek meg, amikor az önreklám árán közbizalomnak örvendő pénzintézet, vagy vállalat a magyar kis és nagy betétek tömegét nyelte el.

(Egy jókedvű lapszerkesztő — farsang lévén — azzal szórakozott, hogy aznapesti lapjából kosztümöt szabatott és úgy ment a bálba. A kosztüm fenekén ez a felírás díszelgett: A cenzúra törölte. A multság persze a hadbírótság előtt folytatódott, s a lapot tíz napra betiltották.)

Micsoda bizalmi — válság — káoszt idézett elő a közgazdasági rovat!

A kormány miniszter tanácson foglalkozott a cenzúra rendelettel és a január 21-én kiadott hirdetményében semmit sem vont vissza. A román lapok meglepetésszerűen elhallgattak és a kisebbségi lapok tiltakozása az egyre szaporodó nacionalista elemek körében visszautasításra talált.

Lap jelentések:

Február 6-án a kolozsvári nacionalista diákok szétrombolták az »Ellenzék« kiadóhivatalát, állítólag »Mr. Mockery Kolozsváron« című ironikus hangú cikk miatt. A sérelem orvoslása helyett még az »Ellenzék«et érte újabb meglepetés. Hat hónapra elvonták a laptól a postai szállítás jogát, ami gyakorlatban azt jelentette, hogy a lap vidéki terjesztése lehetetlenné vált.

Lap jelentések.

Lerombolták a nagybányai Lendvay-szobrot. június 8-án az erdélyi lapkiadók is szindikátusba tömörültek. Első ténykedésükként a lapot megdrágították.

Nézegetem a lapokat. A keretes hirdetések nagy tömege mellett békésen megfér a petit-betűvel szedett moziirónreklám és a hajóstársaságok kivándorlásra csábító vadnyugati meséi. Amerre néz az ember, mindenütt a tatrha nyoma, amit most már „kollektive” készítenek elő a lapkiadók.

Életbelépett az ország új alkotmánya is. A sajtószabadság teljes megadása mellett eltörölte a politikai lapok kauciókötelezettségét. Az alkotmány „liberális” szellemére az ország kisebbségi lakossága fellélekzett. Korai volt. Eggyel több írásbeli dokumentum, ami szintem nem vonatkozott a magyar kisebbségre — csak ha büntetéseket szankcionált.

Lap jelentések.

Magyar Párt néven egyesül az erdélyi magyarság két szárnya.

Országos Magyar Párt néven egyesül az erdélyi magyarság két szárnya.

A kolozsvári »új Kelet« nyomdáját a numerusz klauzusról írt cikke miatt szétrombolják és a lap néhány napig szünetel, majd napilapként jelenik meg újból.

Szatmáron a »Szamost« 30 napra betiltották. Az alig hathónapos alkotmány 25. §-ának hatodik bekezdése így hangzik: »Egyetlen napilap, vagy közlemény megjelenése sem függeszthető fel és nem tiltható be.«

A magyar helységneveket ismét nem szabad használni. Idézzük újból a gyulafehérvári határozatot?

A hivatalos kormányzat szerint a sajtó károkat okoz Romániában, tehát komoly formában felvetődik a kérdés, az erdélyi magyar sajtó „tökéletes szabadsága” összeegyeztethető-e az egyetemesség érdekével? S akkor, váratlanul a román sajtóélet néhány vezető egyénisége „mellénk áll”. Az újságírószervezet aradi kongresszusára megérkezik Mille Constantin, Costa Foru, Clopotel Ioan és Paukerow Leonard, a városháza nagytermében beszédet mondanak és biztosítják a magyar újságírókat támogatásról és együttműködésről.

A gyűlésen egyébként megválasztották az új tisztikart. Elnök: dr. Paál Árpád (Kolozsvár), ügyvezető alelnök: dr. Kádár Imre (Kolozsvár), alelnökök: dr. Szász Endre (Kolozsvár) Réthy József (Arad) Marton Manó (Nagyvárad), főtítkár: Walter Gyula, titkárok: Erdélyi Kálmán, Perédi György, jegyzők: Diamant Jenő és Major Béla, pénztáros: Váró Benedek, ellenőrök: Erős Vilmos, Dénes Sándor, Faragó Rezső, ügyészek dr. Szeghő Imre és dr. Kertész Jenő, a választmány: Olajos Domonkos, Szabó Imre. Darvas Simon, Indig Ottó. dr. Ligeti Ernő, Ormos Ede, Finta Zoltán, dr. Olasz Pál, Kócsy Jenő, Marót Sándor, Tabéry Géza, Gyulai Zsigmond és Kocsis Béla. A fegyelmi bizottság elnöke: dr. Zágonyi István.

Ezen az öszön jelenik meg Buñilescu és Tascu inspektorok hírhedt „Carte de Cetire”-je. (Elemi iskolai olvasókönyv.) A 27. oldalon ez olvasható:

»A magyarok olyanok, mint a majmok, fejük nagy, szemük kicsi, orruk lapos, kezük lelógó. Amíg lovon ülnek, mindig görbe kard lóg az oldalukon és állandóan vadállatokhoz hasonlóan üvöltenek, mikor az ellenség fejét lekasabolják. A koponyákból kupát csináltak, a koponyából készült kupa volt a poharuk. Mikor az ellenséget meggyilkolták, utána a szívet vágják ki, majd feldarabolják az áldozatot, megették és ehhez áldomásként vért ittak, hogy erősödjenek«.

A G. Zaharescu professzor ugyanebben a könyvben „történelmi” szemelvényeket közöl róluk. Egyik így szól:

»A magyarok eleinte félelmet gerjesztő külsővel bírtak, apró karikalábukkal futottak. Pici szemük mélyen feküdt a szemüregükben. A szakállatlan emberek borzasztó kegyetlenek voltak. A civilizáció első elemeit az oláhoktól vették. Miután az oláhokkal, szerbekkel, németekkel és horvátokkal keveredtek össze, most már végre eljutottak odáig, hogy elfogadható természetük van. Most már nem laknak sátrakban, vagy lóháton«.

A nagykárolyi „Vasilc Lucaciu” líceum magyar tagozatában,, Cioranescu, a Bérúimben tanult román történet „tudós” könyvét tanítják. A 74. oldalon így ír:

»A magyar undorító és vad nép. Kivágták a fogságukba ejtettek szívét, azt megették a saját erejük növelésére. A magyarok ígéretet tettek, hogy román testvéreinkkel barátságban fognak élni, de esküjüket nem tartották meg. Testvéreink földjeit elrabolták, vezéreit megölték, vagy rabláncra verték«.

Valami egészen érthetetlen rosszkedvűség uralkodik a redakciókban. A hangok az első lendület titán elveszítik rugalmasságukat, színtelenek és bizonytalanok. Világosan lát-szik, hogy a sajtó szellemi munkásai nem képesek a kiadóhivatal diktandója fölé szárnyalni. Ha az újságíró oly érzelmeket akar kelteni, amelyet maga át nem érez, ha igazságként hirdet valamit, ami egyéni meggyőződése szerint hamis: munkája csak stílusgyakorlat.

Mindebből a közönség vajmi keveset vett észre. Csak néhányan látták a való helyzetet és csak Spectatornak volt bátorsága kiállni az erdélyi magyar újságírás nemzettudatosítási harcában.

1923.

*

Tétova sajtó! jajdul fel Spectator. Mikor az erdélyi román sajtó a beidegzett germán modorban, a regátbeli franciás könnyedséggel, mindegyik más hangolású neveken, mégis meglepő azonos célra függesztve tekintetét, következetesen adja egyik pontról a másikra az éber örök szakadatlan kiáltozásait, mikor a német kisebbségi lapok megnevenszűmő és megnevenszűnő szívóssággal a maguk belső igazságaira és érdekeire hallgatóznak befelé fordított fülekkel kitűnően dirigált énekkar mintájára zengik kifelé mindig és mindig ugyanazt az életkövetelést, a közös német lélekkel való szét marcangolhatatlam egybefüggést. — addig a magyar sajtó mindinkább és napról-napra jobban bágyad, szürkül, fáradt elméleti elemzésekbe és unalomba süllyed, a legégetőbb alapkérdéseket forró lélek nélkül szítja, majd gyors ellobbanással lehüti, szakszerűsködik, kicsi érdekköröket képvisel, művészieskedik és stilizál, vagy pedig rohamos izgatószereket bekanalazva idegen látókörök csillagaira és szenvedélyeire mered, felületesen általánosít, szűk elfogultság szegényes indulataival szónokol és sekély tócsák virágaival ékesedik — de egyformán hanyatlik, távolodik, szétesik, teng-leng.

Tétova sajtó — zokogja Spectator, aki tudja, hogy a levegő tele van a legkülönbözőbb hangokkal, a szív a legkülönbözőbb hőfokú érzésekkel és mindegyik határt akar ten-

ni, mert az eleven valónak célja az élet. Hiába is perelni a jogos érdekekkel. Mindegyik újság szolgálja a maga különálló céljait, szolgálja a sugallás különféle eszközeivel. De nem lehet-e azt a sok természetes változatot igen nyomatékosan kicsendülő, hitet képviselő, méltóságot, tiszteletet arató mindenikünkhöz eljutó hangon és feltűnően közös célunk irányába terelni!

Mindegyik a közös cél mellett tett hitvallást! Tett!

De még ennél is sokkal több, amit tenni kellene. Apostolinak lehetne nevezni, a küldetés megragadó zavarával, szelidségével és makacsságával.

Nincs az erdélyi sajtóban olyan elől járó hős, aki tudja és meri kimondani az idők szózataként: menjen mindenki a maga eszközeivel szabadon, — de menjen ösztönösen, vagy öntudatosan mind egyetlen országúton.

Talán Apáthy István lehetett volna a vezér. Gyors el-távolíttatása miatt nem is kísérhette meg az új dogmát diadalra vinni: mindannyian a kisebbségi közös célt, a magyar lelket tartozunk mindennap, tántorgás nélkül, megalkuvás nélkül, unalom nélkül, fáradság nélkül elsősorban és vitathatatlanul mindenekfelett szolgálnál. A magyar újra és beépítő munka vezetése: a magyar szólás, a magyar iskola, a magyar kalász, a magyar vállalat, a magyar pénz, a magyar veríték, a magyar jus védelme minden lehető alkalmal! — semmi egyéni törtetés, semmi egyéni sérelem! Aztán jöhet minden általános emberi probléma, a kínai árvíz és minden más egyéb.

Hogy ez unalmas?

A mindennapi kenyér nem unalmas!

Kisebbségi életünk kezdetén az emberek még mohón várták és végigolvasták a lapokat, ma csak átfutják. Miért van ez? Az olvasó kétségtelenül megváltozott, de a lapok is megváltoztak: kiszakadt belőlük a lélek!

Lapszindikátus jelenti: Egyes szám ára három lej.

*

Kitűnően szerkesztett, pompás stílusban, színesen megírt, technikailag fővárosi kiállítású lapjaink vannak már kisebbségi életünk ötödik évében, de tudja Isten, hiányzik belőlük az igazi magyar só és méz, valami, ami induláskor megvolt: a magyar földíz, a magyar levegő hangja, a magyar szem szemlélődése, az idők kérdőjelének öncélú figyelése, alapos megfontolása, nagyvonalú és tiszta felfogása.

Kétségtelenül mindannyiunkat nagyon érdekel, mi történik körülöttünk Európában, izgat Gandhi „non cooperation”-ja, a „Marcia su Roma”, de elsősorban csak annyiban

érdekel: van-e valami köze — ha láthatatlan szálon is — kisebbségi életünkhöz?

Bratianu Jonel nyilatkozata fontosabb, mert esetleg arról lehet szó, hogy ismét elveszítünk néhány ősi iskolát, vagy kenyértelessé válik néhány száz magyar tisztviselő. Mily nagy megnyugvás volna visszadisputálni a nyilvánossági jogot, vagy vissza rimánkodni a falat kenyeret a hatgyermekes családapa szájába!? Vagy mindezt megelőzni.

De ... az impérium változás ötödik esztendejében ez már nem szenzáció, legfeljebb kényelmetlen kötelesség. A lapokban hiába keresünk pszichológiai dátumot, amit találunk legfeljebb naptári jelzés, a kisebbségi magyar sérelem nem szenzáció, gyakran van benne részük és a közönségnek már a „könyökén jön ki.” Persze, hogy megírják a lapok, sablonos kis kéthasábosban és kész: megteszik kötelességüket, mint vállalat, havi ötven lejért az előfizetőnek. Mint kifogástalan üzleti vállalat, de nem, mint nemzetpolitikai orgánus; az üzletfélnek, nempedig a magyarságnak, aki kisebbségi sorsban félti való életét, kultúráját és szomjúhozza a vezérletet.

A háborúelőtti erdélyi román sajtó a vélt sérelmeket Európaszerte körülhordozta, az erdélyi német sajtó, ha százszor történt volna, viharzana a keserüségtől és a haragtól, mozgalmat kezdeményezett volna és ismételten rámutatott volna a tennivalókra.

Mi pedig csúszunk le talpazatunkról és támaszkodunk két cipősarokra ... (Gummivédőjét tanulmányozd a hirdetősi oldalon.)

*

Mindezeket csupán egy körülmény menti, ha nem is magyarázza: a cenzúra, amii az összes ígérek dacára van és százkarjával béklyóba köti az újságíró tollát, a kiadót pedig leterrorizálja a félelem, hogy elveszti üzletét.

A cenzúra ellen ír dr. Willer József képviselő, az Országos Magyar Párt parlamenti csoportjának főtitkára a „Magyar Kisebbség”¹⁴ című nemzetpolitikai szemle szeptember 15. számában:

»Az ország» határszéli városaiban még mindig vígan garázdálkodik a cenzúra. Úgy mondják az állam bizton-sága követeli meg ennek a dohos intézménynek a fenntartását. úgy mondják, hogy a cenzúra az állam életének fő biztonságának ugyanolyan nélkülözhetetlen öre, akár a sziguranca A sziguranca húsból és vérből való emberek-re vadászik, a cenzúra pedig az állam ellen acsarkodó irredentisták, bolszevisták, magyarok és egyéb zsidók titkos szervezetinek veszedelmes ólomkatonái ellen folytat

ádáz küzdelmet. A sziguranca és a cenzúra tehát az a hatalmas két pillér, amely nélkül pipadohányt sem érne az állam épületének biztonsága. Aki ilyen zord meggyőződéses hívő a cenzúra érintetlen öszentségének: ugyancsak furcsa véleményt alkothat magiának a határszéli magyar lapok felől. Fehér ablakok egész sora díszleg a magyar újságok hasábjain s a cenzúra bús tisztelői szabadjára engedhetik képzelő tehetségüket, mi mindenféle nemzetgyalázást, lazítást firkálhat össze nap-nap után a magyar újságíró s minő veszedelmek származhatnak az országra, ha a bátor Cenzor kék ceruzája nagy vitézül ki nem védené a haza elleni ocsmány támadást.

Hát nagy sajnálatunkra kénytelenek vagyunk ezt a lázas fantáziát béklyóba verni, mint ahogy kénytelenek vagyunk azt is megállapítani, hogy a cenzúrának nincs már **semmiféle honmentő hivatása**, sőt az a mód, ahogy szerepét betölti: káros, mert nevetséges. A cenzorának nincs is semmiféle alkalmja olyan tevékenységre, amely létjogosultságát a legtávolabbról is igazolná. Az újságírói felelősség oly súlyos a nyomtatott szó követelményeivel .mindenki olyannyira tisztában van, hogy a sajtó államellenes magatartása ellen előre védekezni — teljesen fölösleges. Hogy ez mennyire így van, azt legjobban a cenzúra mindennapi tevékenysége világítja meg.

Az újságok fehér ablakai nemcsak a hithű román polgártárs fantáziáját fűti, hanem a politikai pikantériát, nyilvános botrányt szívesen orrontó kisebbségi olvasó közönségét is.

Képtelenek volnánk, de nem is igen mernék annyi lazítást, izgatást összefirkálni, mint amennyit az olvasó hálás képzelete egy-egy cenzúrázott helybe beleolvas és ha annyi rosszhiszeműséggel vállalnók román alattvalói mivoltunkat, mint amennyivel itt is, ott is meggyanúsítanak bennünket: bizony csak kaján kézdörzsöléssel fogadnók a nagyhatalmú cenzor nekirugaszkodásait, mivel-hogy az ő basáskodása a lehető legalaposabban elvégzi a lazítás és izgatás munkáját. Ámde mi sokkal komolyabban fogjuk fel hivatásunkat s épp ezért egész lojálisán közöljük olvasóinkkal, hogy a kegyetlenül megnyirbált mondatok egészen ártatlan kijelentések, amelynek romboló, destruktív hatást legfeljebb a cenzúra ad azáltal, hogy megvonja tőlük a nyomdafestéket.

Az Averescu-éra krassószőrényi helytartója kicenzuráltatta a magyar újság táviratait, mert a szerkesztőség a budapesti híreket sorrendiben előbb közölte a párizsi, londoni stb. tudósításokkal szemben. A nagy fehérség látára olvasóink összesúgtak-búgtak, a román publikum pedig rosszalólag csóválta a fejét: ugyan mit merészelt megint írni ez az irredentista triumvirátus. (Lúgoson

megjelenő »Magyar Kisebbség« félhavi nemzetpolitikai szemle és »Krassószőrényi Lapok« hetilap szerkesztői: dr. Jakabffy Elemér, Sulyok István dr. és Willer József dr.) Ámde ugyanez időből még mulatságosabb emlékünk az, hogy a haragos cenzor felháborodva húzta ki az eléje terjesztett példányira már rányomott jelzést: »Cenzúrált X. Y.« Micsoda jogon merik ezt rányomtatni arra a lapra, amelyet még át sem olvastam? — ez volt a bölcs férfiú nemes haragjának bölcs indokolása. Hiába magyaráztuk, hogy ezt rá kell nyomtatni a lapra, mielőtt belekerül a formába: nem volt kegyelem! Így aztán megjelentünk cenzorszignó nélkül, vagyis a cenzor sajtókezelőleg cenzúrázta azt a tényt, hogy cenzúrázza szegény lapunkat. Ilyen emberek ítélnék a mi sok-sok utánjárással, gonddal, fáradsággal végzett agymunkánk sorsa felett.

Így gyerekeskedik a cenzor a határszéli magyar lapokkal szemben ugyanakkor, amikor az: ország belsejében gombamódra tenyésznek napi és hetilapok, folyóiratok, röpd- és más hasonló szennyiratok, melyek akadálytalanul zúdítják rá a közönségre a faji, felekezeti és nemzeti gyűlölködés láváját. Minden emberi képzeletet megszegye-nítő piszkot szabad és lehet idebenn rákenni akármelyik védtelen »strain.«-ra, vallási fanatizmus, vagy sovén nemzei őrjöngés alapján, amíg ott a végeken még azt sem szabad megírni, hogy Bratianu Vintilla pénzügyi politikája befuccsolt.«

Hát ilyen volt a cenzúra. Az újságírók és kiadók nagyon sokat szenvedtek miatta. Emellett a cenzor rosszakarától függött a lap élete is.

1922-ben megszűnt a napilapok közül: az „Arad és Vidéke” (XVII. évf. főszerk. Kaszab Géza), a „Bánáti Hírlap” (Temesvár I. évf. szerk. Argay Lajos), az „5 órai újság” (Kvár, II. évf. főszerk. Székely János), a „Rendkívüli Újság” (Kvár, I. évf. szerk. Győri Illés István), 1923-ban megszűnik a „Hírlap” (Brassó II. évf. szerk. Szalóky Rózsa Zoltán).

1923 év végén lezárult a kisebbségi magyar újságírás hőskora. Érdemes seregszemlét tartani, milyen politikai napi és hetilapok jelentek meg ez év végén Erdélyben. Betűrendben sorbavesszük a városokat.

Arad

Aradi Friss Újság, napilap, IV. évf. szerk. Zsigmond Miklós.

Aradi Közlöny, napilap, XXXIX. évf. szerk. és kiadja Stauber József.

Aradi Újság, napilap, XXII. évf. szerk. és kiadja dr. Vörös László.

Erdélyi Hírlap (Aradi hírlap) VII. évf. napilap, szerk. Bolgár Lajos.

Erdélyi Élet (Aradi Élet) hetilap, XII. szerk. és kiadja Geller Ödön.

Brassó

Brassói Lapok, napilap, XXIX. évf. főszerk. Szele Béla dr. felszerk. Kocsis Béla.

Erdélyi Tudósító, hetilap, VI. évf. szerk. és kiadja Veres Ernő.

Csikszierda

Csiki Lapok, hetilap, XXXV. évf. szerk. és kiadja Vakar Lajos.

Dés

Dési Hírlap, hetilap, XXIV. évf. szerk. és kiadja Goldstein Jakab.

Déva

Déva és Vidéke, hetilap, XXXI. évf., felelős szerkesztő Székely Lajos.

Hunyadvármegye, hetilap, XXXVII. évf. főszerkesztő dr. Issekutz Gergely.

Dicsőszentmárton

Kis Küküllő, hetilap, XXXII. évf. szerk. Sipos Domokos.

Gyergyószentmiklós

Székely Szó, IV. évf. szerk. Szini Lajos.

Kézdivásárhely

Székely Újság, hetilap, XX. évf. szerk. dr. I. Dieues ödö».

Kolozsvár

Ellenzék, napilap, XXXXIV. évf. szerk. dr. Groisz László

Keleti Újság, napilap, VI. évf. szerk. dr. Zágonyi István

új Kelet, napilap, VI. évf. szerk. Giszkalad János és dr. Marton Ernő.

Újság, napilap, XXV. évf. szerk. dr. Balogh Arthur

Hétfői Friss Újság, hetilap, I. évf. szerk. és kiadja Stark Károly.

Hétfői Újság, hetilap, V. évf. szerk. S. Nagy László.

Romániai Népszava, hetilap, XIV. évf. szerk. Raffai István

Tükör, hetilap, XI. évf. szerk. Tóth Sándor.

Lúgos

Magyar Kisebbség, félhavi nemzetpolitikai szemle., szerkesztik: dr. Jakabffy Elemér, dr. Sulyok István és dr. Willer József.

Krassószerényi Lapok, hetilap, XLV. évf. szerk. Húsvét Emil és Botos János.

Máramarossziget

Máramaros, hetilap, LVIII. évf. szerk. és kiadja Fekete
Sándor

Máramarosi Független Újság, hetilap, XV. évf. szerk. és
kiadó Fried Ignác

Máramarosi Újság, hetilap, II. évf. szerk. és kiadó Bíró
Béla.

Marosvásárhely.

Az Ellenzék, hetilap, XI. évf. szerk. Kovács Elek
Hétfői Hírek, hetilap, III. évf. szerk. Gyulái Zsigmond
Híradó, hetilap, XI. évf. szerk. Tarkányi Gusztáv.
Székelyföld, hetilap, XXV. évf. szerk. dr. Hajdú István
Székely Napló, hetilap, LII. évf. szerk. Benkő László (heti
négy szám)

Tükör, hetilap, XI. évf. szerk. Morvay Zoltán.

Nagybánya

Nagybánya (Bányavidék) hetilap, XXI. évf. szerk. Kri-
zsán P. Pál.

Nagybánya és Vidéke, hetilap, XLIX. évf. szerk. Révész
János.

Nagybányai Hírlap, hetilap, XVI. évf. szerk. Ajtay Nagy
Gábor dr.

Nagyenyed

Enyedi Újság, hetilap, XVI. évf. szerk. dr. Szabó András.

Nagykároly

Nagykároly és Vidéke, hetilap, XL. évf. szerk. Gál Samu
Szatmármegyei Közlöny, hetilap, XLIX. évf. szerk. és ki-
adó Róth Zsigmond

Északnyugati Újság, hetilap, XIV. évf. szerk. Ripszky
Ferenc.

Nagysomkut

Kővár vidék, hetilap, I. évf. szerk. és kiadó Hirsch Meny-
hért.

Nagyszentmiklós

Felső Torontál, hetilap, XXXII. évf. szerk. és kiadó Wie-
ner Náthán

Nagyszentmiklós és Vidéke, hetilap, XII. évf. szerk.
Csath István.

Nagyszalonta

Szalontai Lapok, napilap, XXXV. évf. szer. Serényi József
Nagyvárad.

Nagyvárad, napilap, LIII. évf. főszerk. Hegedüs Nándor,
felszerk. Marót Sándor.

Nagyvárad Estilap, niarpilap, V. évf. Főszerk. Marton
Manó. szerk. Katona Béla

Nagyvárad Friss Újság, napilap, kiadó Pásztor Ede,
szerk. Zoltán Jenő

Nagyvárad Napló, napilap. XXVI. évf. szerk. Fehér
Dezső.

A Világ, hetilap, 1. évf. főszerk. Bárdos László, szerk.
Fleischer Sándor.

Petrozsény

Zsilvölgyi Hírlap, hetilap, 11. évf. főszerk. Kóvári Béla.

Sepsiszentgyörgy

Székely Nép, hetilap, XLI. évf. szerk. dr. Keresztes István

Haladás, hetilap, 111. évf. szerk. Bálás Ernő.

Szatmár-Németi

Szamos, napilap, LV. évf. szerk. Dénes Sándor

Hétfői Friss Újság, hetilap, II. évf. szerk. dr. Gara Ernő.

Katolikus Élet, hetilap, III. évf. szerk. Nyisztor Zoltán dr.

Rendkívüli Újság, hetilap, II. évf., szerk. Vidor Gyula.

Szászváros

Szászváros és Vidéke, hetilap. XI. évf. szerk. Szántó Ká-
roly

Székely udvarhely:

Székely Közélet, hetilap, VI. évf. szerk. Tompa László.

Szilágysomlyó

Szilágysomlyó, hetilap, XLI. évf. szerk. dr. Udvary Jó-
zsef.

Temesvár

Temesvári Hírlap, napilap, XXI. évf. főszerk.—kiadó Po-
gány Mihály.

Magyar Hírlap, hetilap, II. évf. szerk. Bugél Jenő.

Torda

Aramyosvidék. hetilap, XXXIII. évf., szerk. Baróthy István dr.

Egyetértés, hetilap. 1. évf. szerk. dr. Bogdáni Jenő.

Zilah

Szilágyság, hetilap. XIV. évf. szerk. Somogyi Endre és
dr. Nagy Sándor.

Tizennyolc politikai napilap és ötvenkét politikai heti-
lap jelent meg ekkor Erdélyben, nagyrésztben régi törzsökös
alapítások. Ezenkívül: 130 vegyestartalmú, humoros, ifjúsá-
gi, riport, irodalmi és kritikai, színházi, film, zene és ének,
vallásos és nevelésügyi, igazságügyi és közigazgatási, szak és
egyéb magyar nyelvű lapok.

váltani maguk az erdélyi románok sem, — legfeljebb néha beszéltek még róla. **II. RÉSZ.**
»Le kell szögeznem, hogy a gyulafehérvári nemzetgyűlés a kisebbségi jogokat nemcsak a Kárpátokon inneni területre, hanem egész Romániára megadta, kérvén, hogy Románia új alkotmányát e határozatokban foglalt elvek szerint alkossák meg«.

Maniu Gyula mondotta e szavakat 1924 május 11-én, Bukarestben, az Institutul Social Románban tartott előadása alkalmával. A gyulafehérvári váltót azonban a Regát nem tartotta magára kötelezőnek, de talán nem akarták azt be-

*

Nagy harc vette kezdetét ebben az évben az alkalmazott újságírók és a kiadók között a kollektív szerződések megkötése körül. Tíz százalékos általános fizetés emelés és egy igen szomorú elvi kérdés körül folyt a vita heteken keresztül a zárt ajtók mögött, anélkül, hogy a közönségnek tudomása lett volna róla. Az újságírók testületileg azt követelték a kiadóktól, hogy egyszer és mindenkorra hagyjanak fel az úgynevezett krajcáros-újságíró termeléssel. Ez az állapot ugyanis egyrészt a lap szellemi színvonalát, másrészt az alkalmazott újságírók gazdasági helyzetét veszélyeztette.

A lapkiadók, miután nem akartak beleszólást engedni: kivél dolgoztassanak, taktikázásból a fizetés emelés iránti kérelmet tagadták meg kereken. A krajcáros-újságíró termelésről nem is beszéltek.

Hogyan rekrutálódtak a krajcáros-újságírók? Egy példával világítunk erre. Aradon egyik legtekintélyesebb lapkiadó-főszerkesztő munkatársai fizetésemelést kértek. Heteken keresztül folytak a tárgyalások, amelyek végül sem vezettek eredményre. A munkatársak erre sztrájkba léptek. Másnap a lap hirdetései között feltűnő helyen ez a szöveg állott:

„Írni és olvasni tudók újságírói munkára felvételnek. Cím a kiadóban.”

Hivatalos megállapítás szerint az első délelőtt hatvanhárman jelentkeztek. Volt közöttük néhány elbocsájtott magyar köztisztviselő is, a többi ügynök, iparos és kereskedősegéd, sőt állás nélküli színházi kellékes is.

A lapkiadó-főszerkesztő, aki egyébként vérbeli újságíró is volt az „újságíró-jelölteket” elküldte és még aznap megadta munkatársainak a kért fizetésemelést. Csak egy ember ragadt ott, azelőtt hipnotizőr és illuzionista volt, de később kitűnő szerkesztő vált belőle.

A lapkiadók merev magatartása Kolozsvárra lokalizálódott, Szatmáron, Aradon, Nagyváradon és Temesváron normalizálódtak a viszonyok. Kolozsváron az „új Kelet” is egyezett a munkatársaival, de a „Keleti Újság”, „Újság” és „Ellenzék” kiadói hallani sem akartak az alkalmazott újságírók jogos kívánságairól. Sőt, amikor az újságírók ultimátumszerűen léptek fel kívánságaikkal, a lapkiadók — július 10-én — egyszerűen felszólították munkatársaikat, hogy azonnal hagyják el a szerkesztőséget. Szószoros értelemben kizárták az újságírókat munkahelyükről. Másnap természetesen a lapok nem jelentek meg, csupán a „Keleti Újság” a sztrájk törő ötvös Béla árulása folytán — Dr. Weiss Sándor a „Keleti Újság” kiadó-főszerkesztője gyűléstől csepegő vezércikkében áztatta el a közönség előtt az újságírókat.

A szerkesztőségből kizárt és a közvélemény előtt befejeztetett újságírók ekkor elhatározták, hogy „Erdélyi Újság” címen napilapot indítanak és a következő felhívást bocsátották ki:

A magyar olvasó közönséghez!

Kolozsvár magyar újságíróira olyan harcot erőszakoltak, amelyet ők nem kerestek és minden eszközzel elkerülni igyekeztek. A kiadók kiutasították munkahelyeikről az újságírókat, elárulva magukat azzal, hogy nem munkatársakat, hanem szellemi rabszolgákat akarnak lapjaiknál. Most álhírlapírókkal íratják tele az újságokat és élet-halál harcot folytatnak azok ellen, akiket az egész ország a közérdek munkásainak ismer. A szellem kiegyenlítő hivatása helyett főleg magánérdekek uralják ma azokat a lapokat, melyek munkatársaikat kizárták.

Hogy az újságírók független hivatásukat tovább folytathassák s a maguk és gyermekeik egzisztenciáját fenntarthassák, a jövő héten megindítják a magyar újságírók napilapját, mely minden délben megjelenik Kolozsvár utcáin és idejében ott lesz az ország minden városában és községében. ERDÉLYI ÚJSÁG lesz a címe a legkitűnőbb újságírógárda szabad orgánumának, mely önmegtadással fog harcolni a magyar népkisebbség kul-

turális és gazdasági fejlődéséért, a nemzetek békés harmóniájáért, a szociális igazságért és a szellemi és erkölcsi erők uralmáért az anyagi érdekek vak harcai felett.

A lap főszerkesztője: dr. Paál Árpád,

felelős szerkesztő: Walter Gyula,

főmunkatársak: dr. Szász Endre, dr. Zágoni István, dr. Balogh Arthur, dr. Kádár Imre, Murányi Győző, Nyíró József, dr. Sulyok István, Kuncz Aladár, Darvas Simon, Indig Ottó, Ormos Ede, Győri Ernő, Kőműves Lajos, dr. Ligeti Ernő, Szegő Imre, Payelle Ernő, Olajos Domonkos, Karádi Nagy Lajos, Gyomai Imre, Fóris Lajos, Hunyady Sándor és mások adják munkájukat az egyetlen kolozsvári magyar lap legmagasabb nivójának biztosítására. Fájdalommal veszünk búcsút a lapoktól, amelyet a mi munkánk tett fővárosi jellegű, irányító orgánummá. A magunk gazdái próbálunk lenni ezután és a magunk gondolatait állítjuk népünk fejlődésének és az egyetemes haladásnak szolgálatába. Eleve is tudjuk, hogy minden jószándékú ember rokonszenve és támogatása fog kísérni benünket új utunkon, melyre a régi töretlen hittel lépünk.

A „Keleti Újság”, „Ellenzék” és „Újság”
kizárt munkatársai.

Az Erdélyi és Bánsági Népkisebbségi Újságírók Szervezetének elnöki tanácsa az áruló és sztrájkterő Ötvös-Olbaum Bélát örökre kizárta tagjai sorából.

A felhívásnak leírhatatlan hatása volt. A kolozsvári magyarság egy emberként állt az újságírók mögé. A lapkiadók meghökkentek és építgetni kezdték az aranyhidat. Előbb az „Ellenzék”, majd az „Újság” kiadói keresték fel levélben munkatársaikat és az összes kívánságok teljesítését kilátásba helyezték. A tárgyalások újból megindultak, miután a „Keleti Újság” kiadója is takarodót fűjt. Most már személyi ellentétek merültek fel. A negyedik nap az újságírószervezet újabb ultimátumot küldött a kiadókhöz: amennyiben huszonnégy órán belül nem történik kiegyezés az *Erdélyi Újság* megindul. Természetesen a Magyar Párt és a magyar egyházak részéről is megindult a békítési akció és a kibékülés meg is történt. Július 17-én a Lapkiadó Szindikátus a következő hír közétételére kérte fel a Rador Távirati Irodát: »Kolozsváron az újságírók sztrájkja mára virradóra véget ért. A kiadók elfogadták az újságírók valamennyi feltételét és míg előbb csak az »Ellenzék« és »Újság« kiadói jelentették be hajlandóságukat a feltételek elfogadására, mára a »Keleti Újság« is, mely a múlt héten kizárta szerkesztősége összes tagjait késznek nyilatkozott 3 kollektív szerződés aláírására. Az eddig merev álláspont-

jukat azért változtatták meg a lapkiadók, mert látták, hogy az újságírók szervezete, amely két hónapon át a legnagyobb engedékenységet tanúsította a tárgyalásokon, most már dülöre akarta vinni a kérdést«.

A megállapodás záradékaként az újságírók kikötötték, hogy a mostani sztrájk-mozgalomból kifolyóan állásából senkit nem bocsáthatnak el a kiadók. Azokat az elemeket, aki a mozgalom alatt az újságírók helyeit a redakciókban elfoglalták és ezzel árulói lettek az újságírók mozgalmának, többé egy szerkesztőség sem alkalmazza.

Egyben az újságírószervezet közölte a lapkiadókkal azt is, hogy nem vállal felelősséget, ha a szervezet egyes tagjai, főként a „Keleti Újság” kiadójának a lapban megjelent újságíró-ellenes cikke miatt, nem hajlandók visszamenni a redakciókba.

A mozgalmat befejező tárgyalásoknál élénk vitára adott alkalmat a sztrájktrörök dolga. Az újságírószervezet kijelentette, hogy semmiképpen sem hajlandó együtt-dolgozni azzal az ötvössel, aki a „Keleti újság”-nál a sztrájktrör dicsőtelen szerepére vállalkozott, viszont dr. Weiss honorálni kívánta a szolgálatot, amit az újságírók elárulásával ötvös az igazgatónak tett és ezért a kiadóhivatalban, mint hirdetési ügynököt alkalmazta tovább.

A mozgalom végezetével a szervezet elnöki tanácsa köszönetet mondott a vidéki csoportoknak, amelyek a legmelegebb szeretettel támogatták a kolozsvári újságírók kollektív etikai mozgalmát.

Az újságok a mozgalommal kapcsolatban az újságírók győzelméről írtak. Ezt a kiadók nyilván mosolyogva szemléltek és csakhamar kiderült, hogy minden maradt a régiben.

Lapjelentések .

Ady-émlékünnepségek Zilahon és Érmindszenten. Most indult Molnár Sándor bányász-költő hetilapja is Petrozsönyban, „Zsilvölgyi Napló” címen.

A hírlapírás Erdélyben vadházasságra csábította a jobb sorsra hivatott irodalmat, s nem túlzás, ha azt mondjuk, hogy a hírlapírodalom felszitta magába az összes írókat.*

*) 1924-ben megalakult Erdélyi Szépmíves Céh, amelynek alapítói: Kádár Imre, Kós Károly, Ligeti Ernő, Nyirő József, Paál Árpád és Zágonyi István elsősorban az írók anyagi függetlenítésére törekedtek.

Nem csupán transszylván jelenség ez, sőt a hírlapírás nagy befolyása az irodalomra fejlettebb műveltségű országokban már a múlt század közepén kezdődött. Azt azonban a mi viszonyainkra vonatkoztatva megállapíthatjuk, hogy, a kisebbségi újságírás Katáim as ténfoglalása mellett, szellemi befolyás tekintetében az erdélyi irodalom mindezeideg (1924/25) teljesen háttérbe szorult.

Irodalomból nem lehet megélni Erdélyben, — mondotta sok keserű csalódás után Osvát Kálmán és vele együtt val lották mindazok, akik ebben az időben „megpróbálták ön-álló transszylván irodalmait csinálni.” Az írók csaknem kivétel nélkül napilapok szerkesztőségében dolgoznak s e vadházasságban a hírlapírás lett az úr, a diktáló, a parancsoló, mert ő szerezte meg a mindennapi kenyeret s ezért gyakran megalázó szolgálatokra kényszerítette az írókat. Mindamellett e vadházasságból mégis fogant egy tipegő kis leányka: a transszylván belletrisztika. Borzas hamupipőke volt kezdetben, de ahogy nőtt, gyarapodott, úgy formálta ki magából az önálló erdélyi irodalmat.”

Általánosságban: ha a hírlap tisztán ideális célokat szolgáltatna, akkor a hírlap és az irodalom azonos cél szolgáltatásban, egymásnak csak hasznára lehetnének. Ilyen újság azonban csak a jövő zenéje. — A vállalkozó tudja, hogy aiz ilyen újság csak örökre eltemetett nagytőkék sírhalmából virágozhatnak ki s minél tovább virágoznék, annál nagyobb összegeket emésztene fel és még így is, csupán elenyésző kisebbségnek, nem pedig a nagy tömegnek volna szükséglete. Az ilyen újságnak a mainál sokkal magasabb fokú kultúr-társadalomban lehet meg a kellő talaja.

Egyelőre maradjunk az erdélyi földön. A közönség éle-
sebb szemű része háromféle lapot ismer: 1. egyetlen, igazi célja az üzlet — ha tagadja is: — 2. mellékesen ideális és nemzeti célokat szolgál; 3. főképpen ideális célokat szolgálna, de ... az üzletről sem mondhat le, (legfeljebb módjával állítja megmaradhatása szolgáltatába) — mert ez ránézve életkérdés.

A zszurnalisztikának az irodalomhoz való viszonyáról, szólva, meg kell még állapítanunk, hogy Erdélyben az utóbbi hátrányára érezhetően károkat okozott. Sok tehetséget elvont az irodalomtól és sok írói készséget elhallgattatott örök-re, vagy elkedvetlenített azzal, hogy nem hagyta érvényesül-

*) A »Tizenegyek« Antológia szerzői közül csak három volt hivatásos újságíró: Kacsó Sándor, Jakab Géza és Finta Zoltán, a többiek: Balázs Ferenc, Dobai István, Jancsó Béla, báró Kemény János, Maksay Albert, Mihály László, Tamási Áron és Szent-Ivány Sándor írók különböző kenyérkereseti pályán voltak.

ni. Különösen kisebbségi életünk első éveiben, a hírlapnál elérhető sikerért küzdők közül, sok tehetséges fiatal bukott ki a sorból csüggedten, aki az erdélyi szellemiségnek hasznára, lehetett volna. Sokan idejekorán elveszítették bátorságukat amiatt, hogy a hírlapoknál nem tudtak érvényesülni és versenyezni másokkal, akik minden írói tehetség híján jelentékeny sikereket értek el. Hiszen az írot mindenkoron az teszi, hogy tud-e írni és van-e mondanivalója, míg az újságírónak legtöbbször még ötletesnek és — sokszor kiadóhivatali diktandóra — „élelmesnek” kell lenni...

*

Az újságírók szakmai testülete nagy erőfeszítéseket tesz, hogy nyugdíj-alapot teremtsen. Országszerte újságíró-napot rendeznek az egyes csoportok a nyugdíj-alap javára, az ősz mesemondó Benedek Elek közreműködésével. Lap-jubileum is van ebben az évben. A „Nagybánya és Vidéke” ötven éves. Szerkesztő-tulajdonosát: Révész János ev. lelkészt sokan keresik fel jókívánságokkal.

A papírárak emelkednek, ezzel egyidejűleg az újságárak is.

Az Avram Jancu ünnepek után Jorga professzor; lapjában a „Neamul Romanesc”-ben a magyar sajtó lovaságáról ír.

A Rador Távirati Iroda jelentésében a magyar tisztviselők újabb nyelv vizsgájáról számol be. Márzescu igazságügyminiszter elkészült hírhedt törvényével, amely később az újságírók egész csapatát fosztotta meg kenyerétől és hivatásának gyakorlásától.

Lap jelentések a magyar tisztviselők tömeges elbocsátásáról számolnak be.

Súlyos szakmai és társadalmi gond: az álhírlapírók megfélemezésére.

Dr. T. Szabó László szerint az álhírlapíró olyan ember, aki rendszerint — szűkebb-tágabb körben — hírlapíróként szerepel, holott nem dolgozik, sőt talán nem is dolgozott egy lapnak sem. E szereplésével többnyire üzleti céljai vannak. Mivel az újságírás nincs iskolai végzettséghez kötve, mivel mindig sok olyan igazi hírlapíró is van, aki időnként nem tartozik egy lap kötelékében sem: álhírlapíróvá lenni nem nehéz! Címbitórlás esete sem foroghat fenn, mert újságírónak lenni, nem cím. Legtöbb álhírlapíró rendszeren valamely már megszűnt kérész életű „társadalmi hetilap” volt szerkesztője, vagy munkatársa, esetleg valamely még élő és alkalmi megjelenésre beállított obskurus hetilapnak tulajdonosa.

Az impérium változás után nem csak Erdélyben, hanem Bukarestben is elszaporodtak a „magyar” ál hírlapírók. Mindenféle szemét népség volt ez, amely a korlátlan lehetőségekkel kecsegtető román fővárost valósággal megszállta. — Emigránsok és politikai kalandorok, akik jó pénzért információs szerepre is vállalkoztak.

Erdély hat nagyobb városában, sem volt túrhetőbb a helyzet. Naponta „indultak” hetilapok, könyvnyomatosak, fő, felelős, helyettes és segédszerkesztői, főmunkatársai és igazgatói egytől-egyig álhírlapírók. Nagy részük magyarul sem tudott jól két nyelvű lapban akart román-magyar kultúrközeledést, román pártokkal keresett közeledést és mindenáron pacifikálni akart. . . . Közben az üzletet sem hanyagolta el. Bankok, nagy és kis vállalatok, ahol egyik „szerkesztő” olyan, mint a másik, fogadják sőt ki is elégitik az álhírlapírókat, nehogy ártson nekik a „sajtó”. Akit nem tudnak megválni, azt „kikészítik”. A táskás szerkesztők — akik mindent kockáztatnak, mert sem mi veszíteni valójuk nincs — nem válogatnak az eszközökben, tudják, hogy ritkán kerülnek lépre, mert áldozatuk érdeke, hogy kerülje a botrányt. Egy-egy elcsattant pofont az edzett álhírlapíró fel sem vesz.

Amikor az újságírói érdekek veszélyeztetésével az álhírlapírók és táskás szerkesztők nagyon nyüzsögnek, felvetődik a szervezett újságírók között valami újságíró-kamara, vagy más eféle intézmény gondolata. Most is ez történt. A kiadó-főszerkesztők azért sürgették az újságíró-kamara szükségességét, mert a kiadóhivatali bevételek érezhetően csökkentek, a vállalatok és hirdető felek a naponta szaporodó sajtó-gangsztereket csak úgy tudták kielégíteni, ha a másik oldalon valamicskét lecsíptek a pausáléból. — Az alkalmazott újságíróknak vitális érdeké vált az újságíró-kamara felállítása, mert a kiadók elsősorban az újságírói fizetéseken kezdték el a spórolást. Eléggé elevenbe vágott már a krajcáros hírlapíró.

Mindezek szalmalángszerűen lobbantak el. ezúttal is, mint mindig. Az erdélyi hírlapírás felfogásával holmokegyenest ellenkezett a zárt szám bevezetése, de meg az alkotmány sem nyújtott ehhez módot. A lapkiadók is újból belátták, hogy lehetetlen korlátozni jogukat: kivel írássák az újságot.

Más megoldáshoz kellett folyamodni, ha egyáltalán megoldható lett volna ez a kérdés. Így csak frázisok puffantak naponta a lapok hasábjain: „A tisztességes hírlapíró társadalom kizárja kebléből... „A közönség erről nem vett tudomást. Legfeljebb mulatott a megindult személyeskedő vitákon. Az álhírlapíró pausáléja sem lett kevesebb, szabadjegyet ills kaptak a kormánytól, bizonyos szolgálatok fejében...

Tapasztalat szerint ismét bele kellett nyugodni a dologba. Igaz, hölgy a meglévő állapot az újságíró tekintély emelésére nem nagyon volt alkalmas, de újból előtűnt az igazság, hogy minden újságírónak csak annyi a becsülete, amennyit egyénileg szerez magának.

Tél beállta előtt megegyszer fellángol a harc a kolozsvári újságírók és a kiadók között. Tisztán újságírói vállalkozásban előbb heti, majd napilap indítása van tervbe véve, valószerűsége azonban már nincs a dolognak. Az újságírók frontja sem egységes a lelkesedés is alábbhagyott. Néhány hét múlva mindössze annyi történt, hogy Szász Endre az „Ellenzék”-től a „Keleti újság”-hoz szerződött, ahonnan Zágoni István, Nyirő József és Kacsó Sándor kiváltak és Paál Árpáddal átvették az „Újság”-ot.

Az új esztendőben meghalt Székely János újságíró, a szervezet alapítója és megszervezője. 34 éves volt, a tüdőbaj végzett vele. Halála előtt is néhány héttel, az újságíró érdekében munkálkodott. Megvetette alapját a kolozsvári Újságíró Otthonnak, a New-York kávéházban. Később ez adta meg az impulzust az újságíróklubok alapításához.

Az árak ugrásszerűen emelkednek, a nyomdászok ismét sztrájkolnak, a lapok néhány napig korlátolt terjedelemben jelennek meg, aztán elsimul minden és kánikula van.

5;

Rador Távirati Iroda jelenti július 13-án: Törvény készül a kisebbség ellen.

Ősszel a szervezet „aktivista” ügyvezető alelnöke, dr. Kádár Imre közeledést keres a román újságírókhoz és résztvesz a színajai, úgynevezett kisantant sajtó-konferencián, mint meghívott vendég. Dr. Kádár itt nyilatkozatot tett, amelyet később a szervezet elnöki tanácsa jóváhagyott. Az újságírók többsége és a nagyközönség az újságokból értesült az eseményről. Mi is a „Lupta” című bukaresti lap cikkét közöljük, ahol Mille Constantin „A kormány és a kisebbségek” cím alatt írt cikket:

»Az Erdélyi és Bánsági Népkisebbségi Újságírók Szervezete — írja a cikk — a múlt csütörtökön ülést tartott és egyhangúlag megszavazta azt a határozati javaslatot, melyszerint csatlakozik azon lojalitási nyilatkozatokhoz, melyeket ügyvezető alelnöke Kádár Imre dr a színajai kisantant sajtókonferencián tett. Az összes színajai határozatok közül a legfontosabbak a Kádár által ott tett nyilatkozatok voltak, Ezeket nagy figyelemre méltatták külföldön is. Kádár nyilatkozata, amelyet háromszáz ki-

sebbségi újságíró nevében tett s melyet most szervezetük közgyűlése is jóváhagyott, a legelső, melyet a magyar ki sebbség egészében tett. Valójában ezek az újságírók népük érzelmeinek és nézeteinek kifejezői. Kijelentik, hogy jó román állampolgárok akarnak lenni és nem fűti őket revans-eszme s nem kacsintanak határainkon túlra.

S hogy felelünk e nyilatkozatra? A sajtó egyrésze, különösen a liberális sajtó, a kisebbségekkel szemiben ellenséges magatartásával, a magyar elem örökös gyűlöletével, gyanakvással felel.

Ami pedig a kormányt illeti, az ugyanazt teszi, mint sajtója. Ugyanaz a barátságtalan magatartás, ugyanazon ostoba üldözések, ugyanazon lázító visszaélések. Nem is beszélek a magyar, szász, sváb kisebbségek templomaira, iskoláira és közművelődésű egyesületeire vonatkozó egyszerű követeléseinek és panaszainak teljesítéséről. A kisebbségek élvezni akarják román állampolgárságukat, teljesíteni kötelezettségeiket, de (ugyanakkor akarják azt is, hogy engedjék meg a saját nyelvükön való imádkozást, gyermekeiknek anyanyelvükön való tanítását, sajtójuk és kulturális megnyilatkozásaik szabadságának tiszteletben tartását«.

A másik mozgalom, amelyet a szervezet indít a szenatórium-alap, összegyűjtése. újságíró-almanach kiadását vette tervbe a szervezet és evégből felhívást intézett a magyar közönséghez. A felhívás kivonatosan így hangzott:

»Aligha túlzás rámutatni, hogy a bizonytalan jövővel kecsegtető újságírói pálya nemcsak, hogy vagyon gyűjtésére nem nyújt módot, de a szüköcske kereseti lehetőség, amit ad, még a pusztá megélhetésre is kevés. S viszont aligjhia túlzás rámutatni, hogy az újságíró testi és lelki épsége, legkivált pedig testi és lelki erejének maximális teljesítő képessége, különösen romániai kisebbségi relációban, egyenesen oltalomért kiáltó közkinés.

Nem nehéz meglátni, hogy a mi harcunk, melyet a közérdekért, főképpen pedig a népkisebbségi sors enyhítése érdekében vívunk, idegeinket szélzilálja, erőinket felőrli. S mikor hivalkodás nélkül bizvást elmondhatjuk, hogy ennek az őrtálló, örök engarde-nak eleddig elért eredménye már bátorító záloga a jövőben várható további sikernek, akkor tragikusan ki vágytunk rekesztve minden enyhítő, gyógyító szellemi és fizikai felfrissülést nyújtó intézmény áldásaiból.

Ezért a romániai magyar kisebbség sajtójának szellemi munkástábora utóbb tartott gyűlésén elhatározta, hogy szervezetének minden erkölcsi energiáját cselekvő igába

fogva s a nyilvánossággal valamint a közvéleményét tartott eleven kontaktusát is belekapcsolva Újságírói Szanatóriumot létesít. És ez országos akciónk támogatását csakis azoktól kérjük, akikért kemény és szakadatlan túsában állunk, akiknek érdekeit a politikai, társadalmi kulturális és gazdasági frontokon pihenő nélkül védelmezzük: a magyar kisebbségi társadalomtól.

Tizenötezer példányban megjelenő almanachot adunk ki...«

Ugyanekkor Sárkány Gabriel német újságíró, temesvári esoportelnök az elnöki tanács ülésén rendkívül életrevaló indítványt terjesztett elő, amelyet a tagok egyhangúlag el is fogadtak és, amelyet sohasem valósítottak meg a gyakorlatban. Újságíró-elhelyező irodáról volt szó, kolozsvári központtal, a kiadóknál kötelező munkaközvetítés formájában.

Az erdélyi magyar sajtó, mintha rossz álomból ébredne. ismét a kezdeti lendülettel és lelkesedéssel küzd a magyar kisebbség jogaiért. Ennek a nekibuzdulásnak ad hangot az ősz magyar vezér: dr. Barabás Béla, az aradi „Erdélyi Hírlap” október 23. számában:

»Az erdélyi magyar lapok ugyancsak nekilendültek a keserűvé vált magyar sors irányításának. Nap-nap után olvassuk a buzdító cikkeket, a felvilágosító írásokat, melyek hatása alatt megmozdult a nyugalmas magyar néplélek, mint a tenger, hogy hullámmásával tanúságot tegyen a benne rejlő erők létezéséről. És ez helyesen van így.«

Fizetések körüli megkülönböztetésekből kifolyó egy napos újságíró-sztrájk zajlik le november 11-én Szatmáron és Nagyváradon, majd az érdeklődés Kolozsvár felé irányul, ahol egy Polonyi Albert nevű nyomdász „Az Est” címen indít napilapot, pontosan a budapesti „Az Est” fejlécével. A budapesti tiltakozás meghozta a kívánt eredményt, a kolozsvári „alteregő” megszűnt. Az év utolsó szakmai eseménye a szervezet nagyváradai kongresszusa, amely „fényes külsőségek mellett zajlott le.”

Sok román vendége volt a kongresszusnak, még a kormány is képviseltette marhát. Az elnök, dr. Paál Árpád épen a Magyar Párt képviseletében a kormánnyal tárgyalt és a kongresszust dr. Krenner Miklós (Spectator) vezette le. Itt még egyszer szó esett a színajai konferenciáról és Kádár Imre javaslatára sajtó-föderáció megalakításáról is tárgyaltak s a vitában a meghívott román újságírók is résztvettek.

A kollektív-szerződés tervezetét a következőképpen állították össze a kiküldött bizottság tagjai. Fizetések:

1. Újságíró-gyakornok (6 hóig) 1736 lej, (2. évben) 5208 lej.
2. Rendes újságíró 8357 lej.
3. Rendes újságíró, ha helyettes szerkesztő is 9000 lej.
4. Felelős szerkesztő 9954 lej.
5. Felelős szerkesztő, ha tíz éves működést betöltöit 10254 lej.

Az újságíró-gyakornok az első év végén köteles minősítő vizsgát tenni.

A tisztikar most így alakult meg: Elnök: dr. Paál Árpád, Ügyv. alelnök: dr. Kádár Imre. Alelnök: dr. Kremier Miklós. Főtájtár: Waiter Gyula. Tittár: Kertész László.

Elnöki tanács tagok: Dénes Sándor, dr. Fóris Lajos, Kationa Béla, Kőműves Nagy Lajos. dr. Sulyok István, dr. Tabéry Géza, dr. Zágonyi István.

A transzylván magyar sajtó grafikonja ebben az esztendőben is nagy hullámozást mutat. Temesváron megindul a Bánság másik nagy magyar napilapja: a „Déli Hírlap” szerkesztője dr. Vuchetich Endre ismert magyar párti politikus; Székelyudvarhelyen „A Nép” címen Asztalos Dénes és Bársony Kornél indítanak lapot. Később e lap címét „Hargittára” változtatják és a Réti-fele nemzeti parasztpárt alkotta kisgazdapárt szolgálatába állítják. Baróton Fábíán László dr. „Erdővidéki Hírlap” címen indít lapot. Megszűnik a „Zsilvölgyi Hírlap.”

*

A szakmai harc elültével a szervezeti élet is megszűnik egyidőre. csupán az újságíróklubok körül van nyüzsgés. Szatmaron Dénes Sándor a „Szamos” szerkesztője ünnepli huszonöt éves újságírói jubileumát. Bukarestben pedig a kormány a cenzúra mellé kivételes állapotot léptet életbe, mire a román lapok négy napig demonstratív nem jelennek meg. Tiltakozásuk eredménnyel járt és a cenzúra csak Erdélyben marad életben. A lapok árát a kiadók ismét emelik. Előreveti árnyékát a dekonjunktura.

Az erdélyi reformátusok nagynevű püspöke Nagy Karoly meghal s örökébe Makkai Sándor lép. A Magyar Pártot köt a kormány (Averescu): és a válaszpárt honfőnökét főnyil parlamenti képviselőnek jelölik.

Ebben az évben indul meg az „Erdélyi Helikon” című irodalmi lap és gróf dr. Bethlen György lesz a Magyar Párt elnöke.

*

Egy évi szünet után ismét fellángol a bérmozgalom az újságírók táborában. A „Nagyváradai Napló”-nál egy napos sztrájk zajlik le. Az év elején váratlanul elhunyt a magyar újságírók barátja Mille Constantin főszerkesztő és Kolozsváron megalakul a Magyar Párt úgynevezett Reform-csoportja, a zilált pártélet megerősödésére.

Reform csoport.

Az erdélyi magyarság politikai és gazdasági megszervezésének eszméjét újságírók vetették fel, újságírók vitték keresztül és a „szent lángot” éjjel-nappal újságírók szították.

A Reform-csoport is újságírókból állott, amin nem is lehet csodálkozni, hiszen a vitalitást, a friss vérátömlesztést az időnként elernyedő erdélyi magyar életbe eddig az újságírók adták s amikor mindennel rendben volt félreálltak, vagy félreállították őket!? A Reform-csoport nem akart „robbantani” nem akart másik pártot, csupán a meglévőt az eredetit széles alapra visszahelyezni. Mégis mennyi igaztalan vád illette az erdélyi magyar sajtó munkásait.

1927. Az Averescu kormány van uralmon és a Magyar Párt a parlamentben olyan támadásokban kénytelen részesíteni a kormányt, mintha sohasem jött volna létre közöttük egyezmény. Az újabb kisebbség ellenes akciók ebben az esztendőben újultak ki. Ebben a^ évben tiltják meg a vasutasoknak, hogy magyarul beszélhessenek a közönséggel, ebben a^ esztendőben vezetik be a népszámlálással kapcsolatosan az „orgina etnica” fogalmát. Ebben az esztendőben kezdik tömegesen elbocsátani a kisebbségi tisztviselőket — hiába interveniál a Magyar Párt küldöttsége Averescunál a választási paktumban foglalt kötelezettségek végrehajtásáért — sehol semmi.

*

A Reform-csoport elnöke dr. Kremier Miklós, az újságírószervezet alelnöke, Zima Tibor, az aradi „Erdélyi Hírlap” főszerkesztőjével, aki egyúttal magyarpárti képviselő, erőlyesen követelik az aktivitás fokozását. Dr. Bernády György társaságában tárgyalnak a liberális párt egyik vezérével, I. G. Dúcával, de a tárgyalást abban a pillanatban félbeszakítják, amikor a liberálisok új magyar párt alakulatot javasolnak. Világos tehát, hogy a Reform csoport, amelynek újságíró tagjai: Krenner Miklós dr., Zima Tibor. Tabéry Géza és Zágoni Dezső voltak, nem akart új pártot, hanem a meglévőt átgyúrni, újjáteremteni.

*

újabb kormányintézkedés folytán az erdélyi magyar sajtó igazi munkásai ismét nem jutottak vasúti szabadjegyhez. Az újságírószervezet interveniálásra kéri fel a Magyar Párt elnökét. Az eredmény ezúttal is elmarad.

Most már tűrhetetlen helyzet uralkodik ezen a téren. A kormányhoz közelálló tekintélyes egyének protezsáltjai, akik eltűnő-megjelenő laposkákban kultúrközelednek, meg politikai békét hirdetnek, első osztályú vasúti szabadjegyet kapnak, ezzel a kormány magyar újságírónak fémjelzi őket, — míg a magyar sajtó igazi munkásainak kilencven százaléka nem kaphat jegyet. Elkésérítő a sajtó-banditizmus Erdélyben. A szervezet nem képes sikeresen felvenni ellenük a harcot, mert a kormányzat ehhez nem nyújt semmiféle segítséget. Rador Távirati Iroda jelenti augusztus 12-én:

»Az erdélyi magyar újságírásnak nagy szenzációja van. Dr. Weiss Sándor volt képviselő, a »Keleti Újság« kiadó-főszerkesztője már hosszabb ideje tárgyal gróf Bánffy Miklóssal és gróf Toldalaghi Miklóssal, akik a »Keleti Újság« megvételére ajánlatot tettek dr. Weissnak. Dr. Weiss másfél millió lejt kap a lapért és megváltik tőle. Ezzel szemben az Országos Magyar Párt lapja: az »Újság« megszűnik és beleolvad a »Keleti Újságba«, mely az OMP hivatalos lapja lesz. Az »Újság« munkatársai közül átvesszik: dr. Zágoni Istvánt és dr. Paál Árpádot.

Hogy ez a váratlan tranzakció milyen hatást váltott ki az újságírók körében, világosan kitűnik a szervezet hivatalos nyilatkozatából, amelyet érdemesnek tartunk szószerint közölni:

»Az Erdélyi és Bánsági Népkisebbségi Újságírók Szervezete kolozsvári csoportja augusztus 18. este taggyűlést tartott, melyen a csoport szinte teljes létszámban megjelent. A taggyűlés fájdalmas megdöbbenését fejezte ki az »Újság« megszűnése miatt, mikor ez a lap, a maga tízezer példányszámával és a közönségelőtti rokonszenvével, helyes kiadói tevékenység mellett a fejlődőképesség minden kellékével rendelkezett. A csoport sajnálattal állapítja meg, hogy a lap megszüntetésében érvényesült leépítő tendencia tulajdonképpen nem egyéb, mint az értelmiségi foglalkozásban levők között a munkanélküliség mesterséges növelése, éppen ezért az újságírószervezet a saját szakfoglalkozásbeli érdekeit a legsúlyosabban veszélyeztetve látván, az előállott helyzet további fejleményeivel szemben a legélesebb figyelésre és beható érdeklődésre határozta el magát. A munkanélküliségben maradt, vagy azzal fenyegetett kartársakat teljes felkészültséggel biztosítja minden támogatásáról. Kész arra is, hogy az érdekelt kiadóvállalatoknak segítségére legyen a leépítő tendenciák

kiküszöböléseiben és a népkisebbségi sajtókoncentráció olyan értelmű megvalósításában, amely ne a munkanélküliséget szaporítsa hanem ellenkezőleg, a fokozott igénybevételével járjon«.

A szervezet a nyilatkozatot minden laphoz elküldte közlés végett.

A népkisebbségi sajtókoncentráció gondolatát már későn indították útnak és az szükségképpen sohasem valósulhatott meg. Az állásnélkülivé vált újságírók közül néhányan más pályára mentek, néhányan Magyarországon kerestek elhelyezkedést néhányat pedig a „Brassói Lapok” szerződtetett.

Lapjelentések:

Nagyváradai diák-kongresszus.

A nagyvárad: diák-kongresszus európai botránnyá fajult. Fleischer Sándor újságírói, a »Nagyvárad« kiküldött munkatársát megverték, majd a lap ellen tüntettek s végül a szerkesztőségei szétrombolták a román nációnál is a diákok. Az eseményeket a lapok terjedelmesen közölték, de a hozzáfűzött megjegyzéseket, a kommentárt, a tiltakozást a cenzúra megakadályozta, illetve törölte. Csupán egyetlen lap volt ez alól kivétel Erdélyben, a »Brassói Lapok«. Brassóban kezdettől fogva enyhén dolgozott a cenzúra s a kiadó ezt ügyesen ki is használta, elsőrendű újságírókat szerződtetett, minden városban tartott tudósítót »legendás fizetéssel« s azokat az eseményeket, amit a helyi lapok nem közölhetek, vagy nem mertek közölni, a »Brassói Lapok« »kifutotta«. Rendkívül nagy népszerűségre tett szert a lap és ami a legfőbb cél volt — elsőrendű üzletnek bizonyul!

A lap-mozgalom lanyhult. Az „Aradi Újság” este Temesváron „Esti Újság” címet kap. Kolozsváron új hetilap „A Világ.”

Veszteséglistánk: Meghalt Sipos Domokos.

*

Néhai Fehér Dezső, a „Nagyváradai Napló” szerkesztője mondotta egyszer, hogy Erdélyben minden újságíróra legalább hat álhírlapíró jut. A transzylván viszonyokkal ismerős tudja, hogy ez így megfelelt a valóságnak. A dekonjunktura elején az újságnak és újságíróknak ez a termelése, a nyomtatott betűnek ez az áradata valóságos közveszedelemmé dagadt. Úgy látszott, hogy mindenki újságot ír: nők, férfiak, gyermekek, dilettánsok és eutellektüellek. Járvánnyá vált az újságírás és az újságkiadás. Akkora zshivaja volt ez

a nyomtatott betű-vásárnak, a táskás szerkesztésnek, hogy alig-alig hallatszott ki egy-egy tiszta hang. Feljegyezni sem érdemes az egy számot megért lapok számát. A szervezet keményen birkózik a közveszedelemmel eredményt azonban nem tud elérni, támogatást sehonnan sem kap. A közönségtől legkevésbé. Az elkedvetlenedést fokozta a kormány ötletszerű sajtóellenes magatartása is.

Ilyen hangulatban ült össze 1928 április 16-án a szervezet kongresszusa Kolozsváron. Elkészült hangok hallatszottak a cenzúra tulka pasai miatt, a kormány indokolatlan sajtórendszabályai ellen és reggeltől estig tárgyalták: miképpen lehetne véget vetni Erdélyben a sajtó-banditizmusnak? Szomorúan kellett megállapítani, hogy elsősorban a szervezet tagnévsorában kell elkezdni a nagytakarítást. A tisztikarban most csak annyi változás történt, hogy Paál Árpád képviselői elfoglaltsága miatt nem vállalta az elnökséget. Dr. Krenner Miklós lett az országos elnök.

A veszteség listán szerepel: dr. Bornemissza Tibor szatmári katolikus püspök. Ferencz József unitárius püspök utódja dr. Boros György.

Végül: Maniu-kormány van és a magyar kisebbség várja a gyulafehérvári határozatok beváltását.

Egyelőre: megszűnik a cenzúra.

*

A gyulafehérvári pontok „eszmei síkján” az új román iskolai tankönyvekbe egy „népdal” kerül. Így hangzik:

HÓRA ÉS KLOSKA

Hóra és Kloska egy helyen
Nagy tüzet gyújtottak,
S tánc közben vidáman énekelték:

Te, hosszúbajuszú magyar!
Mondtam a halálnak: Értjen el!
Mondtam a lángnak: Égessen meg!
Mondtam a keresztnek: Veszítsen el!

Fel magyarok, ti veszett kutyák!
Sokat túrtünk el tőletek.
De most rám kerül a sor.
Hogy megbosszuljam magam.

Az erdélyi magyar párt elnöke: dr. gróf Bethlen György ezt az olvasókönyvet álnyújtotta Károly román királynak, aki azonban kijelentette, hogy ismeri a kis versikét, azt nem kell magyargyalázonak tartani, mert az csak egy jellemző korrajz. . . .

Az erdélyi kisebbségi újságírásban nemcsak a cenzúra eltörlése teremtett új nézőpontot. Most kezdődik a faji öntudatra ébredés nyílt színvallása. Eddig magyarnak vállalt és hitt rétegek gyorsított ütemben lendülnek a faji konjunktúra kaptatójára. A magyarul írt sajtó mellverő demokratikus csoportja jelszavakat dob a tömegbe.

Tamási Áron később így jellemzi a dolgokat: „Sajtóink felett ott lebeg Dávid és Salamon mostoha és elrontott lelke”.

Egyelőre a zsidó nemzeti szövetség is magyar nyelven csinálja a propagandát a zsidó nemzeti gondolatnak, a kommunisták is, a svábok is. A magyar gondolat is megerősödik: a magyarok között nincs osztályharc, mert egyetlen osztály van: a magyar nép, amely áll a faluból, a munkásból, a nemességéből és a középosztályból.

*

A gazdasági válság dermesztő szelét érzi az egész magyar társadalom, érzik az újságírók is s aki csak teheti az „újságíróklub” védett szárnya alá menekül. Erkölcstelen pinka-haszonnal, krupié gereblyével cseréli fel sok újságíró a tollat. A szervezet gyengének bizonyul, az egyes csoportok függetlenítik magukat. Ahelyett, hogy az erkölcstelen pinkát némileg „posszihilissé” tennék jóléti intézmények alapításával, fantasztikus összegeket fordítanak egyéni célokra, az egész életüket a pinka tölti ki, innen élőködnek s a kívülállókat elmarják a könnyű pénzszerzési lehetőség közeléből. Mindenütt így varai ez. Szatmáron, Nagyváradon, Kolozsváron és Temesváron. Csak Aradon és Brassóban nem tud a pinka-üzlet gyökeret vermit néhány jóérzésű és tekintélyes újságíró erélye folytán. Egyik-másik hírnévre és hatalmas tantiemre szert tett író-újságírónak itt úszik el minden keresete.

A szervezet tehetetlen, szinte nincs is szervezet. Dr. Kádár Imre ügyvezető alelnök lemond, helyét dr. Szász Endre foglalja el, de jószándékú törekvésének csak rosszakarátú gáncoskodás a fizetése.

Ilyen hátgörnyesztő terhet visünk át az új esztendőbe. A pénzüzetek, amelyek éveken keresztül pauszálva tartották ébren a közönség bizalmát, tömök az áhírlapírók légióit, hogy a fizetésektelenség penetráns bűzét szét ne kelepeljék.

Veszteséglistán: Réti József, az „Aradi Közlöny” negyvenegy éves szerkesztője. A fiatalon elhunyt kartárs koporsója felett néhány öreg újságíró saját sorsát is megsiratja.

A veszteséglistára került Benedek Elek is, felesége a halálos ágy mellett megmérgezte magát. Álljunk meg egy pillanatra és vegyük le kalapunkat a legtisztább jellemű magyar író emléke előtt. Akkor jött vissza Erdélybe, amikor innen mindenki riadtan menekült, amikor az erdélyi magyar lapok a legkétségbeesettebb hangon próbálták mindenkit maradásra bírni. Benedek Elek a gyökérnél kezdte. Erdélyi magyar ifjúságot akart nevelni a „Cimborá”-val és mennyi aljasságot kellett elszenvednie az ifjúsági lap kiadói-tól. Aztán megszervezte a Székely Irók-at és ezekkel turnézott. Amikor Makkai Sándort Magyarországon heves támadások érték „A magyar fa sorsa” című könyvéért. Benedek Elek emelte fel súlyos szavát Makkai védelmében. Második cikkét azonban már nem közölte a „Brassói Lapok” azzal az indokolással „... lapunk közönségének kilencven százaléka Ady ellenes...” Egyetlen elégtételt kapott Benedek Elek e visszautasításért, a lap szerkesztője Móricz Miklós, Móricz Zsigmond öccse azonnal lemondott szerkesztői állásáról s otthagya a „Brassói Lapok”-at.

*

Úgy látszik, minél nagyobb a válság, annál inkább szükség van a reklámra. A lapvállalkozó azonban finom szimatával megérzi a fekete napok közelségét és óvatosan kezdi a kiadásokat csökkenteni. Csaknem minden szerkesztőségből kikerült néhány ember, anélkül, hogy hangosabb híre volna. Ennek következménye csakhamar meglátszik az induló lapok sokaságán. Szatmáron: „Szatmári Újság”, Marosvásárhelyen a „Maros”, Nagyváradon a „8 órai Újság”, Aradon a „Reggeli Újság”, Nagyszalontán az „Újság”. Kolozsváron a „Kolozsvári Friss Újság”, később „Friss Újság” alaptökek nélkül indulnak a bizonytalan jövő felé. Utánozzák a „Brassói Lapok” hangját, aminek következtében például a „Reggeli Újság”-nak két hónap leforgása alatt hetven sajtópere van. Az egész magyar sajtóra rázúdítják a kormány haragját s így történik meg, hogy december 2-án D. R. Joanitescu államtitkár a parlamentben élném itassál fenyeget meg néhány magyar újságot.

Az újságírói nyugdíjtörvény 1930-as évben mégis tető alá került. Miután újságírói nyugdíjtörvény a magyar nyelvterületeken csak Romániában van, érdemesnek találjuk annak főbb pontjait leközoelni.

Az Újságírók Nyugdíjintézete (Casa de retrageri si penziuni a ziaristilor) a munkaügyi minisztérium mellett létesült jogi személyként és feladata rokkantsági és rendes nyugdíjat biztosítani úgy maguknak a hivatásos hírlapíróknak,

mint özvegyeknek és árváiknak. Kötelezőleg tagja a pénztárnak minden 22 évet betöltött újságíró, aki valamely elismert Hírlapírószervezet tagja.

A nyugdíjalap a hírlapíróknak és kiadóknak a havi fizetés 5—5%-át képező járulékaiból, az állam évi ölmillió lejnnyi hozzájárulásból, valamint a községek, megyék szubvencióiból és magánadományokból tevődik össze, s legfeljebb negyedrészt az intézet igazgató-tanácsa házépítési és más kölcsönök gyanánt kiadhatja tagjainak. A legkisebb fizetés, amely után a járulék fizetendő három ezer lej, a legnagyobb tizenhatezer lej. (később a minimumot két ezer lejre csökkentték). Tizenhat ezer lejnél nagyobb fizetést élvező újságírók csak tizenhatezer lej után fizetnek. Úgy a tag, mint a lapkiadó részéről fizetett öt százalék havonta utalandó be a nyugdíjpénztárba s ezért a kiadó ugyanúgy felel, mint a rendes adóért. Állástalanság esetén az újságíró maga köteles fizetni a legutolsó fizetése után a tíz százalékot.

A teljes fizetést kitevő nyugdíjhoz, csak annak az újságírónak van joga, aki harminc éven át volt tagja a pénztárnak és betöltötte 55. életévét. A nyugdíj összege az utóbbi öt évben élvezett fizetés középarányosa. Már húsz évi tagság után is nyugdíjba lehet vonulni hetven százaléknyi penzióval, de csak is az 55. életév betöltése után folyósítják, tíz évi tagság, vagy sajtószolgálat leteltével a hírlapíró rokkantsági, díjra jogosult, ha teljesen elvesztette munkaképességét. Az elhunyt újságíró özvegye abban az esetben, ha az utolsó két évben élt vele együtt harminc százaléknyi nyugdíjat élvez, tizenöt éven felül hatvan százaléknyt, a gyerekek húsz. negyven százalékot.

Az erdélyi kisebbségi újságírók tagsági idejét 1920 június 4-től ismerte el a törvény, vagyis a trianoni békeszerződés aláírásától, holott a regáti és erdélyi, román újságírók tagságát a tényleges újságírói működés határozta meg. A két féle mérték tehát itt is érvényesült.

A szervezet újjáteremtése jegyében zajlott le a nagyváradi kongresszus július 6-án. Az előző kongresszusokról jól ismert román vendégek is megjelentek, sőt megjelent dr. Amende Ewald, a kisebbségek nemzetközi kongresszusának főtitkára is és rövid előadást tartott német nyelven arról, hogy Genfben megalakult az európai sajtószervezetek központja, amely hatalmas erőt és tekintélyt fog adni az összes európai újságíróknak. Végül felszólította a kisebbségi újságírószervezetet, hogy kapcsolódjanak bele az újságírók világszövetségébe.

Ezután az összes sérelmes pontokat tüzetes tárgyalás alá vették a kongresszus tagjai s miután egyenként beismerték.

hogy a szervezet legutóbbi hanyatlásáért az újságírók özszesége hibás, elhatározták, a szervezeti élet újjáteremtését, a tagozatok erőteljes kiépítésével. Széles alapokra helyezett, új vezetőséget választottak:

Elnök: dr. Krenner Miklós.

Ügyvezető alelnök: P eredi György.

Alelnökök: Szász Endre, Lakatos Imre. Marót Sándor, Markovics Rodion,, Fűzi Bertalan, László Arnold. Sárkány Gabriel.

Bukaresti titkár: Gyárfás László.

Titkár: Szomori Oszkár.

Jegyzők: Végh József, Bujk Béla.

Elnöki tanács tagok: Olajos Domokos, Salamon László, Szentimrei Jenő, Kőműves Nagy Lajos, Walter Gyula, Ligeti Ernő, Pap Andor, Gárdos Sándor, Kócsy Jenő, dr. Richter Jenő, dr. Tabéry Géza, Katona Béla, Bárdos László. Barza Ferenc, Kalotai Gábor, Franyó Zoltán, Kubán Endre, Reiter Róbert, Kacsó Sándor, Halász Gyula, Bejger Marcel.

Főpénztárnok: Halász József.

*

Lapjelentések.

összetörték Kazinczy Ferenc emléktábláját Érsemlyénben.

Közben néhány napos nyomdászstrájk van. Július 11-én a nagyváradi lapok közös fejléccel négy oldalon jelennek meg, új lap is indul a „Magyar Szó”, Kövér Gusztáv dr. a kiadó főszerkesztő, Zágon Dezső, a felelős szerkesztő.

Augusztus első napjaiban sajtóper zajlik le a kolozsvári hadbíróóság előtt. A vádlott Gál Samu nagy károly könyvkereskedő és hetilapszerkesztő, aki „Nagykároly és Vidéke” című lapjában a városi tanácsról írt bírálatot. A per azért került a hadbíróóság elé, mert Nagykároly hadizónában van. Az ítélet egy hónapi fogház, amit azonnal ki is töltettek Gál Samuval.

A Magyar Párt szatmári nagy-gyűlésén sok szó esett az újságírókról. Dr. Hinleder Fels Ákos keserűen tette szóvá, hogy az erdélyi magyar sajtó nem szolgálja eléggé a párt érdekeit. Rámutatott Kós Károly cikkére, ami a „Mjai Világban” jelent meg, amelyben Kós Károly a Magyar Párt-ról, mint hulláról ír.

Kovács Kálmán nehezményezte, hogy az „Ellenzék” egy szót sem ír a Magyar Párt szatmári gyűléséről. Páll Gábor képviselő szóváteveszi, hogy egyes magyar lapok hangja anynyira eldurvult, hogy a magyarság vezetőinek szégyenkezni

kell miattuk. A magyarság problémái helyett, bezárt éjjeli mulatók problémáival foglalkoznak. Dr. Pál György szerint a tagozatoknak be kell vonni az újságírókat a párt munkájába.

Végül dr. Hinléder Fels Ákos a következő határozati javaslatot terjesztette elő:

»Az Országos Magyar Párt szatmári nagygyűlése megállapítja, hogy a magyar kisebbségi politika és a magyar kisebbségi sajtó között nincsen olyan szoros szervei kapcsolat, mint amilyennek léteiet a nemzeti ügy megkívánja. Elhatározza tehát, hogy felhívást intéz a pártelnökség közvetítésével az erdélyi magyar nemzeti sajtó képviselőihez aziránt, hogy a sajtó teljes erkölcsi erejét fokozott mértékben állítsák a nemzeti ügy szolgálatába, olyan általános sajtóirányzatot teremtve meg, amely összhangzó közreműködtetésével lehetővé teszi az erő teljesebb, követelőbb nemzeti politikát. A kapcsolatnak az egységes politikai hírszolgálat által való szorosabbá tétele és a mélyreható újságírói tevékenység érdekében szükségesnek tartja a magyar sajtóiroda felállítását aminek a magyar pártszervezet erkölcsi védelme alatt való létesítésére a nemzeti küzdelemben résztvevő hírlapok kiadóit kéri fel.

A gyűlésen jelenlévő Perédi György, szervezeti ügyvezető alelnök kifogásolja, hogy a határozati javaslat nem tesz említést a kisebbségekről, hanem általánosít. Nem tesz említést arról, hogy a nemzeti küzdelem első vonalában magyar újságírók állanak s alig van olyan magyar újságíró, aki magyar nemzeti ügy miatt ne járta volna a had bíróságokat és törvényszékeket. A hibát visszahárítja, hogy a pártnak nincs semmiféle szervezete, amely a sajtót irányítsa.

Egy bizonyos: Erdélyben erőteljes sajtó-ellenes hangulat lett úrrá a lelkeken. Ennek okát elsősorban azokban a nyomdatermékekben látjuk, amelyeknek szerkesztőjét valamelyik román párt politikusa pénzelte. Hogy egy szemléltető példát mondjunk: valószínűleg sokan emlékeznek arra, milyen jó sajtója volt ebben az időben Titulescu külügyminiszternek. Nem volt nap amikor a genfi tudósítási-trösztből valaki színest ne írt volna a román külügyminiszterről. Titulescu reggel, Titulescu délben, Titulescu este ... éjjel és nappal ... jelentette Seidner Imre írásban és fotográfiákban szinte óránként. Ehhez, illetve ezekhez járult még a nemzeti parasztpárt torzszülött gyermeke: a kiscigdapárt négy-öt hetilapja, egy „szimpatizáns” napilapja —, ahonnan nem a legparlamentárisabb formában zúdítottak botcsinálta vádak

és rágalmakat a magyarpárti vezetők felé. Itt viszont nem történt elég gondosan a megkülönböztetés.

Nem szabad aztán azt sem elfelejteni, hogy a sajtó-ellenes hangulat nemcsak kisebbségi nemzeti szempontok fityelembé nem vétele miatt hódít. Mélyebben fekvő indokai a apkiadás üzleti szellemében gyökerezik. Kétségtelen az, hogy elementáris erővel tombol a válság, mint a háború utáni aranjuzei szép napok „természetes” visszahatása. Minden pénzüintézet megrendül s a hitelválságot akkora bizalmi meghasonlottság követi, amire példát aligha lehet találni az újkori történelemben. Kijut ebből bőven a lapoknak is, amelyek „nemrég össze-vissza hazudtak” különféle bonításokról vStb. S most, hogy nem hagyjuk ki a felsorolásból a táskás-szerkesztőket sem, könnyű elképzelni: mennyi illúziót veszített, vagy mennyi „tapasztalatot nyert” ezen a téren az erdélyi magyar polgár.

Veszteséglistánk: Szabolcska Mihály meghalt.

*

Dr. Vörös László lapja, az „Erdélyi Friss Újság”, ebben az évben tovább terjeszkedik, „Brassói Friss Újság” címen Brassó egy lejes reggeli napilapja lesz. Franyó Zoltán október hónapban Aradon „Reggel” címen indít napilapot, a vállalkozást azonban hamar otthagyja, Temesvárra megy és „6 órai újság” címen délutáni lapot csinál. A „Reggel” szerkesztését és kiadását Erdős György vette át. Bukarestben is van próbálkozás, Weisz Jenő „Bukaresti Magyar Újság”-ja. Egy évig él.

Kilencszázharmincegy elején népszámlálási híreket közölnek a lapok, aztán az elmaradt nyugdíjfizetéseket sürgetik a kormánynál. Az újságírók vasúti szabad jegyének kiosztása körül ismét botrányok játszódnak le. Lássuk, hogy fest közelről egy ilyen „eset”:

Peredi György a szervezet ügyvezető alelnöke jelenti a csoportoknak 9. számú körlevelében:

»A jegykiosztó bizottságban résztvevő Kakassy Endre, amikor látta, hogy elnökünk nevével a belügyi államtitkár kifogást emel, nem állott fel azonnal és nem hagyta ott a jegykiosztó értekezletet. A jegykiosztó bizottság munkáját közelről néző szervezeti megbízottak: Olajos Domokos és Zágoni István »Keleti Újság«, Kacsó Sándor »Brassói Lapok«, azt követelték, hogy Kakassy helyett Farkas Aladárt delegálja a szervezet. Kakassy erre lemondott és egyúttal bejelentette a következőket: 1. az újságírószervezet 'benyújtott névsorát nem vették figyelembe; 2. még a tavalyi ötvenkét jegyből is leszállítottak;

3. olyanoknak adnak kisebbségi kvótára jegyet, akiket a szervezet nem terjesztett be. ilyenek Sárkány Gábriel, mert múlt évi jegyét átíratta kiadójára, tehát lemondott róla, Kádár Imre, mert nem újságíró most, Orendi Homosszau, Fritz Theil, Plattner urak, mert nem tagjai a szervezetnek. Válaszul a tiltakozásra azt kapta, hogy a jegybirtoklás nem jog, hanem a kormány diszkrécionális ügye: kit ajándékoz meg vele. Tiltakoztak a fekete lista ellen mert ilyenformán az is megbélyegzett, aki kap, az, is, aki nem kap jegyet. »Kacsó az egész jegykvantum visszautasítását javasolta. Csoporthatározatot kérek.«

Persze, aki jegyet kapott, nem dobta vissza most sem. Ellenben olyan parázs vita fejlődött ki ebből a lapok hasábjain, hogy hetekig zengett belé a kisebbségi egyetértés.

*

Jorga-kormány. Kenyérbélyeg. Jorga miniszterelnök rendkívül érzékeny a sajtótámadásokkal szemben. Állandóan a legszenvedélyesebb vitában van valamelyik lappal. Azt hangoztatják, főleg a lapok, hogy Jorga kiváló tudós, de gyenge országvezető. Emiatt még a vicc-lapokat is sajtóperli. Kormányzásának második hetében azt írja csillagalatti cikkében:

„Megismertetem a kisebbségi újságírókkal Románia börtöneit”.

Mintha Jorga professzor nem tudta volna, hogy börtönnel semmit sem lehet elintézni ...

A bölcs történelem-tudós beváltotta ígérését: nemsokára életbelépett az alarm-törvény.

*

A „Magyar Kisebbség” beszámol arról, hogy dr. Fritz László, kiváló kisebbségi politikusunk Magyarországra költözött.

*

Ezen az öszön történt az emlékezetes Szomori Dezső eset is. Szomori Aradon járt s mintán visszament Budapestre a „Pesti Napló” szeptember 5-i számában cikket írt „Jegyzetek egy rövid útról” címmel, az aradi újságírókkal, illetve egy aradi újságírónnal kapcsolatban. A cikk titáni göggel lecsepülte a „kis borzas” vidéki újságírónt és a „műveletlen” aradi újságírókat, akik annyira körülstromolták őt, Szomorít, hogy sírógörcsöket kapott és kénytelen volt szállodai szobájába zárkózni előlük.

Erre a hengegő, tapintatlan és teljes mértékben igaztalan fölényeskedésre Szomori méltó választ kapott az aradi és az erdélyi magyar lapok hasábjain. Elsősorban a „kis borzas” újságíróntól: Csányi Piroskától, az „Aradi Közlöny” szeptember 8. számában. Érdemes ebből a cikkből — amelyet a budapesti lapok is átvettek — néhány sort közölni:

»Szomori Dezső úr, amikor betette lábát Aradra, megkapó jelét adta férfiasságának. Az annyira alkalmatlan újságíróknak az első órában tollba mondta, hogy Magyarországon katonaszökevény volt. Imponáló kijelentés, amelyből mindenki kiérezte, hogy egy bátor férfiú salvus conductust koldul vele az Aradon való tartózkodásra. Mindig tudtam, hogy a magyar lelkek bokkrétájának virágai a budapesti Király-utcában nyílnak. Ez az utca, ahol Szomori úr született s amelynek levegőjén nagy íróvá nőtt. Az ilyen irodalmi óriáshoz, mint Ön, bizonyára nem ér fel a magyar szabadságharc egykori vezéreinek az a megátalkodott rossz szokása, hogy fegyvert ragadtak az osztrák zsarnokság ellen és nem Párizsból nézték végig — mint katonaszökevények — a negyvennyolcas időket«.

Az aradi „Reggel” így írt:

»Ráth-weisz-grün Dezső, alias Szomori cikket írt a »Pesti Naplóban aradi tapasztalatairól. Szegényes, öreges, beteges impressziókat gyűjtött a nagy Weisz Dezső Aradon. Az elcsatolt Arad szenvedéseiből, a mi fájdalommal telített, ezer sebtől vérző kisebbségi sorsunkból keveset látott. És nem csodálkozunk rajta, hogy Budapestre érkezve, csak az újságírókra dühöng, akik szólásra akartak bírni, mert nem tudták, hogy semmi, de semmi mondanivalója nincs. S azt sem tudja, hogy mi, vidéki kisebbségi újságírók sohasem dezertálunk kötelességeink elöl, missziót töltünk be azon a helyen, ahol vagyunk, Nagyobb és külön missziót, mint Weisz Dezső Pestem.

De nem győznénk felsorolni azokat a cikkeket, amit a lapok a Szomori esettel kapcsolatban írtak, — napokon keresztül. Végül a „Pesti Napló” szeptember 12. számában Szomori Dezső bocsánatot kért Csányi Piroskától és az erdélyi sajtó többi megbántott munkásától.

Ezzel a Szomori-ügy véget ért.

*

Lapjelentések beszámolnak Kuncz Aladár haláláról. Kuncz Aladár, mint az „Ellenzék” szerkesztője kerüli 1925-ban Kolozsvárra. Bár nem volt hivatásos újságíró, az „Ellenzék”-kel úgy tudott bánni, mint egy hangszerrel, a legváltozatosabb sajtóhangokat csalta ki belőle. A lap vasárnapi mellékletei egyenesen eseményszámba mentek, ő írta ki az „Ellenzék” történelmi novella pályázatát, amely elindította az erdélyi történelmi regények korszakát.

Sebestyén Lászlót, a „Maros” főszerkesztőjét a marosvásárhelyi törvényszék hat hónapi fogházra ítélte a Márzescu törvény alapján, mert Bethlen István gróf magyar miniszterelnök beszédét közölte.

Az újságírók között nagy izgalmat keltett Hamangiu igazságügyminiszter körtávirata, amelyet az ügyészségekhez küldött. Eszerint sajtópörben foganatosítani lehet előzetes le tartóztatást. Szerencsére, a hír valótlannak bizonyult, maga az igazságügyminiszter adta közre a cáfolatot. Ma sem lehet azonban tudni: megérkezett-e az a körtávirat az ügyészségekhez? Jorga miniszterelnök kormányától ez a tény sem lett volna túlságos meglepő, bár itt hivatkozhatunk arra, hogy a rendelet az érvényben levő Alkotmány 26. §-val ellentétben áll.

Ebben az évben megszűnik a „Maros”, helyébe Gyulai Zsigmond „Reggeli Újság” néven indít egy lejes napilapot Marosvásárhelyen. Kolozsváron durva sajtóhiba miatt megszűnik a „Mai Világ”. Temesváron dr. Páll György indít „Magyar Lapok” címen napilapot, amely azonban a második héten megszűnik. Nagyváradon „Déli Hírlap” című egy lejes napilap hol megjelenik, hol megszűnik. Csikszerdán Péter Ferenc szerkesztésében megindul a „Csiki Néplap”, Nagyenyeden megszűnik az „Enyedi Újság”, helyébe lép az „Enyedi Hírlap”, amelyet ugyancsak Szabó András szerkeszt. Déván megszűnik a „Déva és Vidéke”, helyette indul az „Erdélyi Napló” szerkesztője Kovács Károly. Székelyudvarhelyen Bányai János „Székelység” című lapját indítja meg, Nagykárolyban Tarczynszky Kázmér és Rózenfeld Zsigmond „Szilágymegyei újság”-ja új hetilap. A nemzeti parasztpárt bébjé. a „kisgazdapárt” is indít lapot Bukarestben „Magyar Kurír” címen vasárnapi megjelenéssel, szerkesztője Kakassy Endre, közgazdasági szerkesztője László Arnold.

*

A politikai megbékélést hirdetők közül kerültek ki az újságíró-janicsárok. Jó hangzású magyar nevük, megtévesztő fellépésük, hangos antirevíziós magatartásuk hivatalos körök előtt tetszett és naiv hittel arra gondoltak, hogy ezekkel olyan éket sikerül majd ütni a magyarság sorai közé, amely teljesen megszünteti a nemzeti ellenállást. 1932-ben már minden városban van újságíró-janicsár, lappal, némi hivatalos támogatással és oktrojált pausaléhitelkkel. Egyiknek-másiknak minden hónapban máshol jelenik meg a „lapja”, aszerint milyen a város teherbíró képessége és mennyire pénzéhes a pacifikáló és antirevíziós előadásokat tartó apostol. Ebben az időben külföldről is érkezett segítség, a fehér pátriárka szakállú dr. Fényes Samu. A „Kuruc Féja Dávid” egykori szerzője Csehszlovákiából jött. ahol már letarolt mindent. Folyóiratot is hozott magával, az „új Magyarok”-at. Itteni „kollégái” nem valami kitörő örömmel fogadták a mestert, féltették tőle a júdás pénzeket.

Mindezek a dolgok az igazi magyar kisebbségi sajtó életét rendkívül megnehezítették. Alkalmom nyílt az összehasonlításra, amit hivatalos helyen mindig egyoldalúan végeztek. Hozzá kell számítanunk a provokációk özönét, amit ezek a szemét-zsurnaliszták uszítók parancsára végeztek — csak akkor tudjuk megítélni a való helyzetet.

A párizskörnyéki békék folytán keletkezett, vagy megduzzadt dunavölgyi államok a kisebbségi kérdésnek barát-ellenség formulában sűrített politikai alap-problémáját a „divide et impera” eszközeivel akarták megoldani. Ez a törekvésük két irányban jelentkezett: 1. különböző kisebbségeket egymás ellen kijátszani, 2. az egyes kisebbségeket a szociális rétegződésből adódó gazdasági, továbbá a vallási és egyéb ellentétek mesterséges kiélezésével önmagunkon belül is ellenséges táborokra osztani.

Nem megyünk tovább fejtegetéseink mesgyéjén, mert az eltérne eredeti szándékunktól. Aki e könyv lapjait figyelmesen olvassa, megtalálja a fenti megállapítás hökkenő valóságát nálunk. Csupán azt kell megérteni, hogy a kisebbségi politikában a helyzet akként tükröződik már az 1932-es évben is, hogy a kormány közvélemény formáló „többségi, magyar-sajtóról” igyekszik gondoskodni (csehszlovák példára), amíg ez nem sikerül teljesen, egyes lapokat tág gyeplőre ereszt, hogy külföldön megmutathassa és elmondhassa: „íme, teljes politikai konszolidáció jegyében megoldottam a kisebbségi kérdést”!

Így valósult meg nálunk a gyulafehérvári határozatok édeue.

A magyarság messzebbnéző és gerinces magatartásának köszönhető, hogy ezt a bolondgombát Európával nem sikerült megéttetni. Elég itt utalnunk Balogh Arthur dr. Parisban magjelent könyvére.

Lap jelentések közlik, hogy Jorga miniszterelnök újságírói akadémiát akar felállítani, majd megtiltotta a lapoknak, hogy revíziós hírekkel foglalkozzanak. A „Szatmári Újság” mindjárt másnap átvette a bukaresti „Calendarul” című vasgárdista napilapban megjelent Franco di Veloni revíziós térképtervét Középeurópáról. A lapot elkobozták, Manyák József szerkesztőt bántalmazták és a szerkesztőségi helyiséget nacionalista román elemek összezúzták.

*

A „Nagykároly és Vidéke” című hetilap ötven éves.

A lapkiadók az egyre fokozódó versenyben leszállították az újságok árát. Ismét az újságírók fizetéséből tellett ez a differencia, s az újságírók egyre nagyobb tömegben me-

nekültek a bizonytalan megélhetést jelentő laptól, a hazárd-játékokra alapozott klubok pinkajövedelméhez.

A lapjelentésekben szerepel a nyugdíj: amit nem fizet az állam.

A Rador Távirati Iroda jelenti: Nem lesz sem telefon, sem levél cenzúra.

Ebben a kilátástalanságban egyetlen, kedves meleg ünnepnap dr. Szász Endrének, a „Keleti Újság” felelős-szerkesztőjének huszonötéves újságírói jubileuma.

*

A nyílt világnézeti színvallást minden lap igyekezett előfizetői és olvasói előtt hangoztatni — ismételjük, egyelőre magyarul. A „Brassói Lapok” kisebbségi életünk kezdetén konzervatív-jobboldali orgánium volt, később „progresszív” irányt követett. A katolikus „Erdélyi Lapok” megindulásakor vált élessé az elkülönülés, amit az „Erdélyi Lapok” igyekezett is minden adandó alkalommal kihangsúlyozni. Kahána Bernát egy lejes „Népújság”-ot csinált a „Brassói Lapok” mellé és „Brassói Lapok” bukaresti kiadását önálló tizenkét oldalas lappá léptette elő s így a „Brassói Lapok” átesett a harmadik metamorfózison és megtalálta magyaros tözsgyökerét. Most tehát az volt a helyzet: egy kiadó kezében, ugyanazokkal az újságírókkal csináltak. 1. progresszív „Bukaresti Lapok”-at, 2. „Brassói; Lapok” magyarpárti színezetű jobboldali napilapot, 3. egy baloldali munkáslapot négy-hat oldalon a „Népújságot.” A „Brassói Lapok”-nak átmenetileg Zágoni Dezső lett a szerkesztője.

*

Ezen a nyáron egy lejes lap-áradat önti el Erdélyt. Kolozsváron Mayer Antal „Jó Estét” és „Jó Reggel” címeken» kétszer naponta nyolc oldalt ad egy lejeit. Nagyváradon Pásztorok „Magyarság” nevű egy lejes napilappal konkurrálnak a beözönlő „Népújság” és „Erdélyi Friss Újság” dömping-újságokkal, feléled Váradon a „Déli Hírlap” is. s akkor szűnik meg ismét, amikor a szerkesztőjét orgazdaság miatt lefogja a rendőrség.

*

Az idei kongresszust Temesváron rendezte a szervezőt. Dr. Krenner Miklós *itt jelentette* be teljes visszavonulását. Innen számíthatjuk az újságírószervezet lassú elnemzetietlenedési folyamatát is.

Keserű beszámolók hangzottak itt el arról, hogy az erdélyi kisebbségi újságíró-társadalom kétségbeejtő erkölcsi és anyagi helyzetbe került. Az előadók megrázó képet festettek az újságírók nyomoráról s a paraziták elleni védekezés egyik formájául elfogadták, hogy a szervezett újságírók

szervezetlen újságíróval egy szerkesztőségben sem dolgozhatnak. Végül elnök lett Sárkány Gabriel, ügyvezető alelnök Ligeti Ernő, dr. Krenner Miklóst örökös díszelnökké választotta a kongresszus. A szervezet adminisztrációs ügyeinek intézését az elnök kezébe tették le.

November 10-én a „Bukaresti Lapok” beszüntette megjelenését. Azt beszélték, hogy a kiadó ráfizette azt a pénzt, amit a „Népújság” jövedelmezett. Szó volt arról is, hogy az erdélyi szabadkőműves páholyok veszik át a lapot, de az árban nem tudtak megegyezni. Annyi bizonyos, hogy a lap megszűnésében nagy szerepet játszott az újult erővel kirobbant antirevizionista tüntetések sorozata is.

Nagyváradon a „Magyar Szó”-t betiltották, a lap szerkesztőségi gárdája szétzüllött. Később Kövér Gusztáv „Erdélyi Magyar Szó” címen újraszervezte a lapot. Még ebben a hónapban a bíróság hat hónapi fogházra ítélte Kövért Tiszta Istvánról írt visszaemlékezése miatt.

*

Karácsonyra az új lapok is megérkeztek. Kolozsváron Mátray János és Botos János „Friss Hírek” címen adnak ki napilapot. Hetilapok indulnak: Tordán „Aranyosszék” címen, szerkesztő Heltman Ervin. Kolozsváron Polonyi Albert „Hétfői Újság”-ot csinál. Marosvásárhelyen új lap Farkas József „Heti Hírek”-je, végül Margittán Vészi Jenő hírlapárus is szerkesztővé lép elő, lapja: a „Margitai Újság.”

Általános megdöbbenést keltett dr. Krenner Miklós súlyos betegsége. Az erdélyi újságírás állapotára jellemző, hogy a nagybeteg magyar közíró a magyarországi újságírók egyesülete helyezte el szanatóriumba és gondoskodott gyógykezeléséről.

Itthon a szervezet reménytelenül harcol az álhírlapírók ellen, akik az erdélyi magyar kisebbségi újságírás tekintélyét már külföldön is bemocskolták. Európa metropolisaiban rengeteg álhírlapíró garázdálkodott erdélyi szerkesztőségek igazolványaival. Az utóbbi esztendőben, ha diák, iparos segéd, vagy akárki más külföldre ment tanulmányi, vagy szórakozási szempontból, valamelyik lapnál felszerelte magát egy tudósítói igazolvánnyal, amelynek birtokában első dolga volt különböző kedvezményekért zaklatni az arra illetékeseket. Megtörtént, hogy egy-egy lap nyolcvan-száz ilyen igazolványa keringett a nagyvilágban.

Február 12-én rendezett bukaresti elnöki tanács ülésén a szervezet elhatározta, hogy a jövőben meggátolja a kiadónál az igazolványok kiadását. Ugyancsak itt felvetődik a megdöbbenő perspektíva: mi történik, ha egy újságíró beteg lesz? A kiadó törődik vele legkevésbé s a szervezetnek

— dacára a klubok horribilis pinkahozamának — nincs se-gély-alapja. Az elnöki tanácsok sürgetik a szanatóriumi ak-có megindítását.

*

Krenner Miklósnak felgyógyulása után első cikke: Hús-véti harangszó!

*

Síik baj van ezen a nyáron. A „Szatmári Újság” főszer-kesztőjét M a nyák Józsefet öt hónapi fogházra ítélik a Már-zescu törvény alapján, mert mozgósítási hírt közölt hibás távirati fordításból kifolyólag. Ezt a hírt átveszi a márama-rosszigeti „Élet” című frissen indult lap is, szerkesztőit Ka-lian Kálmánt és Barazsii Endrét négy-négy hónapi fogházra ítélték. A kormány betiltja Kövér Gusztáv „Erdélyi Magyar Szó” című lapját, mire Kövér a Népszövetséghez fordul. A kormány Kövért kiutasítja az országból. Az „Erdélyi Ma-gyar Szó” helyébe lépett ..5 órás Újságot is betiltja a kor-mány. Megszűnik a „Jó Reggelt.”

Az „Erdélyi Helikon” köré csoportosult írók között is szakadás áll be, Tabéry Géza, Berde Mária, Szombati Sza-bó István, Olasz Lajos, Molter Károly és Bárd Oszkár kivál-nak és Erdélyi Magyar Írói Rend néven tömörülnek könyv-kiadásra.

„Üzenet odaát...” és „Amit nem szabad megsiratni” cí-mű két vezércikk miatt, Figus Albertet, a Magyar Párt szat-mári tagozatának ügyvezető alelnökét három hónapi fogház-ra ítéli a törvényszék a Márzescu törvény alapján. Ványo-lós István a „Friss Hírek” munkatársa egy évi fogházat ka-pott a cikkért, amelyben azt írta, hogy Románia öt milliárd lejért eladná Erdélyt Magyarországnak. Zágoni Dezsőt, aki a „Magyar Szó” szerkesztője volt, a „Timesból” fordított cik-ke miatt hat hónapi fogházra ítélte a nagyváradai törvényszék.

Lapjelentések beszámolnak arról, hogy Duca miniszter-elnök feloszlatta a vasgárdát.

Újabb lapjelentések: a vasgárda meggyilkoltatta Ducat.

Ostrom-állapot és cenzúra.

Hozzá tartozik még az 1933-as évhez a: „Szatmármegyei Közlöny” hatvan éves jubileuma; Halász Gyula kiválik a „Brassói Lapok”-tól és „Brassói Napló” néven indít új la-pot. Kolozsváron az „Ellenzék” „Estilap”-ja és a „Keleti Új-ság” „Magyar Újság”-ja egy lejes új lapok. Máramarosszige-ten két napilap is indul az „Élet” és a „Hírlap”, mindkettő két oldalas terjedelemben. S — csoportosításunk szerint — az erdélyi magyar újságírás második kisebbségi fejezete le-zárult.

III. RÉSZ.

A lapokat átkeresztelik, miután magyar helység és földrajzi elnevezések használata tilos. Nagyváradon: Nagyvárad = Szabadság. Nagyvárad Napló = Napló. Nagyvárad Friss Újság = Friss Újság. Erdélyi Lapok (előbb) = új Lapok, azután = Magyar Lapok. Szatmáron: Szamos = Szabadsajtó. Szatmári Újság = Újság.

A „Brassói Lapok”-nál és a „Temesvári hírlap”-nál nem *Vorteilt* változás. Arad románul is Arad, az „Erdélyi Hírlap” „Hírlap” maradt, általában, ahol lehetett csupán a földrajzi, vagy helységnév maradt el. Pí. „Erdélyi Friss Újság” = „Friss Újság”.

A cenzúrázott helyeket üresen hagyni nem szabad.

Hiába hoz a kolozsvári tábla elvi jelentőségű ítéletet a magyar helységnevek használata tárgyában hiába emelkedett jogerőre, hogy a magyar helység és földrajzi nevek használata nem képezi büncselekmény tárgyát. A cenzor nem engedi a magyar elnevezéseket megjeleníteni. S a cenzor — mint a múltból ismerjük: könyörtelen.

Március elsején Krenner Miklós a bíróság előtt áll „Húsvéti harangszó” cikke autonomista tendenciája miatt. Dr. Krenner Miklós a tárgyalás során a következőket mondja:

»Egyesegyedül arról van szó, hogy az erdélyi román, az erdélyi magyar és erdélyi német nemzeti elv arányos érvényesítésével közösen és igazságosan kormányozza Erdélyt. Nem pör ez uraim. Az; elvek vitája. Egy marasztaló ítélet nem volna más, mint a vita eldöntése külső és hatalmi eszközökkel. Erőműtani fölények«.

A bíróság rendkívül súlyos ítéletet hozott. Kéthavi fogságra és kétezer lej pénzbüntetésre ítélte dr. Krennert s — amire eddig sajtóperekben nem volt példa — az ítélet kimondotta, hogy Krenner dr-t három évre eltiltja az újságírás gyakorlásától.

Ezen a napon különben betiltották az „Új Lapok”-at is s csak nyolc nap múlva engedélyezték újabb megjelenését.

Ezen a napon a kormány amnesztiát is adott sajtóperekre — kivétel a Marzescu ítéletek. —

Március 20-án a bukaresti szenátusban, a kisebbségi újságírók vasúti szabadjegye körül folyik a vita. Dr. Gyárfás Elemér felszólalásában a következőket állapította meg:

A kisebbségi újságírók vasúti szabadjegy eloszlásában 1927-ben kérdezték meg utoljára a Magyar Pártot, azóta nem. Most is sokan vannak, akiknek semmi közük a magyarsághoz, sok felkínálkozó vart. akik a központi szigiuranca véleményezésére kapta jegyét».

Lap jelentések beszámolnak arról, hogy visszaramánosítják a románok magyar hangzású, neveit.

Az újságírók szakmai szervezete is új nevet kap: Romániai Népkisebbségi újságírószervezetet. Magyar nemzeti jellegét a testület elveszíti, a német, szász és sváb újságírók belépésével. Az új alapszabály, a hivatalos nyelv megjelölésénél kimondja: a tagok többségének anyanyelve. Tehát már nem vitathatatlanul magyar. Az idei szovátai kongresszus. — az újságíró-termelés meggátolására — kimondotta, hogy a gyakornoki idői öt évre emeli fel. A tisztikar most így alakult: Elnök: Sárkány Gabriel, ügyvezető: Ligeti Ernő, alelnökök: Szász Endre. Dénes Sándor. Peredi György. Marót Sándor, Füzi Bertalan. Platiner Hans, főtitkár: K aradi Nagy Lajos, titkár: Rössler Viktor, főjegyző: Leipnik László jegyzők: Berkes József, Dsida Jenő és Gábor István.

*

»Április 7-én lépeti életbe a »Lege pentru. apararea ordinei in Stat« állambiztonsági törvény, amely a Marzescu ítéletekkel sújtott újságírókat automatikusan bárom évre eltiltja az újságírás gyakorlásától,

Lapjelentések beszámolnak Szombati Szabó István és Barabás Béla haláláról.

Május 18-án a kolozsvári törvényszék ítélezik Szentimrei Jenő sajtóperében. Szentimre az „Estilap”-ban „Felejt-sük el” címen azt írta, hogy névtelen levél is elég ahhoz, hogy kisebbségi emberek ellen bűnvádi eljárást indítsanak. Szentimreit a Marzescu törvény alapján három havi fogházra ítélték.

Június 6-án a brassói törvényszék Berey Géza újságíró ítélt el egy hónapi fogházra a Marzescu-alarm törvény alapján. Bercy 1932-ben „Ehenhálnak a magyar nyugdíjasok” című cikkében rámutatott arra, hogy az erdélyi nyugdíjasok ezres tömegeit nem fizeti az állam rendesen és a kijárók karjai közé dobta.

Július 1-én Bíró György nagyváradi újságíró egy hónapi fogházra ítélte a törvényszék, mert cikket írt arról, hogy a falvakban elkobozzák a detektoros készüléket, mert azzal csak Budapestet lehet hallgatni.

Október 5-én a kolozsvári törvényszék Duncan tanácsa elvi jelentőségű ítéletei hozott Szász Endre sajtóperében. Szász, amikor Ionescu vasúti vezérigazgató megtiltotta a vasutasoknak, hogy magyarul beszéljenek „Némák leszünk” címen vezércikket írt, hogy a magyarság néma tüntetéssel lesz kénytelen válaszolni anyanyelvének megsértésére, még a vasúti jegyet is hang nélkül papírra feljegyzett városnevek bejelentésével fogja kérni — Pastia ügyész nem is tett vádindítványt. Szerinte a CFR. hibát követett el a rendelet kiadásával, mert a vasút kereskedelmi vállalat és jó kereskedőnek jól is kell kiszolgálni üzletfelét. A bíróság felmentő ítéletet hozott.

November 16-án a temesvári törvényszék előtt dr. Vuchetich Endre a „Déli Hírlap” főszerkesztőjének sajtópere folyt le. „Mindenütt lopnak” című vezércikkében a főszerkesztő kifejtette, hogy a korrupciót nem lehet tüneti kezeléssel meggyógyítani, a baj gyökeréig kell nyúlni. Ugyancsak megírta a „Déli hírlap”. hogy a „Paris Soir” szerint Magyarország a Népszövetség elé terjeszti revíziós kérelmét. A bíróság a két pert egyesítette és Vuchetich dr.-t a Márczescu törvény alapján hat hónapi fogházra és tízezer lej pénzbüntetésre ítélte.

Nagyváradon Kövér Gusztáv lapja „Magyar Hírlap” néven kél új életre, de november 30-án újból betiltják. Később kiderül, hogy a betiltás csak három napra szól. A negyedik országos egylejes lap is megindul ebben az évben, előbb „Erdélyi Néplap”, majd „Néplap” címen, a „Magyar Lapok” tulajdonában, szerkesztője Béltky László. Bukarestben „Carpatpress” című könyomatost adott ki Fekete Nagy Mihály, Dicsőszentmártonban Simon László megindítja a „Dicsői Lapokkal, Kolozsváron a „Keleti újság”-tól kivált Ligeti Ernő „Független Újság” címen újszerű hetilapot indít. Gyergyószentmiklóson Gsibi Andor kiadja a „Gyergyói Lapok”-at. Brassóban Vértés Marcel „Hétfői hírlap”-ot csinál, Déván Szörényi M. „Hunyadmegyei Élet” című lapja jelenik meg, Sz. Nagy Sándor „Medgyesi Lapok” néven indít lapot.

Kisebbségi életünk grafikonja meredeken zuhan a reménytelenség és kiszolgáltatottság szakadéka felé. A nemzeti ellenállás költő-anyaga finoman porzik alá a recsegő-ropogó váz eresztékeiből, a lapok tartalma elsekélyesedik, mint

minden olyan korban, amikor azt, ami az emberi lelkekben él, nem lehet és nem szabad nyíltan kifejezésre juttatni.

Veszteségi listánkra került Fehér Dezső.

Lap jelentések:

Vaida Voevod Sándor numerus valachicus mozgalmáról számolnak be.

Dr. Willer József képviselő március 13-án kijelenti a parlamentben, hogy a cenzúra az a kalapács, amely fejbevégi a beteget, hogy ne jajgasson többé.

Magyar helységneveket nem szabad használni a magyar lapoknak (a Brassói Lapok kivételével), a szász kisebbség lapjainál azonban egészen más a helyzet. Csupán a humor kedvéért elbeszéljük a bukaresti »Gurentul« című jobboldali román napilap tudósítása alapján azt a harcot, ami egy nagyszebeni német lap és egy nagyszebeni román lap között dúlt.

A német lapot »Sielbenbürgisch Deutsches Tagblatt«-nak hvják. A S. ü. T., amely egyébként a német párt hivatalos lapja, ragaszkodott ahhoz, hogy ő nem köteles a román helységneveket használni és így még a lap homlokára is azt írta megjelenési helyül: Hermanstadt.

A »Tribuna« ez ellen gyakran felszólalt és követelte, hogy az újság legalább a lap homlokára írja ki a megjelenési helyét románul is.

A Tagblatt azonban erre nem volt hajlandó.

A »Tribuna« addig agitált, amíg Regmann prefektus a Tagblatt megjelenését betiltotta addig, amíg nem lesz hajlandó a lap legalább a címlapon kiírni, hogy nemcsak Hermanstadton, hanem Sihuában is megjelenik.

Erre Plattner és Hans Olto Roth képviselők leugrottak Bukarestbe, ahol a belügyminiszter azonnal megváltoztatta a prefektus rendeletét és nem emelt kifogást az ellen, ha a Tagblatt csupán a Hermanstadtot használja. A »Tribuna« szerkesztője: Dročni úr nagyon restelte, hogy őt így dezavualták és ő is leszaladt Bukarestbe és előadta a belügyminiszternek, hogy nézete szerint igen nagy sérelem az, hogy egy lap nem írja ki még mellékesen sem a lap homlokára a megjelenési helyet románul és ig

* A Vajda-Voevod volt miniszterelnök »numerus valachikus« mozgalma tetőfokán a szatmári Újság című napilapban Berey Géza, a lap szerkesztője tollából vezércikk jelent meg »N u m e r u s H u n g a r i c u s« címen. A lap első példányait a sziguranca elkobozta és Berey Géza szerkesztőt huszonnégy órára őrizetbe vette az államrendőrség. Később az eljárást megszüntették a lapszerkesztő ellen, mivel a cenzúra a cikk megjelenését engedélyezte.

kéri a minisztert, hogy ezt rendelje el. De Drocu úr hazafias lelkesedése nem talált visszhangra.

Erre Drocu hazautazott Nagyszebenbe és ötletes tüntetésre határozta el magát. Sajat román lapjának homlokáról levette a Sibiut és most már ő is csak Hermanstadtot írt ki. »Trihuina ziar cotidian apára in Hermanstadt« — Tribuna politikai napilap, megjelenik Hermanstadtban. Vagyis Romániában egy román napilap jelent meg, amely a városnevet német elnevezéssel írta,

Természetesen ez nem maradhatott hatás nélkül es bizalmas tárgyalások indultak meg a prefektus és a német lap szerkesztősege között, hogy legyenek szívesek és írják ki mégis románul is, legalább a lap címénél a Sibiut, a lap belsejében nem bánja, használják a német elnevezéseket. Hivatkozott a prefektus arra is, hogy a magyar kisebbség lapjainak egyáltalán nem szabad az eredeti magyar helységneveket használni, még zárójelben sem, viszont tőlük nem követelnek többet, minthogy egyetlen egyszer a lap homlokán ott legyen a »Sibiu« szó. Végre sikerült megegyezni, úgy hogy a Tagblatt kiírja a lap homlokára a Sibiut is, de csak második helyen és kisebb betűkkel. Drocu úr viszont bejelentette, hogy mindaddig harcol, amíg a Sibiu szó előre nem kerül, legalább ugyanolyan nagy betűkkel, mint a Hermanstadt.

A minisztérium engedélyezte az újságírószervezet sorsjátékát s az egész országban megindult sorsjegyek árusítása. Egy sorsjegy ára ötven lej volt, egyetlen főnyereménnyel: 250 ezer lej. A sorsjegyek zömét az újságírók helyezték el, amikor a húzás megtörtént a tiszta nyereség kétszázhusz ezer lej volt. Ezzel az összeggel kezdték meg a tusnádi újságíró üdülőház felépítését.

Még ezen a nyáron a nemzetközi újságírószervezet dr. Boros László alelnök hathatós támogatása folytán felvette a Romániai Népkisebbségi újságírószervezetet tagjai sorában, a brüsszeli kongresszuson. Sok szó hangzott el a kisebbségi újságírószervezetek elejtése mellett, végül is a magyar, osztrák és holland kiküldöttek erőteljes állásfoglalása döntötte el a vitát.

A Magyar Párt kisebbségi szakosztálya, Nagyváradon lefolyt három napos ülésén Hegedűs Nándor, volt magyar képviselő, a „Szabadság” főszerkesztője szóvátette az újságírók eltiltását, dr. Parecz Béla aradi ügyvéd előadására refleksióképpen:

«Megjegyzésem dr. Parecz Béla előadására a következő — mondotta Hegedűs Nándor. — Az Antonescu

rendtörvény (Lege pentru apararea ordinei in Stat) a saj-
tóra nézve olyan intézkedést alkalmaz, amelyet a kisebbségi sajtó súlyosan érez. t. i, azt, hogy az államellenes cselekedetért elítélt újságíró nemcsak börtönbüntetést szenved hanem el is tiltják őt mesterségétől. Legelsősorban az erdélyi magyar újságírás kiválóságát. Krenner Miklóst érte ez az intézkedés, úgy, hogy Krenner három évre el van tiltva az újságírástól, Bízunk abban, hogy a legfelsőbb bíróság el fogja törölni ezt a büntetést. A törvény már nem is bírói megfontolás tárgyává teszi az újságírónak foglalkozástól való eltiltását, hanem egyenesen kimondja, hogy az az újságíró, akii elítélnek, az eo ipso el van tiltva az újságírástól és megbüntetnek minden olyan lapkiadóit, aki ilyen újságírót alkalmaz. Nem is esett jól nekünk, újságíróknak az. hogy képviselőink és szenátoraink nem igyekeztek vétót emelni ez eilen. A magzatelhajtással kapcsolatban, amiről a btk. intézkedik, hónapok óta a legnagyobb vita folyik akörül, vájjon az orvost el lehet tiltani foglalkozásától mellékbüntetésképpen; vájjon akkor megengedhető az. hogy egy újságíró, amellet, hogy elviseli a büntetést, még elveszítse kenyereit is? Koldusbotra jut az újságíró, még rikkancsként sem alkalmazhatják! Azt hiszem, hogy a büntető törvénykönyvnek olyan kivételesen súlyos intézkedése ez. amelyen segíteni kell. Ez eminens kisebbségi kérdés, elsősorban kisebbségi újságírót érint, ismételten kérem tehát az elnök urat arra. hogy hívja fel a parlamenti csoport figyelmét arra a nagyon fontos kérdésre, amely az erdélyi magyar sajtó egzisztenciáját érinti».

*

Figus Albert szatmári újságíró három hónapos büntetése jogerőssé vált. Szeptember 23-án. vonul be a szatmári fogházba.

Szeptember 30-án a kolozsvári törvényszék Ghibu-féle sajtópert tárgyal. A »Magyar Kisebbség« nyomán ismertetjük a tárgyalás lefolyását.

Ghibu Onisifor egyetemi tanár rágalmazás címén feljelentést tett Demeter Béla hírlapíró ellen, aki Ghibu-nak a zilahi Wesselényi-kollégium könyvtárában folytatott kutatásával kapcsolatban annak idején cikket írt a »Keleti újság«-ban. A vádlott ügyvéd nélkül jelent meg a tárgyaláson.

*) 1933. őszén a szatmári Újság vezércikke: Magyar ember csak magyarnak a dj on kenyere t . . . A szerző: Berrey Géza hírlapíró ellen a szatmári ügyészség államellenes bűncselekmény címen vádat emelt . . .

Felolvasták a vádiratot, amely szerint Ghibu professzor az elmúlt év folyamán a zilahi Wesselényi-kollégiumban járt, amelynek irattárában bizonyos iratok után kutatott. A közoktatásügyi miniszterhez terjesztett jelentésében azt indítványozta, hogy vegyék el a kollégiumot, mivel a magyar állam építette, melynek a román állam a jogutóda. Demetter a »Keleti újság«-ban cikket írt az ügyről amelyben Ghibu professzort az erdélyi magyar kultúra ostorának nevezte. Egyidejűleg azt is bebizonyította, hogy a kollégiumot állami kölcsön igénybevételével építette az erdélyi református egyházkerület, a kölcsönt azonban visszafizették. Cikke végén Demeter felszólította a kisebbségi iskolák vezetőit, hogy a jövőben Ghibu professzort ne engedjék be intézeteikbe.

A vádirat felolvasása után Ghibu nagy beszédet tartott, amelyben megemlítette, hogy nem kérte az iskola bezárását. Hangoztatta azt is, hogy a vádlottal több póre van. Ezután éles kirohanást intézett az erdélyi magyar sajtó ellen.

— A vádlott rajtam keresztül a román államot sértette meg — rögzítette le végül a professzor, aztán felolvasta a temesvári »Déli hírlap« egyik cikkét. Cikk az ott folyó érettségi vizsgálatokkal kapcsolatban bensőséges hangon méltatja Ghibu professzort.

Demeter széleskörű bizonyítási eljárást kér, amit a bíróság elutasít. A bíróság ezután háromhónapi fogházra és tízezer lej pénzbüntetésre ítélte Demetert.

*

Érdekesnek tartjuk megemlíteni azt is, hogy a perrel kapcsolatban a »Déli hírlap« október 3. számaiban nyilatkozatot tett közép és tiltakozik Ghibu állítása ellen. Megismétli azoknak a cikkeknek szövegét, amelyre a professzor hivatkozott. Kiderül, hogy a Ghibu állításainak éppen az ellenkezője igaz.

*

Marót Sándor, a „Szabadság” szerkesztője harminc éves újságírói jubileumát ünnepli.

Telefonszámot csak románul szabad kérni.

Pop Valér igazságügyminiszter sajtótörvénytervezetet készített.

58. §. Újságíró csak az lehet, aki 1. román állampolgár, 2. állandóan Romániában lakik, 3. betöltötte 21 életévét, 4. eleget tett katonai kötelezettségeinek, 5. érettségi, vagy főiskolai végzettsége van.

59. §. Nein lehet újságíró, aki 1. csődbe ment, 2. akit jogerősen elítéltek felbujtóként vagy vádlóként a következő bunkerekben: sikkasztás, megvesztegetés, hamistanulás. zsarolás, bűnpártolás, közokirat, vagy másféle hami-

sítás, csalás, csalárd bukás, lopás, rablás, visszaeső rágalmozás.

78. §. Legalább tíz év óta működő, elismert újságírótestület tagjai nevezhetik magukat újságíróknak. Semmiéie időszakai lap nem foglalkoztathat szerkesztőségében csak hivatásos újságírókat. A kihágásokat a törvény szigorúan bünteti (hat hótól — két évig terjedő börtön).

A Pop Valér féle sajtótörvény tervezet azonban csakhamar lekerült a napirendről és az új igazságügyminiszter, Djuvara is elkészített egy sajtótörvény tervezet. Ez az új tervezet hajszálra megegyezett a Pop Valér félével, csupán annyi módosítás volt benne, hogy az újságírókat hivatása gyakorlása közben köztisztviselőknek kijáró védelem illeti meg.

Amikor a sajtótörvény tervezet megjelent Djuvara igazságügyminiszter névszerint felsorolta az elismert romániai sajtótestületeket. A Romániai Népkisebbségi újságírószervezet nem szerepelt a névsorban. Ez a tény rendkívül nagy izgalmat okozott az erdélyi kisebbségi újságírók körében és az elnökség terjedelmes beadványban mutatott rá a sérelemre az igazságügyminiszter előtt. Az izgalomnak véget vetett az a tény, hogy a Djuvara féle sajtótörvény! er vezet is lekerült a napirendről. Csak később derült ki, hogy a névsorból a kisebbségi újságírószervezetet szándékosan hagyták ki. Dr. Gocimau Aurél, az „Universul” bukaresti napilap erdélyi szerkesztője, egy küldöttséget vezetett a miniszter elé és kérte, hogy ne a kisebbségi szervezetet, hanem csak azokat a kisebbségi újságírókat vegyék figyelembe az új sajtótörvény tervezet elkészítésénél, akiknek a névsorát ők benyújtják.

*

A kisebbségi teherbíróképesség fokozatos leromlása következtében valóságos sötétbeugrás Erdélyben új magyar nyelvű napilap alapítása. Mégis van vállalkozó. Tulats György Marosvásárhelyen „A mi lapunk” című egy lejes napilapot ad ki. Kolozsváron megszűnik a „Friss Újság” napilap. Zilahon az „Igazság”, Orsován az „Orsovai Napló”, „Tasnád és Vidéke” és „Mármarosai Független Újság” hetilapok. Déván Vámos Leo lapja „A mi megyénk” új lap.

„Igazság” címen Bidu székelyudvarhelyi prefektus indít hetilapot, szerkesztője Ferenczy György, a „Kimondom” című alkalmi nyomdatermék alapítója. Ferenczy az erdélyi újság író-janicsárok prim hegedűse, a liberális párt propagandistája és pénzért minden gyalázatosságra kapható, anna magyarság ellen irányul.

Ezen a nyáron megkapta a magáét Ferenczy. Az »Igazsághoz« levél érkezett, ebben egy vers. Címe »Vers a Magyar Párthoz«, aláírója »Egy tisztán látó székely«. Ferenczy nagyon megörült a versnek, ami — nézete szerint — alkalmas volt arra, hogy ismét üssön egyet a Magyar Párton s a liberálisoktól bizonyára külön jutalmi is kap érte. A vers megjelent az »Igazság« II. évfolyam (?) 15. számában, az ötödik oldalon, vastag fekete keretben, díszhelyen. Lássuk hogyan szól a vers.

VERS A MAGYAR PÁRTHOZ

*Fakadnak a rügyek, nyílnak a virágok
Erdő, mező éled, s szép tavaszi álmok
Reménybe szökkenek, „Igazság” lett pégre
Erre a vidékre visszatér a béke.*

*Nagy, sötét vakságból nyílnak a szemek-
Cégéres vezérek de gyávák lettetek
íme, oda mondják, ordítják, kiáltják
Galádságaitok szemetekbe vágják.*

*Hazug esztendőknék minden mocska, szennye
Eltűnt százezresek kikerülnek rendre
Orozva elloptott székely verejtékek
Rátok hullanak vissza, mint szörnyű emlékek.*

*Gránát süvöltéseként zúg a nép, morajlik
Halljátok, végtére igaz beszéd hallik
Erős bár a hangja, de nem lehet máskép
F a Jankókat üz most el a haragos nép.*

*Ajtónkon ezután ne kopogtassatok
Jaj, hazug szavakkal ne háborgassatok
Ármánykodásotok megismertük végre
Ravaszkodásotok csak baj volt a népre.*

*Úgy elbűjjátok hát, mint egér a lyukban
Látni se lehessen, mert haragunk robban
Orrotokat többé elő ne hozzátok
Savanyú képetek jól eltakarjátok.*

*Zsákutcába hogyha szorultok rakásba
El ne felejtsetek, nézzetek egymásra
Me a. culpázzatok, s reszkessetek nagyon
Űző feélelemtől ne legyen nyugalom
Tépjén az izgalom.*

„Egy tisztán látó székely,”

Ugyanakkor a szerkesztői üzenetek rovatban ezt olvassuk:

»Egy tisztán látó székely«. Levelét megkaptam. A beküldött versét a mai számban közlöm. Sorait köszönöm és várom, hogy beváltja ígéretét, s felkeres Szentgyörgyön. Ha jön, mindenesetre a pénteki vagy szombati napon jöjjön, mert akkor biztos idehaza talál.

A találkozóra valószínűleg egyik sem ment el. A »Brassói Lapok« ugyanis másnap »megfejtette« a vers értelmiét. E sorok olvasója is megfejtheti, ha a kezdőbetűket felülről lefelé olvassa. De megkönnyítjük dolgát: »FERENCI GHEORGHE FAJÁRULÓ SZEMÉT«.

Nem jött még el az ideje annak, hogy az igazi székely furfanggal megszerkesztett vers szerzőjének nevét nyilvánosságra hozzuk.

*

Ezen a nyáron tanulmányutaztak Erdélyben Németh László és Boldizsár Iván budapesti újságírók. Cikkükben bebizonyították újólag, hogy kutyafuttában nem lehet az erdélyi kisebbségi életet megismerni és főleg nem ítélni elevenek és holtak felett.

*

Szólmunk kell azokról is, akik kötelességüknek vallották a magyar nyelv tisztaságára ügyelni. Az idegen népelemmel való mindennapos érintkezés nem múlt el nyomtalanul a magyarság felett, nem szólva azokról, akik az új helyzetbe születtek. Ilyen kifejezések: „megyek a tribunába (törvényszékre), hogy a grefiertől (jegyzőtől) elkérjem a doszárt” (iratsomót) — a legintranzigensebb magyar ügyvéd irodájában is elhangzik naponta legalább tízszer... A szerencsés magyar tisztviselő, aki eddig túlvérgődött minden nyelvvizsga-gáton így mondta egy találkozás alkalmával: sietnem kell a primáriára (városházára), hogy ott találjam a kassziert (pénztárost), mert később a komitéban (ülésben) lesz...”

Először két brassói újságíró: Kacsó Sándor és Körösi Krizsán Sándor dr. Elekes György brassói ügyvéddel karöltve indítottak irtóháborút a magyar nyelv kerékbetörése ellen. „AGISZ” nevű vállalatuk kiadásában megjelentették Kosztolányi Dezső: „Szép és jó magyarság” című munkáját, majd önálló füzetben is rámutattak azokra a veszélyekre, amely a magyar nyelvre és kultúrára származhat a kevert beszéd folytán. Ez a kis könyv természetesen tiltakozik az ellen is, hogy a magyar helységneveket valaki akár szóban

akár írásban az új elnevezések szerint mondja. Ez azonban külső körülmény volt s a hivatalos használatból beette magát a magánéletbe is.

A Magyar Párt hivatalos lapja a „Keleti Újság” is kerteszkedett a magyar nyelv sok giz-gazzeal telenőtt virágos kertjében. Dsida Jenő: „Anyanyelvünk” c. rovata nemzeti és nyelvtörténeti jelentőségű. Kár, hogy összmunkásságuk olyan területre is betévedt, ahol aztán eltévedtek. A mindenáron való magyarítást értjük ezalatt. Pályázati felhívásuk után ilyen szavaknak ítélték oda a pálmát: prima-donna: dalhősnő, bonviván: dalhős, cenzor: sajtóőr, cenzúra: sajtóörzés, stb. Ezekkel a torzszülöttekkel a „Keleti Újság” sem kísérletezhetett sokáig, köztudattá pedig egyik „új” szó sem vált. Mindamellett az új dogma: beszéljünk és írjunk magyarul, magyarosan, mert ez szorosan összefügg a nemzeti ellenállás szükségszerűségével, egyre nagyobb tért hódít. A nagyobb lapok vigyáznak, hogy a magyar újság, amely íi legszélesebb népréteg egyedül való olvasmánya s amely jóformán az egyetlen tényező, ahonnan az olvasó általános művelődést merít, tiszta nyelvérkékű újságírók szószéke legyen.

Sok fogyatékoság ma már csak ott van,, ahol a kiadónak mindegy kivel íratja az újságot, csupán az az elv döntő: olcsó munkaerő legyen! De ahogy a papirosirodalom trágyazza sokszor a szellemi talajt, amelyből egy-egy igazi remekmű kinő. éppúgy a zugsajtó és a színvonalban ezekmel-lé sorakozó krajcáros és üzleti sajtó mellett komoly, magas-színvonalú napilapok erősödtek fel Erdélyben.

A fejlődésnek ebben a hányadosában — sajnos — éppen az újságírószervezetnek van legkevesebb érdeme. Ha végigtekintünk a szervezet eddigi működésén látjuk, hogy nagy elhatározások kicsinyes törtéteken, az alkalmas pillanatban a naposoldalra állásokon szenvedtek hajótörést. Egy évtizeden keresztül azonban magyar testület volt, *lel*-ve magyar erényekkel és hibákkal, azután a nemzetiségi eszmélés erősödésével „csak” szakmai szervezet vált belőle, a „numerus hungarikus” elv alapján tanácskozási és ügykezelési nyelve nagyobbérszt még magyar. Mégis ez utóblíi évek voltak eredményesebbek szakmai szempontból, ha csak az üdülő-otthon építésének megkezdésére gondolunk is.

Most azonban a szervezet életét komoly veszedelem fenyegeti. A kipellengérezett újságíró-janicsár már nemcsak a majgyarpárii vezetőszemélyeket, hanem a szervezetet is nyíltan denunciólja. Nagyszámú segédhadával valóságos rágalom-pergőtűz alá veszi a szervezetet és Sárkány Gabriel elnök többször is Bukarestben jár, hogy a testület jogiszemé-

lyiségét megóvjva. A szervezet elnöki tanácsa március 15-én a következő nyilatkozat közlésére kéri fel a lapokat:

A Romániai Népkisebbségi újságírószervezet, 1936 március 15-én megtartott országos választmányi ülése foglalkozott azokkal a 'támadásokkal, alaptalan denunciaciókkal, akiket a szervezet tagjaival, másrészt mágiával a szervezettel szemben néhány magyar nyervén író, de a szervezetben méltatlanságuk miatt fel nem vett. vagy onnan kizárt hírlapíró folytat.

E támadások és demunciaciók részben a szervezeten kívülálló lapokban, résziben egyenesen a hatóságok előtt történtek. A szervezet és ennek tagjai ellen főként oly érte! mű vádakat koholtak, mintha a szervezet, vagy ennek tagjai irredenták, vagy kommunisták volnának.

A vádakat és denunciaciókat az újságírószervezet a legerélyesebben visszautasítja s a legsötétebb indulatokból fakadó koholmányoknak minősíti. Bár a támadók és denunciaciók újságírói jelentéktelenségéről a szervezetnek épúgy megvan a maga véleménye, mint a közönségnek, a vádak visszautasítását a szervezet mégis nyilvánosság elő kívánja vinni, mert a mai légkörben a leghitelképtelenebb személyek vádjai is alkalmat adhatnának a félreértésekre, ha azokat csírájukban el nem fojtják.

A mi Romániai Kisebbségi újságírószervezetünk 1921-ben létesült, jogi személyisége van s tagjai az Erdély és Bánság területén megjelenő kisebbségi nap-ílapok munkatársai s e lapok bukaresti tudósítói — számszerint több. mint kétszáz hivatásos újságíró —, aki erkölcsi és hivatásbeli szempontokból megfelelnek a jóváhagyott alapszabályok követel menyeinek. A szervezet már megalakulásának tényével beilleszkedett Románia közéletébe, amelynek magát konstruktív szervéül tekinti. Becsületet, egyes munkával kapcsolódott bele szervezetünk azok ívé-Kenyiségébe, akik az ország konszolidálásán fáradoznak.

Éppen e nyílt, tisztességes, minden utógondolat nélkül való magatartásának önértetes tudatában a szervezet tehát nemcsak a támadások és demunciaciók visszautasítására szorítkozik, hanem egyben szükségesnek látja feltárni, hogy a szervezet gazdasági, kollektív célkitűzéseivel szemben az őt támadó, kiközösített egyének egyedül a maguk önző érdekeit szolgálják. Semmiesetre sem azonosíthatók e támadók és denunciaciók érdekei az ország érdekeivel, de semmiképpen sem tűrheti a szervezet azt a látszatot sem, mintha a denunciaciók azért nem volnának tagjai a szervezetnek, mivel öbennük a szervezet az ország eretekéinek a magáénál komolyabb, hatékonyabb védelmezőit tekintené. Nem vettük fel, illetve kiközösítettük

ellenben e rágalmozókat és denunciansokat már évekkel mostani tevékenységüket megelőzőleg egyes-egyedül azért, mert szervezetünk összességének a közvéleménnyel egybehangzó megítélése szerint velük etikai okból nem működhattunk egy fedél alatt.

Tisztában vagyunk azzal, hogy az ő aknamunkájuk a szervezet ellen politikai eszközök és misztifikációk igénybevételével folyik. Mi ezen az úton támadóinkat és denunciólőinkat annál kevésbé követhetjük, mert szervezetünk semmiféle politikai tevékenységet nem folytat, politikát semmilyen irányban nem szolgál, hanem kizárólagosan professzionális újságírói érdekeket képvisel, párhuzamosan a többi romániai újságírószervezetekkel.

Szent meggyőződésünk, hogy a román közvélemény, valamint annak irányítói is csömörrel fordulnak el az ő aknamunkájuktól, mihelyt magatartásukat és tevékenységük rugóit éppoly közelről ismerik meg, amint nekünk volt alkalmunk megismerni.

A nyilatkozat után a gyalázkodók kórusa — ha lehet — még hangosabb.

Talán erre figyelt fel Pop Valér igazságügyminiszter, aki az új sajtótörvény tervezet ismertetésének bankettjén, amit a román újságírók tiszteletére adott, gúnyosan emlékezett meg a magyar sajtóról. Kifogásolta azt is, hogy Erdélyben gyenge a román sajtóélet, holott a kisebbségeknek erős sajtójuk van, amely pedig gyakran destruktív és subversív.

Egyedül a „Magyar Kisebbség” utasította vissza a miniszter vádjait és példákkal igazolta, hogy ennek éppen az ellenkezője igaz. Idézzük a „Magyar Kisebbség” cikkét:

»Alkalmat fogunk találni, hogy beszéljünk nyíltan a kisebbségi és a román sajtó helyzetéről Erdélyben, inert ez is banális vesszőparipa a román sajtóban és politikában. Még ma is úgy tárgyalnak az erdélyi román sajtóról, mint tizenöt évvel ezelőtt, holott azóta a román újságírás ugyancsak lendületet vett Erdélyben. Itt is gondolhatunk Bucsan Constantin megállapítására, hogy miért emlegetik folyton a »kisebbségek uralmát«, holott tíz év alatt több eredményt ért el — úgymond — a romanizálás. mint amennyit a magyarok ezer év alatt magyarosítottak.

* Ezen a tavaszon Berey Géza a szatmári Újságban cikket ír »Újabb jogfosztás érte a magyar iparosokat« címen. Az ügyészség államellenes felfogatással vádolja a cikkírókat és a Marzescu törvény alapján indítja meg az eljárást.

Most azonban arra akarunk gyakorlati példával felelni, hogy valóban a kisebbségi sajtó a destruktív és sü>versi v?

Jó volna persze először definiálni, hogy mi is a destrukció és mit értünk subversív alatt. De mi ezt is elengedjük. Hanem kiragadunk hirtelen két esetet a román sajtóból és ennek kapcsán tisztelettel megkérdezzük az igazságügyminiszter urat, hogy ezeketán is fenntartja-e, hogy mi vagyunk a rombolók és aláaknázók, mi fúrjuk alá a társadalmi és erkölcsi rendet mi veszélyeztetjük a tekintélyt és mi tőlünk kell félni az egyén, a család és a társadalmi intézmények presztízsét és becsületét?

Hetek óta ádáz vita folyik két bukaresti román újság között. Az egyik a demokrata színezetű Lupta, amelynek Fagure-Hönigmann volt szenátor és képviselő a szerkesztője, a másik a Porunea Vremii című horogkeresztes, újság, amit dr. Ilie Radulescu volt képviselő szerkeszt. Tehát két olyan férfiú lapjáról van szó, akik mindketten közjogi állást töltöttek már be és így destrukció az, ha ilyen emberek tekintélyével packáznak, mert a tömeg könnyen azt a következtetést vonhatja le, hogy beteg az a társadalmi és politikai rendszer, ahol megvetésre érdemes urak dirigálják a törvényalkotást. Nos a két lap és a két politikus között a vita egyszerűen kétségbeejtő.

A vita lényegében abból indult ki, hogy a Lupta nyugtákkal akarta igazolni, hogy a Porunea Vremii a gazdag zsidóktól pénzt zsarol. A horogkeresztes újság hazugságnak nyilvánította ezt a vádat és hamisítványoknak a nyugtákat, viszont a Lupta urairól azt állította, hogy szovjet kalucsnikkal panamáztak. Mi természetesen nem avatkozhatunk bele., mert hiszen nem is ismerhetjük a tényállást és nem tudjuk kinek van igaza. Nem is a: ténykedést emeljük ki, hanem a hangról csevegünk, a tónusról, ami ezt a polémiát kíséri.

Idézzünk egy-két szemelvényt a Porunea Vremiiből: »Hallgatnak a disznók a Luplanál«. (Ez a cím.) Három nap óta Hönigmanok, a szovjet kalucsnik csempészei nem ejtenek ki egy kukkot sem. Pedig szerettem volna hallani, hogy talán már gyilkos is vagyok, miután a leggyalázatosabb hamisítást elkövettem ellenem. Talán a hitközség adott parancsot, hogy áttérjenek a zsidók módszerére: a hallgatásra. Vagy rájöttek a disznók hamisításuk hitványságára? Érzik az igazságszolgáltatás várható lecsapását és azért reszket a pajesz. Mi van zsidó uzsorások? Mi történt banditák, hogy elhallgattatok? Addig foglak korbácsolni benneteket, amíg tetves disznóhajatokból kirázom az összes milliókat, amit tőlünk, románoktól elraboltatok. Eleget tömtétek magatokat sakálok. Miért nen*

jelenttéél lel engem rágalmazásért tolvaj? Miért nem akard te csirkefogó kimosni a te kerítő becsületedet, te bandita, aki gyújtogattál, hogy kifosszad a biztosító társaságot. Várjatok csak zsidó gazfickók, bordélyháztulajdonosok! Velem nem végezitek olyan könnyen. Válaszolatok röviden nyomorait tolvajok. Vagy talán nem igaz, hogy banditák, kijárok, zsarolók vagytok? Vissza a pénzt tolvajok!«

Hát ugyebár ez nem klasszikus stílus?

No de a Lupta sem marad adós a szép irállyal. Íme mit ír Radulescu főszerkesztőről, akít többek között állandóan azzal vádolt, hogy nem is doktor és mint községi tanácsos annak idején a bukaresti tejüzemnél és autógummibevásárlásnál visszaéléseket követett el, amiért aztán kipenderítették.

»Ilie Radulescu-Tejes, aki már ifjú korában megjárta az ügyészségeket, ez a zsebtolvaj folytatja támadásait, hogy nyomukban pénzt harácsoljon. Voltak egyes zsidók, akik csakhogy megszabaduljanak a kaucsuktolvaj zsarolásaitól, tíz és tízezreket adtak, sőt százezrekél is és a zsebtolvaj még nyugtát is írt alá ezekről a pénzekről. De pár nap múlva azért megint szidta őket. Minden részvénytársaságot, ahol zsidót szimatolt, megvágott ez a szédelgő. Szélhámos, zsaroló, tolvaj, bandita: ez ő!«

Nem tudjuk, látta ezeket a szörnyű cikkeket az igazságügyminiszter. De ha olvasta, akkor feleljen önmagának: olvasott ehhez hasonlót erdélyi magyar napilapokban? Melyik sajtó a destruktív és subversív?

Lehet azonban, hogy a miniszter úr azt feleli erre, hogy a (bukaresti sajtóban évtizedek óta tombol ez a korlátlan sajtószabadság elleniben menjünk Csak Erdélybe és ott megtalálhatjuk, hogy csakugyan milyen a helyzet?

Nos. lássuk az aradi »Ecouk« napilap 1936 február 9, számát.

Főcím:

A bandita P. F. beiktatása X városba.

Alcím:

P. F. korszakának pogány hordái.

(Mondanunk sem kell: mi sem a várost, sem az illető férfit nevének reprodukálásával nem hurcolunk meg.)

Nézzük mi áll ebben a cikkben?

Lopva, mint egy vadállat, amely zsákmány után kúszik, sikerült F. hírhedt országgyűlési képviselőnek csalással befurakodni X város alpolgármesteri székébe, miután elődje egy volt vasúti hordár lemondott, amiről szintén fogunk még beszélni. Ez a változás, amely ily en hirtelen beállott a város kiaknázására alakult társaság [ban, megrémítette még X város legedzettebb lakosait is.

akik megszokták a múltból és jelenből, hogy a sors legmostohább csapásit is elviseljék. Pedig a történelem során sok minden történt a barbár hordák betörésétől egészen addig, amíg X város mai interimar urai, mint éhes bestiák idetelepedtek, hogy kifosszák a város vagyonát, de mégis bármilyen türelme is legyen e város közönségének, F. gyászos személyének bevonulása a városháza gazdálkodásába, rémületet és borzalmat keltett.

Ez a banditakintetű, szőrösarcú, zöldbőrű ember zöld, mint a méreg, amelyét lelke helyett hord, régi kliense az Ecoul-nak. Számtalanszor lelepleztük ezt a hiénát. Harácsoló karmainak nyoma ott van mindenütt a megyében, ahol a parasztokat kirabolták, ahol a falvak vagyonát ellopták, ahol az állam és megye javait kifosztották. Nincs tolvajlás, nincs gálád banditaság, amiben része ne volna. Ajánljuk is mindenkinek, hogy akinek dolga van a városházán, hogy csak úgy lépjen be oda, hogy előőbb hagyja otthon pénztárcáját.«

Nem folytatjuk tovább az idézeteket, mert hiszen semmi örömünk nincs nekünk abban, hogy ilyen sajtóhangok szólaljanak meg Erdélyben. Pedig minden városból köteteket tudnánk összeidézni. Hát még mikor a magyar kisebbségnek ront neki valamelyik túlbuzgó honmentő ... Régi igazság, hogy az kiabál legjobban, akinek a háza ég és Pop Valér is rosszul hivatkozik arra, hogy a kisebbségi sajtó volna destruktív és subversív, amelyért a sajtót meg kell regulázni.

*

Lapjelentések beszámolnak arról, hogy Berey Géza újságíró egy hónapos sajtóperi ítélete jogerős. Az újságíró bevonul a szatmári fogházba. A Hivatalos Lap közli, hogy a moziban tilos a magyar felirat. Daróczi Lajos nagyváradi újságírót Ghiburól írt cikke miatt egy évi fogházra ítélték.

Lap jelentések:

Szatmáron lerombolták Szent István és Szent Imre szobrai a székesegyház előtt.

Szűz Mária szobrokat romboltak Felsőbányán és Szátmáron.

Lerombolták a nagykarolyi Kölcsey-szohrot,

Mindezt ezen a nyáron; „ismeretlen tettesek.”

A Lege pentru apararea ordinal in Stat törvényt Szátmáron alkalmazta először az ügyészség. Figus Albert alkalmaztatása miatt a „Szabadsaitó”. Manyák József és Berey Géza alkalmaztatása miatt az „Újság” napilapok ellen emeltek vádat, aminek következtében a lapvállalatok azonnali hatállyal mindegyik újságírót elbocsátották.

Lapjelentések beszámolnak arról is, hogy dr. Krenner Miklós közíró két hónapos sajtóperi ítélete jogerőssé vált. Krenner barátai kegyelmi kérvényt adnak be a kabinet irodájához. Surányi Miklós és egykori hetilapja, a „Máramaros” egy napon haltak meg, a további hír: betiltották az Országos Magyar Párt nagygyűlését.

*

Ezen az őszön a közfigyelem ráesik az erdélyi magyar lapok színvonalára *Hegedűs Lóránt* volt magyar pénzügyminiszter, író itthon járt Kolozsvárott és feltűnt neki a szokatlan sajtó-zsivaj. Budapesten aztán cikket írt a „Pesti Hírlapba és kritika tárgyává tette az erdélyi magyar sajtó színvonalának sajnálatos aláértékelődését. A cikkeknek visszhangja támadt Erdélyben is, dr. Szász Endre a „Keleti Újság” szerkesztője és Tabéry Géza, a „Szabadság” munkatársa kapcsolódtak be a vitába., amelynek konklúziója hajszalnyira egyezett Hegedűs megállapításainak lényegével. Kevesebb és jobban szerkesztett, tehát színvonalas lapokra volna szükség.

A leromlást előidéző körülményeket a cikkírók a gazdasági viszonyok alakulásában látják; bevallják, hogy az első redukciós tétel az újságíró fizetése volt és ezáltal szétteregették a régi, kipróbált újságírókat, ami sok új lap alapítást eredményezett. Mindezeket tárgyalásaink során elmondtuk. Hegedűs Lóránt azt javasolta, hogy igyekezzenek az erdélyi magyar sajtó olyanképpen átszerelni önmagát, hogy inkább kevesebb, de jobban megírt napilap szolgálja a közérdeket s e napilapoknál biztos, tisztességesen fizetett pozíciókban dolgozhassanak a magyarság vezetésére hivatott kisebbségi újságírók.

Szász Endre Hegedűs felfogásával szemben az általános gazdasági leromlás, valamint a dömping-sajtó tényével számolva azt mutatja ki, hogy ezt az égő sebet egykönnyen meggyógyítani nem lehet.

Tabéry Géza szerint a helyzet tényleg nehéz, de a gyógyítást valahol el kell kezdeni. Rá kellene venni a lapkiadókat, hogy fűziókat létesítsenek. A maga részéről meg is kezdte az ilyenirányú tárgyalásokat a nagyváradi kiadókkal. Tudjuk, hogy némi eredmény mutatkozott is néhány hónap múlva. A „Szabadság” és „Napló” naponta tizenkét oldalon, vasárnap húsz oldalon egy torma szöveggel jelentek meg egy évig, csupán az első oldal szövege változott a lap beállítottságának megfelelő szervirozásban. A többi kiadók azonban nem követték ezt a példát, legfeljebb csak akkor, ha a nyomdásztrájk miatt arra kényszerültek. (Arad, 1937.) Szatmáron a „Szabadsajtó” és az „Újság” között is megindult valami fűzióféle tárgyalás, de a két lap annyira másirányú politikai

nézetet vall, hogy már emiatt is lehetetlen lett volna a közös szöveg nyomtatása.

*

Ezen a nyáron megszűnik Nagyváradon a „Magyar Hírlap”-ból lett „Új Magyar Szó”, előfizetői beolvadnak a „Szabadságba”, szerkesztője Daróczi Lajos is itt kap állást. A kormány betiltja a „Brassói Lapok” bukaresti kiadásai és ismételt utánjárás után sem hajlandó a betiltást feloldani.

Ősszel ünnepélyes külsőségek mellett letették a tusnádi újságíró üdülő-otthon alapkövét. A szervezet elnöksége fokozott tevékenységre hívja fel az újságírók figyelmét, de komoly munkát az üdülőház felépítése körül jóformán csak a brassói csoport végez.

Most már bizonyos, hogy ebben az évben sem lesz új sajtótörvény. Csupán annyi történt, hogy a kormány rendeletileg eltiltotta a lapengedélyek kiadását. Az erdélyi helységnevek használatának kérdése vajúdik. Átmeneti időre néhány városban román-magyar helységneveket lehet használni, de rendeletet a prefektusok nem mindenütt hajtják végre; később ott is visszavonják, ahol engedélyezték. Csupán a német lapok használhatják a két nyelvű helységmegjelöléseket. November 7-én a kormány betiltotta a „Brassói Lapok”-at, 19-én a vállalat testvér lapját a „Népújság”-ot is. Az indoklás: a két lap irredenta magatartást tanúsít.

November 18-án egy hónapra felfüggesztik a szatmári „Újság” megjelenését indoklás nélkül, majd a Székelyföldön erre a sorsra jutott az „Aranyosszék” hetilap is.

Még e hó 20-án érdekes sajtó-pörben hozott elvi jelentőségű ítéletet a kolozsvári törvényszék. A „Keleti Újság” jelentésében ismertetjük a pör lefolyását.

»Berey Géza hírlapíró 1931 január 3-án »Világraszóló botránnyá fajult a nagykarolyi népszámlálás« címmel cikket írt a «Keleti újság»-ba s emiatt az ügyészség államellenes izgatás címén vádat emelt ellene. Nem kevesebb, mint tizennégy rendbeli halasztás után a kolozsvári törvényszék most tartotta meg a tárgyalást az ügyben. A hírlapírót a bíróság előtt Péterffy Jenő dr., a közismert kolozsvári ügyvéd védte.

Péterffy dr. kérte a törvényszéket, hogy a sajtóamnesztia rendeletek alapján, amely 1931-ben kelt, szüntesse meg az eljárást védelem ellen. Ciugudeami ügyész ezt kifogásolta és kérte Berey megbüntetését, tekintettel arra, hogy ezúttal nemcsak sajtóvétségről, hanem politikai vétségről is szó van.

A védőügyvéd kifejtette, hogy az amnesztia törvény értelmében nem lehet különbséget tenni a sajtó útján elkövetelt politikai vétségek és a sajtóvétségek között. Te-

hát a sajtó amnesztia-törvény értelmében az 1951. március 1. előtti elkövetett összes sajtóvétségekben meg kell szüntetni az eljárási. A törvényszék Decusara-Fata tanácsa elfogadta Péteriffy dr. érvelését és Berey Gézát felmentette a vád és következményei alól. Az ügyész nem fellebbezett, így az ítélet jogerős.

Az Országos Magyar Párt a november 25. felirati vitában kél védelemére az erdélyi magyar sajtónak. Dr. Willer József a következőket mondotta:

»Ismételten megmondták már, hogy a kisebbségek, főleg a magyarság helyzetének ez a leromlása igen nagy részben annak a féktelen uszításnak tulajdonítható, amely a román sajtó tekintélyes részében évek óta folyik ellenünk s amelyet mi — fájdalom — képtelenek vagyunk ki védeni. Felelősségünk tudatában, látva romboló hálást, ismételten kértük a sajtónak azokat az előkelő munkáit, akikhez szívélyesebb viszony fűz bennünket, fontolják meg milyen izzó gyűlölet, milyen elviselhetetlen légkör támad a nap-nap után megújuló uszítás nyomán. A vidéki tanítónak, kishivalaloknak, csendörnek nincs meg a kellő kritikai érzéke a nyomtatott betűvel szemben Szentírás gyanánt olvassák a ránszórt vádakat, egy-egy honmenlőnek érzi magát mindenki, aki kisebbséglakta vidéken szolgál; a közigazgatás az amúgy is törvénytelenül működő interimar bizottságok révén felelőtlenül intézkedik, betiltó vallásos és kulturális összejöveteleket, nem engedélyezi még az ártatlan dalárdák működését sem, a felizgatott közönség egyre türelmetlenebb magatartást tanúsít velünk szemben, a vérmesebbje lerombolja szobrainkat, műemlékeinket még a templom szobrait sem kíméli...«

A magyar lapokból a mi cikkeinket könyörtelenül megnyirbálják. Legképzettebb, leghiggadtabb tollforgatóink mondataiba kínos hozzánemértéssel beleturkálnak, míg az ellenünk uszító sajtó legképtelenebb megnyilatkozásai napvilágot láthatnak a cenzúra jóváhagyása mellett. Totu képviselő konkrét példát sürget, mire dr. Willer felolvassa a Székelyudvarhelyen megjelenő »Glas romanesc in regiunea secuizata« (Román hang a székellyé tett vidékről) c. lap hasábjain 1936 november 12-én megjelent vezércikknek néhány mondatát:

»Ha Mussolini ki akarja szabadítani a magyarokat a román iga alól, íme, mi is segítségére megyünk: rendezünk majd egy új Szent Bertalan éjszakát, mely után jöhetnek az olaszok, hogy összeszedjék a magyar hullákat Erdélyföldén. A mi magyarjaink megszabadulnak a rabszolgaságtól, mi meg egy problémától, ami annyi zsvajt csinál...«

Ilyen lapok minden városban vannak már.

Lapjelentések arról számolnak be, hogy Gyulai Zsigmondot a marosvásárhelyi „Reggeli Újság” szerkesztőjét a törvényszék sajtó útján elkövetett államellenes propaganda miatt hat hónapi fogságra ítélte.

Marosvásárhelyen megszűnt „A mi lapunk” című krajcáros napilap, Temesváron hetilappá zsugorodott össze Franyó Zoltán „6 órai újság”-ja.

Az új esztendőben ismét nagy halottunk van. Zima Tibor, az aradi „Hírlap” főszerkesztője, volt magyarpárti képviselő váratlanul meghalt.

A „Brassói Lapok” és „Népújság” újból megjelennek. A „Brassói Lapok”-ról lekerült dr. Szele Béla neve, aki húsz éven keresztül főszerkesztőként jegyezte a lapot. Annyi bizonyos, hogy nagy versenyfutás volt a főszerkesztői pozícióért. Egyfelől Szögyéni Kiss Endre, a lap egykori szerkesztője „főzte” a kormányt, a másik aspiráns Mózes Károly kolozsvári gyógyszerész, ismert liberális propagandista volt. Nem rajtuk múltott, hogy egyikőjüknek se sikerült...

Aradon megszűnt a „Reggel” napilap, a „Magyar Lapok” ismét kényszerű megjelenési szünetet tart ezen a tavaszon. Az újságírószervezet egy éves késéssel, Tusnádon rendezi kongresszusát, ahol a régi vezetőséget újból megválasztották.

Lap jelentések beszámolnak arról, hogy a nagyváradi tábla tizenöt napra leszállította Daróczi Lajos és Arató András büntetését. Daróczit és Aratót a törvényszék egy-egy évi börtönre ítélte, amiért Ghibu Onisifor egyetemi tanárról azt írták, hogy az érettségi vizsgán magyar ellenes magatartást tanúsított. Pop Valér, aki ezúttal kereskedelemügyi miniszter körlevelet intézett az összes vállalatokhoz, és a román elem felkarolása érdekében hetvenöt százalékos román elem alkalmazást követel záros határidőn belül.

Kétesértelmű dicséretben van részünk. Az „Universul” és társai, amelyek a magyar szellemi élet egyetlen megnyilatkozását sem veszik észre immár két évtizede — csak az „irredenta vezércikkek” nyomatékszavait böngészik — most oldalas tanulmányokat írnak Féja Géza, Kovács Imre, Illyés Gyula, Németh László és Szabó Zoltán könyveiről és követelik, hogy ezeknek az íróknak „agitatórikus” műveit fordítsák le román nyelvre. A lóláb nyilvánvalóan kilóg. Most újabb ürügy politikailag ütni Magyarországon.

A lapjelentések hírt adnak arról, hogy Fényes Samu, nemrég elhunyt kommunista író „A revíziós Magyarország” című könyvét, — 1936-ban adta ki Bukarestben, — bevezetik az elemi iskolába. A könyv annak idején román és ma-

gyar nyelven jelent meg és a Székelyföldön ingyen osztogatták. A székelyudvarhelyi tanfelügyelőség 3304/1937. számú rendelete közölte, hogy ebből a munkából, amely a „román-ság történelmi és nemzeti jogait bizonyítja és adatokkal cáfolja a magyar revizionizmust”, időnként előadásokat tartanak a lakosságnak.

*

Marinescu belügyi államtitkár ismét megengedte a magyar helyiségnevek használatát a magyar újságoknak. A rendeletet azonban Szatmáron, Nagyváradon, Máramarosszigeten, Zilahon és Nagykarolyban nem hajtják végre, illetve nem alkalmazzák. A szatmári megyefőnök az elébe járult küldöttségnek azt válaszolta: Nu se discuta, (nem is beszélünk róla).

Új lap indulásához engedélyt csak annak adnak ki, aki megbízható állambiztonsági szempontból és adandó alkalommal nyíltan kifejezést ad antirevizionista magatartásának. Nem is indul ebben az esztendőben csak egy újság az országban: Szatmáron Berger Marcel szerkesztésében „Kurír” címen. Ezután nemsokára betiltották a „Szabadsajtó”-t, ahonnan Berger kivált...

*

Az újságírók tusnádi üdülő-otthona lassanként tető alá kerül. Rengeteg pénzt emészt fel az építkezés és a szervezet úgy készül segíteni magán, hogy „Erdélyi almanach”-ot akar kiadni, ennek a bevételéből nagyot lendülne az építkezés. Az almanach kiadását a budapesti Lantos cég bevonásával akarják keresztülvinni, az almanach szerkesztője dr. Krenner Miklós. Az elnökség az almanach megjelenését karácsonyra tervezte. Legnagyobb megdöbbenésre értesült azonban az elnökség arról, hogy a „Brassói Lapok” ugyancsak karácsonyra hirdette kiadásában megjelenő erdélyi magyar almanachot és ugyancsak megdöbbenéssel állapították meg, hogy annak szerkesztési elgondolása szórul szóra egyezik a szerkesztő bizottság ötletével és elgondolásával. Dr. Krenner Miklós táviratilag tiltakozott Kacsó Sándornál a „Brassói Lapok” almanach szerkesztőjénél és Kahána Bernátnál a „Brassói Lapok” tulajdonosánál. Kahána sürgönyileg válaszolt, amelyben tiltakozott az almanach ötletének kisajátítási vádjá ellen. míg Kacsó személyesen jelentkezett dr. Krennernél és jóhiszeműségét hangoztatta. Megígérte, hogy közbenjár a lap vállalatnál, hogy a^ almanach címét változtassák meg és addig ne hozzák könyvárusi forgalomba, amíg az újságírók almanachja meg nem jelent. így lett az erdélyi magyar almanachból” „erdélyi magyar évkönyv” és az újságírók almanachjának kiadása tanácshatározattal 1938. tavaszára maradt. . .

Sok szó esett ezen az őszöm újságíró továbbképző tanfolyamok rendezéséről is Szentimrei Jenő javaslatára. Demeter Béla, a szervezet főtktára a „Szabadsajtó” betiltásának feloldása érdekében több ízben jár Bukarestben, de csupán ígéretet nyer.

Szeptemberben meghalt Koós-Kovács István 27 éves író és újságíró, a „Keleti Újság” munkatársa.

*

Kolozsváron egy díszes kiállítású francia nyelvű folyóirat jelenik meg, „Revue de transylvanie”, amelynek szeptemberi vezércikke „A magyar kisebbségi sajtó Romániában” címet viseli. Tárgyunknál fogva nem mehetünk a cikk mellett szóltanul el, már csak azért sem, mert a szerkesztő: Petre Petrinca a mostanában divatos politikai statisztikai módszerekkel igyekszik bebizonyítani, hogy a magyar kisebbségnek — még sajtó téren is — mennyivel jobb dolga van Romániában, mint a nemzetiségeknek a hajdani magyar főhatóság alatt. Ha ebben a munkában nem halmoztunk volna adatait, akkor sem volna szükséges külön adat után járnunk, mert Petrinca szerkesztő úr adatai és bombának szánt érvei alkalmasak leginkább megcáfolni saját állításukat. A közlemény tendenciájára vall, hogy külföld felé fordult arccal egy szót sem említ arról, hogy nálunk évek óta kivételes állapotok vannak: mint az ostromállapot és a cenzúra.

Petrinca újság-statisztikájáról nem sokat beszélünk. Mindjárt az első adata hibás illetve tendenciózus, hiszen Kolozsváron él a szerkesztő úr, mégis hét magyar napilapról tud. holott hat magyar nyelvű napilap van, ebből az „Új Kelet”, az erdélyi zsidóság napilapja nem tekinthető magyar lapnak. Marad tehát öt. A háromszázötveneg erdélyi hetilap is úgy „igaz”, hogy ebből kétszáz: „Gazeta casatorilor = Házassági Újság”, „Conducător prin Timisoara = Temesvári Kalauz”, „Indica torul străinilor—Fremdem verkehr = Idegenvezető”. „Ex Libris = Könyvkötészeti folyóirat” stb.

Sokkal érdekesebb Petrinca Pétre másik statisztikája, amelyet R. H. Seaton Watson—Scotus Yiatortól vesz át. (Racial problems in Hungary).

Seaton Watson kimutatása a Magyarországon 1886—1909 között sajtóvétségért elítélt nemzetiségi újságírókról: Elítélve 535 román 131 év., 10 hónap, 26 nap, 93.791 korona pénzbüntetés. 14 német 2 év, 10 hónap, 10 nap 7720 korona pénzbüntetés, 7 rutén öt év 2100 korona pénzbüntetés, 4 szerb 1 év 1. hóna]) 2500 korona pénzbüntetés. 560 szlovák 91 év. 7 hónap. 26 nap, 42.121 korona pénzbüntetés, összesen 928 nemzetiségi 232 év, 6 hónap, 2 nap 148.232 korona pénzbüntetés.

Válaszul Petrinca a kolozsvári törvényszék kisebbségi sajtópereinek tíz éves statisztikájával igyekszik bizonyítani, hogy milyen paradicsomi a romániai kisebbségi sajtó helyzete. Ennek a statisztikának azonban néhány szépséghibája van. Elsősorban is míg a Seaton Watson statisztikája 25 év adatait közli, a Petrinca adatai csak tíz évre vonatkoznak (1926—1936). Másodsorban Watson egész Magyarország; adatait dolgozta fel, míg Petrinca csak a kolozsvári törvényszékről veszi a sajtóperek számait, holott köztudomású, hogy az összes erdélyi törvényszékek, de különösen a szatmári, nagyváradai és temesváriak előtt zajlottak le kisebbségi újságírók ellem indított sajtóperek. De ha csak a kolozsvári adatokat alaposan megvizsgáljuk, azokból is nagyon könnyű olyan következtetéseket levonni, amelyek megdöntik Petrinca külföldre adresszált szándékainak valóságát.

Ugyanis az említett tíz éves időközben a kolozsvári törvényszék előtt 323 kisebbségi újságíró elleni sajtóper lett folyamaiba téve. Ezekből 292 esetben, tehát az összes esetek kilencvenhat százalékában a vádat elejtették, vagy a vádlottakat felmentették, illetve közkegyelmi törvény kedvezményeiben részesítették. Mi mást jelenthet ez, minthogy a nyomozó és ellenőrző hatóságok — enyhén szólva — íúlbuzgalonimal rángatták elő békés nyugalmukból a később hivatalosan is ártatlannak bizonyuló újságírókat. Tehát ha csak a kolozsvári sajtóperek számát nézzük, akkor is megállapíthatjuk, hogy a mostani sajtórezsim van olyan szigorú, mint a régi Magyarorszáé. Vidéki adatok birtokában többet is mondhatunk, pedig azok a deliktumok, amelyért a régi magyar rezsim a nemzetiségi sajtó munkásait perbefogta, súlyosabb természetűek voltak, mint a mai magyar sajtóperek» amint ez azonnal bebizonyítható, ha a különböző peranyagokat összehasonlítjuk.

Végül Petrinca úr felpanaszolja azt is, hogy háromesetbers éspedig 1933 augusztus 2.. 1936 február 4. és 1956 március 31-én fordultak erdélyi magyarok, vagy erdélyi magyarokért a Nemzetek Szövetségéhez petícióval sajtóügyekben. Bizony elutasították ezeket a beadványokat érdembeli megvizsgálás nélkül, mint a többi kisebbségi petíciók mind-egyikét.

*

Lapjelentések:

Beszámolnak arról, hogy Budapesten megindultak a tárgyalások Magyarország és a kisantant között.

Az Országos Magyar Párt sepsiszentgyörgyi nagygyűlésén gróf Bethlen elnök a megnyitó beszédben elismeréssel emlékezett meg a magyar nemzeti sajtó áldozatos munkájáról és

elítélte, akik visszaélnék a magyarul írott betűvel nemzetkisebbségi életünkben.

Dr. Inczedy bejelentette a nagygyűlésen, hogy a Magyar Párt a jogos érdekekért harcoló újságírók ellen megindított bünyügyi eljárások során megszervezte a jogi védelmet és ma már minden városban ott állanak a magyar ügyvédek a magyarságért harcoló újságírók mellett.

A drámai erejű határozati javaslatban pedig lerögztette a Magyar Párt, hogy a cenzúra kizárólag a magyar nemzeti sajtó ellen irányul.

Lap jelentések közlik, hogy Vezsényi Endre, az erdélyi magyar újságírók nesztora nyolcvan éves korában Kolozsváron elhunyt.

*

Ezen az őszön zajlott le a Marosvásárhelyi Találkozó. Tamási Áron előzetes felhívásából kitűnt, hogy az erdélyi fiatalság egy része szükségesnek véli külön is hangsúlyozni több beszélgetés alapján, hogy 1. támogat és szolgál minden olyan törekvést, mely az erdélyi magyarságot tudatosá teszi arra, hogy sorsát önmaga irányítsa, 2. az erdélyi magyarélet síkján az osztályok közötti választófal eltűnjék. A falusi kisbirtokos réteg és a munkásság alkossa azt a nemzetiségi testet, melyet a nevelő értelmiséggé átalakult középosztályoknak kell szolgálnia, 3. fel kell ébreszteni és táplálni kell azt aíz öntudatot, mellyel az erdélyi magyarság sikeresen ellenállhasson minden olyan támadásnak, mely őt. nemzeti érdekeiben és jogaiban veszélyezteti,

A találkozóra négyszáz meghívott közül százhetvenhét jelent meg. több mint a fele Marosvásárhelyről. A találkozón világosan látszott, hogy a túlzó marxizmus hívei egyetlen szervezetten irányított csoport, a többiek, mint magánszemélyek kapcsolódtak bele a vitákba, nem is tudtak egységes és határozott befolyást gyakorolni még a nemzeti és keresztény erkölcsi alap kimondása körül sem. A megbeszélésen Gagyí László: „Az erdélyi magyar napi és időszakai sajtó háború utáni működése, mostani állapota és jövőbeli szerepe” címen tartott értelmes előadást, de újat nem mondott.

Az összes megbeszélések anyagát egy „Hitvallás” című összefoglalásba egyesítették.

Elhibázott akció volt a Vásárhelyi Találkozó, mert alkalmat adott a román sajtónak arra, hogy komment (árjaiban azt a véleményt fejezze ki. mintha az erdélyi kisebbségi magyarságon belül két élesen elkülönülő tábor lenne: egyik, amelyiknek reprezentáns gyűlése a Magyar Párt sepsiszentgyörgyi nagygyűlése volt és a másik, amelyiknek ifjúsági szárnya most bontakozott ki a Vásárhelyi Találkozón. Szerintünk ma még a látszatát is kerülni kellett volna annak,

hogyan az erdélyi magyarság nagy tömegeiben nem egységes. Nem lett volna szabad arra adni alkalmat, hogy az egész erdélyi magyarságot lássák két pártra szakadva.

Nagy bűn volt nemzeti és keresztény erkölcsi támaszt adni az erdélyi magyarság között munkálkodó nemzetközi túlzó marxista csoportnak. A MADOSz munkálkodása semmiképpen sem kívánatos az erdélyi magyar életben.

A Vásárhelyi Találkozó megteremtette az ifjúsági egységet, — hangoztatták. Dehogyan teremtett egységet! Ez a találkozó nemzeti szempontból nem jelenti az erők tervszerűbb együttműködését, viszont a kommunizmussal kacérkodóknak az elfogadott nemzeti erkölcs és keresztény szellem alapján megadja az erkölcsi jogcímet és korlátlan gyakorlati lehetőséget a soraink közötti szervezkedésre.

A magyar fiatalság közé bevontatták a trójai falovat.

*

Ha nem tornyosulnának fejünk felett a fekete fellegek, amelyek a vigasztalan kisebbségi magyar ég alatt egyre jobba elmoszák a reménykedés kontúrait, mulatságosnak tekinthetnők a „Keleti Újság” esetét az olasz „Stefani” hírszolgálati ügynökséggel. Minden lap megírja ebben az időben, hogy Mussolini beteg. Budapesti jelentés alapján a „Keleti Újság” is a „Stefani” ügynökségre hivatkozik, amikor a kolozsvári konzulátus felvilágosítást kér és egyben megcáfolta a Duce betegségéről elterjedt híreket. A követség érdeklődik a „Stefani”-nál, ahonnan a^z a magyarázat érkezik, hogy ők ilyen hírt nem közöltek. Így maradt a „Keleti Újság” benne a „hamis hír terjesztés” vádjában, holott a másik hét román és magyar kolozsvári napilap és még vagy ötven romániai lap közölte a hírt. A „Stefani” ügynökségigei azonban csak a „Keleti újság”-ot közölték, így ő lett a bűnbak. Az egész világ tudomást szerzett másnap, hogy „a Duce betegségről hamsi hírt kolportált a „Keleti Újság” ... Természetesen később kimagyarázták a dolgot és a „Stefani” is belátta tévedését.

*

Dr. Vuchetich Endre hat hónapos sajtóperi ítélete jogerőssé vált. A „Déli Hírlap” főszerkesztője bevonul a temesvári fogházba, ahol súlyosan megbetegszik. Felesége és barátai a királyi kabinet irodához fordulnak s a főszerkesztő ötvenkét napi fogság után kegyelmet nyer. Ugyanekkor kegyelmet nyer dr. Krenner Miklós is.

Közben választ az ország. A Tatarescu kormányt átszervezik, kimarad a magyar sajtót destruktívnak és subversívnak nevező Pop Valér. A „Szabadsajtó” utódja „Sajtó” né-

ven megindul Szatmáron. A liberális kormány nem tudja megszerezni a többséget. Goga az új kormány elnöke. Első intézkedései között betiltja a „Temesvári hírlap”-ot.

1938-at. írunk.

*

A Goga kormány politikája sok felé érezte hatását. A negyvenedik évébe lépő „Brassói Lapok” főszerkesztője Kacsé) Sándor, felelős szerkesztője Kakassy Endre, a lap ismét átesik egy metamorfózison. Az aradi „Hírlap” fejről is lekerül Major Béla neve. helyette Endrődi Kálmán a felelős szerkesztő. Máramarosszigeten betiltják a „Hírlap” című magyar nyelvű két oldalas zsidópárti napilapot. Szatmáron megszűnt a „Kurír”, nyomában protestáns színezetű „Reggeli Lapok” napilap lépett. Marosvásárhelyen az alig pár hetes „Marosvidék”-ből, „Magyar Szó” lesz és az új krajcáros napilap, Szerkesztője Sebestyén László dr.

A negyvenöt napos Goiga kormány után Románia rendi állammá alakul át. Miron Cristea görögkeleti pátriárcha kormányelnöke alatt. A végrehajtó hatalmat katonaságra bízzák, az egész ország területére kiterjesztik az ostrom állapotot és megszigorítják a cenzúrát. Új alkotmányt léptetnek életbe és az összes pártok megszűnnek.

Az erdélyi magyarság, mint húsz év előtt, nemzeti sajtóján keresztül lélegzik. Működő szervei: az Erdélyi Gazdasági Egyesület és az Erdélyi Múzeum Egyesület.

A „Temesvári Hírlap” újból megjelenik. Magyar helységneveket nem szabad használni, — csupán a „Brassói Lapok” és „Népojság” ír román-magyar helységneveket az országban. A lapok távoli eseményekkel foglalkoznak. Belpolitikai híreket, csak az udvarnagyi hivatal által kiadott napi jelentések nyomán lehet közölni.

Az újságírószervezeti élet megmered, hiszen a hadtestparancsnokság rendelete értelmében névnapj összejövetelekre is külön hatósági engedély kell. A magyar kultúregyesületek működése is megbénul. A tusnádi újságíró üdülő-otthon építését a központi elnök a brassói csoport tagjaival intézi.

Veszteséglistára került Dsida Jenő, az erdélyi katolikus líra legnagyobb reménysége. 51 éves volt. A koporsónál Nyirő József mondott gyászbeszédet az újságírók nevében.

*

Az új alkotmány kihirdetése után a kormány a sajtó megrendszabályozását tűzte ki feladatul.

Nézzük, hogyan történik a gyakorlatban ez a megrendszabályozás?

Április 17-én betiltották a szatmári „Újság” című napilapot.

Bukarestben sajtópropaganda osztályt állítanak fel a miniszterelnökségen és innen tömök a lapokat „anyaggal.”

Hetenként egyszer, többnyire vasárnap minden lapnak két hasábos szedésben az első oldalon kell közölni a „*Királyi Szavakat*”-at.

Amikor a csehszlovákiai Egyesült Magyar Párt előbb autonomista mozgalmat kezd, majd vissza akar térni az ezer éves Magyarországhoz, Esterházy János gróf híres beszédét az erdélyi magyar sajtó is csak kivonatossan közli. Egy kolozsi gazda avval dicsekszik a korcsmában, hogy a csehszlovákiai magyarok hamarosan visszatérhetnek Magyarországra. Valaki feljelenti, mire a gazda a nagyváradi „Néplap”-ra hivatkozik. Ebben olvasta. Tényleg a lap leköszölte az Esterházy János gróf beszédét. A lap felelős szerkesztőjét: *Bételeky* Lászlót erre nyomban letartóztatták a hadbíróság másnap hat hónapi fogházra ítélte egy olyan cikkért, amelyet az ügyészségi és katonai cenzúra megjelenésre engedélyezett. Gyulai Zsigmond marosvásárhelyi újságíró megkezdte hat hónapos fogházbüntetésének letöltését.

*

A román „időszaki sajtótermékek fenntartási alapjainak ellenőrzéséről” szóló román rendelettvény végrehajtási utasítása, — „A Sajtó” szerint — az európai sajtójogban eddig alig ismert rendelkezéseket tartalmazott.

Az 1938. elején kihirdetett új román alkotmány 46-ik szakasza szerint a törvényhozó házak felosztása idején a király minden irányban alkothat törvényerejű rendeleteket. Az ilyen, „rendelettvényeket” a gyűléseknek legközelebbi ülészak alkalmával jóváhagyásra kell előterjeszteni. Mivel az új alkotmány kihirdetése idejében a parlamentet a király fölöszlatta, a sajtójog reformja is a király által kiadott rendelettvénnyel *jött* létre.

A sajtójogi rendelettvény egyedül az időszaki lapokra vonatkozik, melyeknél négy irányban állít fel új követelményeket: 1. megállapítja, hogy milyen feltételeknek kell megfelelnie az időszaki „sajtótermék” (így nevezik a román sajtójogban az időszaki lapokat) tulajdonosának és szabályozza a kiadás módját, 2. meghatározta a felelős ügyvivők (garanti) alkalmazásának feltételeit, 3. gondoskodik az időszaki sajtótermékek fenntartási eszközeinek ellenőrzéséről, 4. megszervezi a laptulajdonosok országos szindikátusát.

Az időszaki sajtótermékeket a román sajtójog két csoportra osztja: *a)* olyan időszaki sajtótermékekre, melyek évenként legalább harmincszor megjelennek, *b)* olyanokra, melyek nem érik el az évi harmincszoros megjelenési számot. Az időszaki sajtótermékek mindkét csoportjára más-más intézkedések irányadók, amint a alábbiakból kitűnik:

Az új román sajtóreform szerint az időszaki sajtótermékek tulajdonosa és kiadója csak román lehet. Ha a lap tulajdonjoga valamely társaság birtokában van, a társaság részvényeit csak románok tarthatják kezükben.

Csak románok lehetnek az időszaki sajtótermékek vagyongazdálkodói, igazgató és felügyelőbizottsági tagjai is. Románok alatt a törvény román állampolgárokat ért „ethnikai származásra való tekintet nélkül.”

Ha az időszaki sajtótermék évenként harmincnál kevesebbszer jelenik meg, tulajdonosa lehet fizikai személy, vagy a kereskedelmi törvény értelmében alakult jogi személy. Ha azonban a lap évenként harmincnál többször jelenik meg, tulajdonosa csak *részvénytársaság, vagy betéti részvénytársaság* lehet, kivéve mégis a jogi személy jellegével bíró hivatásos egyesület, amely mindenképpen lehet tulajdonos. A sajtótermék tulajdonos, vagy kiadó részvénytársaság csakis sajtótermék kiadásával foglalkozhatik. Ezek az utóbbi rendelkezések nagyon megnehezítették a kisebb magyar lapok, pl. heti lapok kiadását. A részvénytársasági forma ugyanis meghatározott alaptőkéhez, bonyolultabb szervezethez van kötve, kisebb tőke, ami egy hetilap indításához elégséges lenne, részvénytársaság alapításához kevés s ha nem alakul részvénytársasággá, a heti lap sem indulhat meg.

A legalább harmincszor megjelenő sajtótermék tulajdonos társasága köteles a sajtótermék első számában nyilvánosságra hozni az igazgatósági tagok és az alaptőke legalább egy tizedrészét képviselő részvényesek, vagy betétrészvényesek nevét. Ugyanezeket az adatokat minden évben a közgyűlést követő 15 nap alatt újból közölni kell. Ezzel meg akarják gátolni, hogy a lapvállalatok mögött idegen érdekeltségek bújhassanak meg.

Minden időszaki sajtóterméknél felelős ügyvivőnek kell lenni. Az évenként harmincnál kevesebbszer megjelenő időszaki sajtóterméknél felelős ügyvivő az igazgató, vagy ennek hiányában a szerkesztő. A nagyobb lapoknál részvénytársasági forma esetén felelős ügyvivő a vagyongazdálkodó.

A felelős igazgató, szerkesztő és vagyongazdálkodó csak román állampolgár lehet, aki az országban lakik és meg vannak polgári és politikai jogai. Érdekes, hogy a román sajtójog csak a fajvédelmet tekinti egyedüli feladatának, egyébként nagyon liberálisan kezeli a feltételeket. Nem kíván sem iskolai cenzort, sem más különös kelléket.

A román sajtótermékek első lapján kell feltüntetni a felelős igazgató, a felelős szerkesztő és a laptulajdonos nevét, nemkülönbön a hatósági nyilvántartás bejegyzési számát.

Leglényegesebb rendelkezése az új román sajtóreformnak az *időszaki sajtótermékek fenntartási eszközeinek ellenőrzése*. *Evvel a sovén nacionalizmus azt akarja elsősorban elérni, hogy a nemzetiségi lapokat fajtestvéreik kellőképpen ne támogathassák.*

Ennek eszköze a román sajtóreform szerint a következő: A laptulajdonosoknak kereskedelmi könyveket (naplót, leltárt, másolati könyvet) kell vezetni olymódon, hogy azokból a jövedelem és költség tételeket részleteikben is meg lehessen állapítani. Nem kell könyvet vezetni a harmincnál kevesebbszer megjelenő tudományos, vagy irodalmi jellegű sajtótermék tulajdonosainak. A törvény végrehajtási utasítása részletesen előírja a könyvek vezetésének módozatait, a mérleg és leltár készítését. A könyvek vezetését, nemkülönben a mérleg és nyereség-veszteség számlát a pénzügyminiszter kiküldöttje útján bármikor felülvizsgálhatja.

Szigorúan eltiltja a törvény, hogy a laptulajdonos, a kiadó, illetőleg a szerkesztőség, vagy kiadóhivatal tagja idegenektől pénzt, vagy más anyagi segítséget fogadjon el, történjék az közvetlenül, vagy közbeiktatott személy által. Megengedett a pénz elfogadása, ha jogos ok van rá, vagy a nyújtott anyagi haszon arányában áll a teljesített szolgáltatásokkal. Megengedett pénzforrásoknak kizárólag a következő címeken bevételezett összegeket tekintik: „előfizetések, példányszámonkénti árusítás, makulatúra-eladás, hirdetések, az alaptőke gyümölcsoztetése, a lapvállalkozás felvirágoztatása, vagy az állam, a tudomány és a művészetek érdekeivel összeköttetésben álló ügy szolgálatára végett a főréshírdetéseket által nyújtott hitelek, vagy hitel formájában teljesített aportok.”

Különösen szigorú rendelkezés az, hogy a mérleg lezárásánál nem lehet figyelembe venni azokat az összegeket, amelyek az évi középpéldányszám húsz százalékát meghaladó külföldi előfizetésekből származnak. *Ez a szabály elsősorban a magyar nyelvű lapok ellen irányult, mert a Bukarestben megjelenő francia, angol és német lapoknál az 50 százalékos arányszámot engedélyezték.*

A hirdetések sem lehet akármiképpen számlázni, hanem csak a *rendes* díjszabás szerint. Rendes díjszabás alatt a belügyminiszter által minden év elején és minden újságra külön-külön megállapítandó díjszabást kell érteni. E díjszabást a belügyminiszter egy különleges bizottság véleményezése alapján adja ki, amelynek tagja a lapkiadó-tulajdonosok szindikátusának képviselője, a kereskedelmi és iparkamarák szövetségének elnöke, vagy helyettese.

A végrehajtási rendelet alaptőke alatt mindazt érti, ami a valóságban létezik és a mérlegen szerepel. Az alaptőke gyü-

mölcsenek tekinthető mindaz, amit az alaptőke a társasági vagyon és javak természetének megfelelően eredményez.

Az igazságügyminiszter kérésére a pénzügyminiszter külön kiküldöttje vizsgálja felül az időszakai sajtótermékek nyújtott hitelek reális voltát. Figyelembe veszik a hitelt igénybevevő lapvállalatok által a hitelezőknek nyújtott biztosítékokat, a hitelnyújtás indító okait és érdekeit.

Érdekes rendelkezés az is, hogy az évenként legalább harmincszor megjelenő sajtótermék tulajdonosa köteles a költségvetési év első negyedében nyilvánosságra hozni az előző év középátlagos példányszámát, ahogy azt a sajtó és propaganda vezérigazgatóság megállapította. A közleményt a sajtótermékben kell nyilvánosságra hozni. A laptulajdonosok ezenkívül hetenkint kötelesek közölni a sajtó és propaganda vezérigazgatósággal a naponként kinyomatott példányok számát. A vezérigazgatóságnak jelentékeny hatásköre és befolyása van a lapok anyagi támogatására, mivel állami önkormányzati, vagy államtól függő szervek és intézmények, ha hirdetést akarnak közzétenni, ennek szövegét be kell küldeniök a sajtó és propaganda vezérigazgatósághoz, amely kijelöli azokat a lapokat, ahol a hirdetéseket közölni kell. A lapok kiválasztásánál figyelemmel kell lenni arra a helyre, ahol a hirdetményt különösen köztudomásra kell hozni. A vezérigazgatóság ki is jelölhet a közintézmények számára lapokat bizonyos fajtájú hirdetmények leadására. Ebben az esetben az elvi kijelölés mindaddig érvényes, míg azt vissza nem vonják. A visszavonás indokolás nélkül történhet. A hivatalos hirdetmények díját a sajtóigazgatóság és a lapvállalat között megkötött legkisebb díjtételű szerződés állapítja meg. A vezérigazgatóság a hirdetési díjtételek összegeiből a szerződésben megállapított százalékot kap, amelyet a propaganda alap növelésére fordítanak.

Romániában megjelenő összes időszakai sajtótermékek tulajdonosai tagjai a „Lapkiadótulajdonosok Országos Szindikátusá”-nak. Ez működik közre a rendes díjszabások megállapításánál. A végrehajtási rendelet a szindikátus hatás- és feladatkörét részletesebben nem állapítja meg.

A fentebb elmondottak alapján megállapíthatjuk, hogy *a román sajtóreform a sovén nacionalizmus terméke s főképpen a magyar nyelvű lapok ellen tartalmaz szigorú rendelkezéseket.* A szerkesztői kellékek felállításánál egyáltalán nem érvényesíti a modern európai sajtójogok emelkedettebb erkölcsi és szellemi követelményeit, csupán az állampolgárig polgári és politikai jogok bírását és az országban lakást kívánja meg. Egészen új és a sajtójogban eddig meglehetősen ismeretlen rendelkezés a lapok fenntartási alapjainak ellen-

őrzése, amely ha nem a kisebbségek ellen irányulna, alkalmas lenne az erkölcsi színvonal felemeléséhez.

November 2. Imrédy Béla bejelentette a rádióban, hogy a magyar Felvidék és egy millió magyar visszatér.

November 11-én Erdély minden városában kikapcsoltatta a kormányzat a világítási áramot. Délelőtt vonult be — ugyanis — vitéz nagybányai Horthy Miklós, Magyarország kormányzója Kassára és a budapesti rádió közvetítette a bevonulási. A rádió közvetítést így is százezrek hallgatták Erdélyben, titokban.

1939. Dermedt hideg szél járja az erdélyi tájakat. Sokan elköltöztek Magyarországra. Ijedt menekülésszerű ez a költözködés. Mintha minden remény kiapadt volna. Zágoni István dr., Sulyok István dr., Zágoni Dezső, Szász Endre dr. és még sokan mások az erdélyi magyarság kipróbált újságíró élharcosai, hagyták el eddigi küzdelmeik színhelyét.

A renegátok „tenyésztése” akkor se maradt félbe, amikor Calinescu lesz a miniszterelnök. Május 6-án a magyar lapokban a következő cikk látott napvilágot:

Levél Calinescu miniszterelnökhöz

(Bucuresti, május 4.) Armand Calinescu miniszterelnök egy fővárosi magyar kisebbségi csoport részéről a következő és a román állam érdekeivel szolidarizáló nyilatkozatát kapta:

Alulírott magyar etnikai eredetű Bucarestiben letelepedett és minden társadalmi réteget képviselő állampolgárok ezennel bejelentjük, hogy szolidárisak vagyunk azzal a levéllel, amelyet kolozsvári nemzettestvéreink küldtek Önnek és amelyben kifejezést adtak annak az elhatározásuknak, hogy megvédik teljes erejükből az ország függetlenségét és integritását és teszik ezt abban a tudatban, hogy ezáltal a román és magyar nép közös nemzeti érdekét szolgálják. Mi, bucuresti magyarok, meg vagyunk győződve arról, hogy a román és magyar parasztság érdekei teljesen azonosak és mint erdélyi magyar parasztfiúk, készek vagyunk teljes erőnkkel hozzájárulni e föld és ősi hagyományainknak minden idegen támadással szembeni m egy édesére.

Megtörténhetik, hogy (bizonyos idegen erőknek Románia és Erdély jövőjébe beavatkozását nekünk, ez ország magyar kisebbségeinek szemében kedvező színben tüntetik fel. mi azonban a legutóbbi nemzetközi eseményekből tudjuk, hogy a mi és a középeurópai kis népek problémáit

nem lehet megoldani, csakis a mi nemzeti függetlenségünk és szabadságunk megvédése iránti szolidaritásunk útján, ha idegen erők megkísérelnék, hogy kis nézeteltéréseinket saját céljaikra használják ki.

Ezért tiltakozunk erdélyi nemzettestvéreink lelkének, megmérgezése iránti kísérletek ellen és kérjük, hogy a magyarság hivatalos vezetői nyíltan foglaljanak állást minden demagóg propagandával szemben, amelyet a román állam ellen intéznek s amelynek csakis katasztrofális hatása lehet a magyar nép sorsára.

Kérjük, fogadja miniszterelnök úr biztosítékunkat, mely szerint mi, magyar nemzetiségű román állampolgárok, felelősségünk tudatában, a román állam függetlenségének és integritásának megvédésében a román lelkiség mellett fogunk állni, amely — minden demagóg propaganda ellenére — ma komoly garanciája a békének és a Dunamedence kis államai függetlenségének.

A nyilatkozatot Czikó Lőrinc, a bukaresti katolikus ifjúság elnöke, Huszár Emil, a Romániai Újságírók Szindikátusának tagja, Szabó István, Bakay Domokos és mások írták alá.

Avval mindenki tisztában van, hogy a cikket az erdélyi magyar újságírók kényszerűségből, a miniszterelnökségi sajtóosztály parancsára közölték. Ehhez nem is kell bővebb magyarázat. A román rádió a „magyar hírek” között mindig „ismertet” ilyesmit. Csupán arra mutatunk rá, hogy Czikó Lőrinc soha sem volt a bukaresti katolikus ifjúság elnöke, hanem a Koós Kör — részegség miatt elcsapott — pénzbeszedője. *Huszár Emil, családi neve Siegmet, segesvári szász, az úgynevezett aktivisták közül.* Valószínű, hogy Szabó és Bakay is hasonló „magyarok”. De az erdélyi magyarsággal se lehet már elhithetni minden nyomtatott betűt, különösen ilyen zavaros, magyartalan propaganda szöveget.

Sajtóéletről már alig lehet beszélni. Minden leírt sor börtönt jelenthet. Jelent is. Az ítéleteket nem szabad közölni a nyilvánossággal s nem tudni mikor, miért kerül magyar újságíró börtönbe. Az ország mozgósítási állapotban forog keserű levében. Kárpátalja ismét magyar s ez új reménységet éleszt két millió rab lelkében . . . Szörnyű ennek a visszahatása és leírhatatlan a magyarság újabb szenvedése. Üldöztetés, sziguranta hajsza, internálás... a magyarság ezreit teszi földönfutóvá . . . Menti, aki mentheti pusztá életét.

*

Németh László „Kisebbségben” című tanulmányának néhány fejezete Erdélyben is napvilágot látott s — valljuk

be — nem kelteti jó hatást. Németh László felül vizsgálati alá veszi a magyar szellem egész múltját és mindenkinek új helyet jelöl ki értékítéletében. Finta Zoltán, a „Keleti Újság”-ban foglalkozik a kérdéssel és az erdélyi magyarság nevében visszautasítja Németh László jelszavait.

»Megállapíthatjuk — írja Finta —, hogy Németh László módszere aszerint ad helyet és szerepet a nagyknak hitt nagyoknak, hogy vájjon magyarságuk minőségi foka milyen. E célból mindnyájan megméretnek. Es a megmérés után találatnak »mély« magyarok, »híg« magyarok, »jött« magyarok, Petőfit így utalja vissza Petroviccsá».

»Felvethetjük azt a kérdést, hogy az erdélyi magyar szellem ezt az értékelést miként veszi tudomásul. Annál is inkább fel kell vetnünk, mert Németh László Erdélybe is elhozott új szellemi zászlóbontása a köztudatba dobta a mély-magyar, híg-magyar, jött-magyar fogalmakat. Mi lesz abból, ha az erdélyi magyarság soraiban ezek a fogalmak gyökeret vernek és mérni kezdjük egymás magyarságát mélység, hígság és jöttmentség szempontjából. Németh László Erdélyt a termékeny késések országának nevezi. Hát nem késünk megkérdezni, van-e szükségünk az ilyenfajta sorbontásra, amelynek veszedelmei kiszámíthatatlanok? Mert lehet, sőt bizonyos, hogy ilyen sorbontásnak szándéka távol áll Németh Lászlótól, de fennáll annak a lehetősége és a veszedelem itt rejlik: (bele lehet magyarázni. Márpedig mi erdélyi magyarok oly kevesen vagyunk, hogy még az apagyilkosnak is meg kell kegyelmeznünk; nem engedhetjük meg magunknak a szellemi játéknak azt a fényűzését, hogy könnyen népszerűvé váló jelszavak alapján egység-tudatunkat megbontassuk és új közszellemként egy erdélyi szellemi kasztrendszer alakulhasson ki. Talán csakugyan új közszellemre van szükségünk. Miért nem keressük annak gyökereit az erdélyi magyar lélek hagyományaiban és tanulságaiban?»

A napilapok közül Szatmáron megszűnt az „Esti Újság,” a szerkesztője: Manyák József családjával együtt Magyarországra menekült. Marosvásárhelyen Sebestyén László dr., a „Magyar Szó” szerkesztője egy sajtóperben 2000 lej pénzbün-

* Scheffler Ferenc dr., a »Magyar Lapok« és a »Néplap« igazgatója tavasszal sziguranca kézre került s a hadbíróóság két évre ítélte. Később amnesztiát kapott, mert felsőbb helyen is belátták, hogy nevetséges egy magyar papra ráfogni a vasgárdával való cimborálást.

tetést kapott nemzetsértés miatt. A Partiumban rosszabb a magyar sajtó helyzete, mint a történelmi Erdélyben. Máramarosszigeten nincs magyar sajtó Szatmáron a „Sajtó” című napilapot Herskovics Rezső (azelőtt fakereskedő) és Baradlai-Braun László (azelőtt táncoskomikus) szerkesztik a „Reggeli Lapok” = krajcáros napilap Berger Marcel, az egykori dunántúli kommunista terrorista, a román sziguranta besúgója kezébe kerül. Nagyváradon a püspökség lapja: a „Magyar Lapok” és a „Néplap” és Hegedűs Nándor lapja magyar, a többi csak nyelvében az. Aradon, az Aradi Közlöny és a „Hírlap” élesztetik a magyar tüzet. A „Temesvári Hírlap” megszűnt, a „Déli Hírlap” az aradi „Hírlap” temesvári kiadása. Kolozsváron a „Keleti Újság”-nál a felelős-szerkesztő Nyírő József, szerkesztő Finta Zoltán lett.

Magyarországon megalakult az Országos Magyar Sajtókamara. Vezetője két kiváló székely. Elnöke Kolosváry-Borcsa Mihály dr. miniszteri tanácsos, országgyűlési képviselő, a „Függetlenség” napilap főszerkesztője, főtítkára Gáspár Jenő költő, a „Nemzeti Újság” szerkesztője, a Petőfi Társaság főtítkára.

Veszteség listán: Zágoni Dezső vaskoronás főhadnagy, a „Magyarország” segéd-szerkesztője, 48 éves volt. . .

A Romániai Népkisebbségi újságírószervezet is bevonul a „Céh”-be, amelyet a kormány kreált. Minden magyar élet uniformizálódik és elveszíti szabad akaratának megmaradt parányát is. Tamási Áron a kolozsvári „Ellenzékiben” próbálja felrázni a magyar öntudatot s nagy jelentőségű a „Keleti Újság”⁴¹ „Erdélyi Vasárnap” melléklete. új magyar szellemiség arcvonala bontakozik ki ezeken a hasábokon . . .

Lapjelentések:

Calinescu miniszterelnököt meggyilkolták. Argetoianu, majd Tatarescu a miniszterelnök.

Meg kell említenünk, hogy az Astra román kultúregyesület 1939-es évkönyvében azzal büszkélkedik, hogy húsz év alatt 1522 népkönyvtárat alapított és egy millió könyvet osztott ki Erdélyben. Bizony, ha összehasonlítjuk a román népkönyvtárak számát a magyar népkönyvtárak számával elszomorító számok tűnnek elénk.

Közel kétezer erdélyi magyar falu nem élvezheti a magyar könyv oktató és nemzetnevelő áldását. Ha 501 népkönyvtárunk számát fel tudnók emelni a tényleges szükségletre, legalább félmilliónyi magyar könyvre volna szükség.

Megyék		Román magyar népkönyvtárak
Alsófehér	157	24
Arad	28	17
Besztercenaszód	46	3
Bihar	33	22
Brassó	60	9
Csik	25	35
Fogaras	62	3
Háromszék	47	40
Hunyad	71	18
Kisküküllő	62	6
Kolozs	74	51
Krassó	57	4
Marostorda	144	88
Máramaros	22	1
Nagyküküllő	43	11
Szamos	89	14
Szatmár	161	24
Szeben	96	2
Szilágy	67	29
Szörény	53	10
Temestorontál	63	16
Tordaaranyos	43	15
Udvarhely	19	59
összesen:	1522	501

Anyagismeretünk teljes tudatában elmondhatjuk, hogy ez a félezer magyar népkönyvtár is magánkezdményezés eredménye. Legnagyobb szerepe ebben a kolozsvári Minerva Rt.-nek van. A magyarországi könyv drágasága miatt nem juthat el az erdélyi falura, de meg a klíringbe nem is fér bele a népművelést szolgáló magyar könyv a képeslapok és egyéb ponyva és detektív regény zuhatagától, ami Erdélyre szakad.

Gróf Csáky István magyar külügyminiszter a magyar képviselőházban nagyobb beszédet mondott a külügyi tárca költségvetésének tárgyalásakor. A kormányválság után, Gafencu román külügyminiszter válaszol a beszédre a kamara és a szenátus külügyi bizottsági ülésén. A magyar lapoknak szórul-szóra közölni kellett Gafencu külügyminiszter beszédét. Különösen bántó volt az itt közölt szakasz:

»Mi nem hisszük, — mondotta Gafencu román külügyminiszter —, hogy a trianoni szerződés igazságtalan és szörnyűséges. Ez a szerződés egy kisebbségekből álló államot és egy önmagában is kisebbségi, de uralkodó nemzetet nemzeti államokkal — közöttük Magyarországgal — helyettesített, melyek bizonyos kisebbségeket tartottak meg, amint nem lehetett máskép. Természetes és egészséges cselekedet volt, igazságosztás történt. Azok az államok, amelyek így a nemzeti egyesülés útján meggyobbodtak ma étellel teljesekek, erős egységűek s a rend és béke küldetését teljesítik. Ez a természetes rend nem változhatik meg«.

Az erdélyi magyar közönség csak a budapesti rádióból értesülhetett Csáky István gróf. magyar külügyminiszter érélyes és határozott válaszárol.

»Gafencu román külügyminiszter úr — mondotta Csáky István gróf a MTI. munkatársának — mai beszédében állítólag azt is kijelentelte a külügyi bizottság tagjai előtt, hogy a trianoni békeszerződés nem volt szörnyű igazságtalanság és hogy bármilyen legyen is az újonnan kialakult természetes rend. nem lehet többé változtatni rajta. Románia ma egyedül áll ezzel a makacs felfogásával úgy a háborús feleknél, mint a háborúban részt nem vevő semleges államoknál. Nemcsak Magyarország; hanem Középeurópa békéjének fennállása érdekében kötelességet vélek teljesíteni, amikor határozottan felemelem óvó és tiltakozó szavamat azzal az erőlködéssel szemben, hogy Romániában ismét feltámasszák a páriszkörnyéki békék szellemét. Meggyőződéseim, hogy bármikor és bármily pártatlan nemzetközi fórum elé is kerül a trianoni békeszerződés ügye, az azt éppenúgy, mint a közel multban, igazságtalannak és sürgősen orvoslandónak tartaná romániai viszonylatban. A páriszkörnyéki békeszerződések bukásának korszakában Románia nem maradhat egyetlen hadi nyerészkedő, mert ez nem fog a Kárpátok medencéjében nyugalmat és békés fejlődést biztosítani. A román külügyminiszter úr bizonyára tudni fogja, miért«.

Az erdélyi magyar életbe fontos változásokat hozott ez az év. Amikor az országos politikai pártokat — köztük az Országos Magyar Pártot is — királyi törvényrendelettel feloszlatták (1938) a romániai magyarság hosszú időn át meg volt fosztva a szervezkedés minden lehetőségétől. Senki sem képviselte a magyarságot, nem volt közjogilag elismert szervezete, ahonnan közszükségleteit, panaszait, sérelmeit előterjeszt-

hette volna. A Nemzeti Újjászületés Arcvonaláé létesítéséről szóló törvény (1939. január 5.) végrehajtási utasításában nyert a magyarság törvényes jogot és biztosítékot arra, hogy ezt a képviselőtestület a NUF keretében saját alosztályként megteremthesse. Az erdélyi magyarság kisebbségi politikai küzdelmeinek újabb állomásához érkezett el. Az eddigi vezetők részben, vagy egészben eltűntek, új nevek bukkantak fel, sokan közülük a „Vásárhelyi Találkozó” néven ismert próbálkozás harcosai. Mint minden újjászületés, úgy az erdélyi magyarság sajátosságát átalakulása is egyelőre kevés aranyérték mellett sok salakot gyúrt a felszínre. Már a tagozatok alakuló gyűléseknél határozottan meg lehet érezni, hogy másfél éves politikai bábállapot tetszhalottsága alatt lényegbevágó átváltozás történt. Bizonyos értelemben őrségváltás, talán még ennél is *több nemzedékváltás* ment végbe. Ez nem is lett volna magabavéve baj, hiszen a „régiek” vezetők is mindig sürgették, hogy az ifjúság minél tömegesebben sorakozzék a magyar nép jogaiért küzdők táborába, hogy kellő politikai iskolázottságra és közéleti jártasságra téve szert, bármikor átvehesse az idősebbektől a mindenkor magyarázó jövő szolgálatát.

Nem akarunk itt papírra rögzíteni olyan kortársi megfigyeléseket, ami lehet jóhiszeműen is „téves”, azt azonban meg kell állapítanunk, hogy sok minden történt a kormány jóindulatú semlegességével. Tudott dolog, hogy az egymást követő kormányok csúcspontjainak tekintették mindenkor, hogy az Országos Magyar Pártot „kivonják a budapesti érdekkörből.” A NUF „Magyar Népközösség” kétségtelenül kapott „ilyen” felhívást.

Más tehát nem történt, mint az „öreg” Bethlen György gróf ment és helyébe jött a „fiatal” Bánffy Miklós gróf?!

Egyidejűleg azonban sommásan végeztek a volt Országos Magyar Párttal. Egyszerűen rásütötték a munkátlanság bélyegét. Miután könyvünkben mindenkor az Országos Magyar Párt nemzet-eszmei síkján haladtunk, alkalomszerűségét érezzük annak, hogy ezt a kérdést rátegyük az elfogulatlanság mérlegére. Köztudomású, hogy az Országos Magyar Párt csak nevében és szervezetében volt politikai párt. Lényegében kisebbségi nemzetársadalmunk összetartó és érték-gondozó testülete volt, amelynek természetesen nem lehetett hatalmi irányzata. Két évtizeden keresztül az egymásra licitáló pártkormányoknak mindig az Országos Magyar Párt volt bűnbakja s nemcsak a gyűlöletig szított sovinizmussal, hanem a saját vérünkbeli (júdás pénzen tenyésztett) renegátokkal, kisebbségi nemzet-testvérünk testvértelenségével és sok minden egyébvel is meg kellett küzdeni, amivel szemben a becsületes magyar tehetetlenségre volt kárhozzátva. Éppen ezért nem lehet „csak úgy” elintézni egy dr. gróf

Bethlen György, Gyárfás Elemér dr., Jakabffy Kleiner dr., Pál Gábor dr., Sándor József, Szabó Béni, Hegedűs Nándor és Willer József dr. „öreg” vezetőket, akik húszéven keresztül gladiátorai voltak e küzdelmes korszaknak, akik tudás-képességet, fáradságot, vagyont, egészséget nem kímélve álltak a zúgó viharban és sokszor laokooni kínok közé kalodázva hűségesen szolgálták az elnehezült, kisebbségi járom alá kényszerített magyarság ügyét. Hogy hol vannak az eredmények?

15 népszövetségi petíció, a kisebbségi sajtószolgálat, a bánási telepések visszaszerzett 28 milliója, a Csiki Magánjavak, egyházak, iskolák, nyelvvizsgák, elbocsájtások, állampolgársági ügyek, nyugdíjasok. Nem célunk a felsorolás, hiszen az Országos Magyar Párt húsz éves tevékenysége egy mondatba belefér és többet mond kötetnyi „tény”-nél. Az Országos Magyar Párt érdeme, hogy *a kisebbségi jogeszmé Erdélyben és, az egész román területen a közvéleményben is gyökeret vert, mindig méltóságteljes, mindig gerinces, mindig jogfenntartó elvi állásfoglalás hangsúlyozásával.* A jövő igazolni fogja, hogy a mai állapot kialakulása sem jöhetett volna létre az Országos Magyar Párt szellemi és erkölcsi magatartása nélkül.

*

Az uniformizált magyar élet kedves, meleg ünnepe volt ezen a nyáron Márton Áron, egyszerű, székely szülőktől származó katolikus pap erdélyi püspökké történt kinevezése. A többi kisebbségi egyházak életében is fontos változások történtek az év folyamán. A nagyváradi református püspökséget a kormány elismerte; a magyarországi unitáriusok pedig elszakadtak az erdélyi egyháztól. Az év végén Fiedler István szatmár-nagyváradi püspök lemondott, a két egyházmegye vezetését is Márton Áron erdélyi püspök vette át. Fiedler István lemondása tragikus körülmények között történt. A román állam „csalódott” Fiedler Istvánban, akitől azt várták, hogy a szatmárkönyeki elmagyarosodott svábokat, visszavezeti a Gau-Amt-ok védőszálya alá. Meg kell állapítanunk, hogy Fiedler István visszautasította ezt az „elvárt” munkát és már 1932-ben felajánlotta Károly király előtt lemondását. A Szent-szék a lemondást akkor nem fogadta el. Az ősz egyházfejedelmet Károly király többször megpírongatta, mert — az 1939-es magyar üldözések során a szatmár-nagyváradi egyházmegyéből 37 plébános és lelkész „bizonyult” irredentának — papjai közül sokan kerültek hadbíróság elé.

*

Az erdélyi magyar sajtó két vezető lapjának, — a „Kéleti Újság” és a „Magyar Lapok”-nak köszönhető főképp, hogy a tavasszal porigégett bukovinai kis csángófalú, jó-

zseffelva, őszre felépülhetett. A két lap, közel két millió lejt gyűjtött össze. Meg kell említenünk József falva plébánosának, Németh Kálmán dr.-nak a nevét, aki faluja lármafája volt ezen az éven keresztül.

December 12-én ünnepelte a Kolozsvári Magyar Zene-konzervatórium 120 éves jubileumát. A Magyar Népközösség vezetői kisebbségi törvényről tárgyalnak Tatarescu miniszterelnökkel, húsz év óta ez a tizenharmadik kisebbségi törvény, amit ígérnek, de még soha sem váltottak be egyet sem.

Tanulmányunk végén az erdélyi irodalom húsz esztendejéről is levonhatunk bizonyos tapasztalatokat. Állapítsuk meg, hogy irodalmunk nem akart és nem tudott minden életkérdésünkre választ adni. Húsz esztendő alatt közel hatezer magyar könyv jelent meg Erdélyben, ebből másfélezer könyv szépirodalmi tárgyú. Mégis, azok, akik a háború utáni erdélyi magyarság életét irodalmán keresztül megismerni vélik, nagyon csalatkoznak. Kisebbségi életünk ezernyi apró küzdelme, örömei, lelkesedései, sikerei és veszteségei csak részben fejeződnek ki — éppúgy, mint a sajtóban — Erdély mai irodalmában és akkor is az egyes írók egyéni látásán át. Az irodalmi és sajtó élet nem tökéletes tükre az erdélyi kisebbségi életnek, mégis sok vonatkozásban nyerünk villanásnyi betekintést: Az erdélyi kultúra tartópillérei a milliónyi névtelen hős: papok, tanárok, tanítók, olvasók, magyarok! Érdekes még megjegyezni, hogy a legvitatottabb irodalmi programmpontot: a transylvánizmust a budapesti születésű Kós Károly védte. Az erdélyiek — köztük legújabban Szemlér Ferenc — az egységes magyar irodalom mellett tettek hitet. De fontos ez a kanapé-pör? Fő az, hogy a fáklya ki ne aludjék!

Mielőtt munkánk zárókövét beillesztenénk, szólni kell néhány szót az újságok hirdetéseiről. Bevalljuk őszintén, a csömör érzése fog el bennünket, amikor kinyitjuk a lapokat és a hirdetési részben állandóan ilyen címekkel találkozunk: férfi gyöngesség nincs többé — bujakór, — impotencia, — szavatolt gumi, stb. ... — A szövegek, amelyek a címek után következnek, még beszédesebbek, még szemléltetőbbek. Aprólékosan tárják fel a szekszuális élet technikáját, találmányokra hívják fel a közfigyelmet, újításokra, amelyről eddig nem tudtunk, de amelyek bizonyára varázslatosabbá teszik számunkra a világot. Nos nem vagyunk ál-szentek ... Elolvassuk Brantôme sikamlós történeteit, nem pirulunk el Boccaccio malacságain, sőt egyenesen kedveljük például azokat a francia bohózatokat, amelyekben a jókedv táncra perdül a frivolitással. De azokban a napilapokban,

amelyeknek első oldalait a hét nagy eseményei és a kisebbségi sors gondjai töltik ki, amelyek nem egyszer az erdélyi magyarság nemzeti köztulajdonában állanak, amelyeknél gazdái arra hivatkoznak, hogy lapjaik a magasabbrendű erkölcsiség szócsövei, nem vonogathatják hűvös közömbösséggel vállaikat: a hirdetésre szánt oldalak már nem érdekelnek *bennünket...*

Tulajdonképpen fel kéne emelni szavunkat azok ellen az igen ízléstelen javallatok ellen is, amelyek szemérmetlen formában a szív, a gyomor, az idegrendszer azonnali gyógyulását hirdetik, de amelyek — kellő orvosi átvizsgálás után — ha nem is mutatkoznak a szervezetre kártékonyak —, nem érnek egy fabatkát sem.

*

Külön kellene még írni a Budapestre jelentgetőkről, amiből senkinek sem származott haszna. Részletesen lehetne írni a „conspiration de silence”-ről, ahogy dr. Gyárfás Elemér nevét évekig nem közölte néhány újság, s ha nem lehetett elkerülni, a cikkben „a magyarpárti csiki szenátor” nevet kapta dr. Gyárfás.

Fejezeteket lehetne írni a cenzúráról, ahogyan még futball-mérkőzések leírásába is beleszánt a cenzor piros ceruzája és ebben a legszomorúbb, hogy a cenzor 21 éves és futballista. Mindössze négy középiskolát járt. A nagykarolyi két hetilapot évek óta Zilahon cenzúrázzák és a szerdán kiszedett lap cenzúrapéldánya öt-hat nap alatt járja meg az odavissza száznolcvan kilométeres utat s csak azután lehet ki nyomtatni.

Mindezzel csak ismétlésbe esünk és egyre jobban lelkünkbe fáj George Duhamel ítélete: sajtóra nincs többé szükség, mert az nem egyéb cenzúrázott információ szöveg-nél ...

*

Húsz év alatt a kisebbségi magyar sajtó megtisztult, megacélosodott, önrendelkezési és az élethez való jogát soha fel nem adó, egységesen magyar, de speciálisan erdélyi gondolkodású magyarságot kovácsolt egyé. Erdély az ezeréves magyar történelem során mindig külön világ volt, gyakran az egyetlen magyar sziget lángoló Európa közepén. Húsz esztendőszámkivetettsége már nem tarthat soká. Erdély tudja, hogy az égszakadás után a víz elfolyik, de a kövek: Erdély bércei, fennsíkjai, erdői, az örök Magyarországhoz való tartozás tudata, ott maradnak, örökre, változatlanul az idők végezetéig.